

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Postacím: 1900 Budapest

Előfizetésben megrendelhető az ország
bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
a www.posta.hu WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,

telefonon a 06-1-767-8262 számon,

levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető

a Magyar Posta Zrt.-nél: a www.posta.hu

WEBSHOP-ban

(<https://eshop.posta.hu/storef>),

1900 Budapest,

06-1-767-8262,

hirlapelofizetes@posta.hu

Belföldi előfizetési díjak:

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

A némán ünnepelt megszületés

Illyés Gyulánál olvastam a jó fél évvel ezelőtt megjelent *Naplójegyzetekben* az 1956. december 24-én hallott utcai bölcselkedést: „Háromféle magyar van. A hősök, akik a Ferencvárosban elestek; a gyávák, akik disszidáltak, és a hülyék, akik itthon maradtak.”

E naplóbejegyzés napjáig már disszidált anyám legjobb barátnője, Ida néni; családostul a szanatórium gondnoka, Dezső bácsi, aki apám helyett apám volt; az élelmezésvezető műegyetemista fia, Pisti, akiről tudtuk, hogy végigharcolta a forradalmat, s csak villanásnyi időre jelent meg szüleinél november 4. után. (Három év múlva Dél-Afrikában értesült róla, hogy mostohaöccse lettem, mert időközben megözvegyült apja elvette anyámat feleségül.)

A karácsonyt megelőző napok egyikén hirtelen felbuzdulásból arra akartam rávenni anyámat, hogy menjünk mi is... Talán az annyit hallott svájci tejsokoládé elképzeltetlenül varázslatos íze után vágytam. Anyám azonban kerekperec kijelentette, hogy éppen most fizette ki az Ida nénitől vásárolt rekamié és két fotel utolsó részletét; nem megyünk neki a vakvilágnak, elege van az örökös újrakezdésből... Mert Ida néni csak azután lépte át a határt, hogy anyám megadta neki a tartozását. Szép kis barátnő! – gondoltam magamban. Tényleg szép nő volt. Elvált asszonyként magával vitte szerelme kisfiát, akit előtte sosem látott... Anyám özvegyen velem, a saját gyermekével mehetett volna... De maradt.

Döntésébe beletörődve vártam a szentestét. Az előző években már augusztusban elfogott a boldog remegés, ha a karácsonyra gondoltam. Most megpimpósodott öröömömbe ürom is vegyült, mert anyám közölte: vendégünk lesz. A szanatórium konyhájából ezért hoztunk három adag rántott halat. (Nem azért, mert én annyira szeretem.) Jakab bácsi volt a meghívott. Neve hallatán valóságosan egyenes tartású ember jelent meg előttem. „Fűzöt hord. Csonttuberkulózis támadta meg a gerincét” – hallottam egyszer anyámtól.

Egy darabig hiába vártuk. Pont akkor kopogtatott, amikor az első csillagszórót meggyújtani készültünk. Átnyújtott nekem egy könyvet anélkül, hogy levette volna a körgallérját. *A nagyvilág magyar vándorait* föllapozva az ő ajánlására esett a tekintetem: „Istvánkának – az idegenben élő magyarok emlékére.” „Örülök, hogy nem érem meg a jövő szentestét...” – hallottam karácsonyi jókívánság helyett.

Hiába marasztalta anyám, nyomban menni készült. Az ajtóban mégis visszafordult, s némi habozás után megszólalt. „Tegnap letartóztatták a legjobb barátomat... Lehet, hogy megelőz a halálban...”

Kettesben ünnepeltük Jézus születését... De másként, mint addig... A hirtelen támadt időtlenségben mintha könnytelen sirattuk volna őt is, a majdan halálba menőt.

Kovács István

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Újraalapító főszerkesztő: Oláh János

Munkatársak:

Berta Zsolt

(Magyar Napló Könyvesbolt,
Budapest, VIII. ker. József krt. 70.,
Józsefvárosi Galéria)
Mobil: (70) 421-9580
magyarnaplo@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely

(megbízott főszerkesztő,
olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Bornemissza Ádám (tördelőszerkesztő)

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Mórocz Gábor (Könyvszemle, tanulmány)
E-mail: moroczgabor@magyarnaplo.hu

Nemes Attila (Nyitott Műhely, marketing)
E-mail: nemesattila@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Parragi Zoltán (ügyintéző)
E-mail: parragizoltan@magyarnaplo.hu

Réger Ádám (szerkesztő)
E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szentmártoni Anikó
(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Szentmártoni János
(ügyvezető)
E-mail: titkarsag@iroszovetseg.hu

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)
E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Zsille Gábor (vers)
E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Borító: **Oláh Máttyás László**

*

A címlapon: **Ratkó József**
(A fotót Tóth Tiborné készítette)

Meg nem rendelt kéziratot nem örzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Kovács István: *A némán ünnevelt megszületés* 1

SZEMHATÁR

Ratkó József: <i>István imája</i>	3
Huszár Pál: <i>Emlékeim Brusznyczi Árpádról</i>	4
Zalán Tibor: <i>Erőd és katamarán</i>	7
Tarbay Ede: <i>Nehéz búcsú a délutáni alvás örömétől;</i> <i>Nehéz búcsú a látás örömétől</i>	8
Pósa Zoltán: <i>Minden szavamban ketten létezőnk</i>	9
Nagy Gábor: <i>Álmatlanság</i>	19
Székelyhidi Zsolt: <i>Pity</i>	20
N. Szabó József: <i>Az újjáépítés és a NÉKOSZ (1945–1948)</i>	21
Báger Gusztáv: <i>Széthullás; Terápia; Nem az</i>	27
Oláh Katalin: <i>Plasztikus képek, színes plasztikák</i> <i>Beszélgetés Bohus Zoltán üvegművésszel, szobrásszal</i>	28
Juhász Tibor: <i>Magasugrás; Ünnepek</i>	31
<i>Mindenki hirdetője</i>	32
Jánosi Zoltán: <i>Nyugtalan évek sodra. Ratkó József arcképehez</i>	34
Ratkó József: <i>Fiatalok; Önéletrajz-töredékek</i>	35

NYITOTT MŰHELY

Babosi László: „Szegények katonája voltál”
Babosi László beszélgetése Mócsi Ferenc íróval a nyolcvan éve született Ratkó Józsefről és az olvasótábori mozgalomról 36

AZ ELŐRETOLT HELYŐRSÉG ÍRÓAKADÉMIA BEMUTATKOZÁSA

Orbán János Dénes: <i>Ilyenkor veszik a szemmértéket</i>	45
Ágoston Szász Katalin: <i>Óda</i>	45
Bálint Szilárd: <i>Nyűg; A festő szeretője</i>	47
Bék Timur: <i>Jellempásztorok; Csapda</i>	47
Bese Bernadett: <i>Eszpresszó tej és cukor nélkül, meg egy croissant</i>	48
Birtalan Andrea: <i>Alapok</i>	48
<i>Mi a fuck?</i>	49
Cirok Szabó István: <i>Fasor; Egy kertet egyedül</i>	50
Csikár Norbert Adrián: <i>shakespeare-i szonett succubus-hoz</i> <i>[második eclogakísérelt]</i>	50
Dezső Katalin: <i>Síkmodellek; Lábjegyzet</i>	52
Erdélyi Dorina: <i>Átlagos reggel</i>	53
Fehér Boldizsár: <i>A vak majom</i>	53
Hernádi Anna Borbála: <i>Hypo; Apróhirdetés</i>	55
Huszár Eszter: <i>Hátha benyitnak</i>	56
Karkó Ádám: <i>Gyerekből felnőtt; Esti fények</i>	56
Kopriva Nikolett: <i>Didergés</i>	57
Liszka Gyöngy: <i>Mozdulatlan</i>	58
Mizser Fruzsina: <i>Vegyesbolti csendes napok – emelt hangvétellel</i>	58
Molnár Dóra: <i>Vadak</i>	60
Nagyházi Márton: <i>A Felhők Ura</i>	61
Para Márton: <i>Ártatlan</i>	61
Pataki Tamás: <i>Megszületik Murokffy Tódor Ede</i>	62
Polgár Kristóf: <i>Talán a hiba</i>	63
Pejin Lea: <i>Nyugati csiga körfűrésszel álmodik; Soroznak</i>	64

KÖNYVSZEMLE

Bíró Gergely: <i>Ágról szakadtunk</i> <i>Kötter Tamás: A harcból nincs elbocsátás</i>	65
Simon Adri: <i>Szorosnál szorosabb</i> <i>Székelyhidi Zsolt: Csuum</i>	66
Réger Ádám: <i>Grimmelshausentől Mikesig</i> <i>Tüskés Gábor – Knapp Éva: A Fortunatustól a Törökországi levelekig</i>	67

SZERZŐINK 69

Lapszámunkat Bohus Zoltán üvegművész, szobrász munkáinak reprodukcióival illusztráltuk.

RATKÓ JÓZSEF

*István imája*Részlet a *Segítsd a királyt!*
című drámából

*Lenni nem kezdett s véghetetlen Úr, ki
markoddal megmérsz minden vizeket,
s araszoddal az eget beéred,
ki haragodnak egy lehelletével
világot fűjsz el, csillagot kioltasz,
s föld megindul, hegyek hanyatlanak
egy intésedre, Uram – égig érő
s hatalmaskodó népeket elejtesz,
míg virágoznak választottaid –
vigyázz reánk, hogy álljunk meg a hitben;
segíteni ne vesztegelj nekünk,
s hogy el ne esnénk, óvjad lábainkat!
Tanítsd meg, akik ellenünk uszulnak,
és földeinket elcsipegetik,
és sóvárognak falvaink iránt,
és kiirtanak szülötte-szavunkat,
hahogy dicsérni Tégedet ne tudjunk,
és minden módon ártani akarnak,
tanítsd meg őket, Uram, haragodra!
S intsd meg, akik a szent munkát segítik
s hitre hajtott népedet pásztorolják –
örök hálát hogy tőled várjanak –, mert
igen gőgösek immár, mintha ők
adták volna e földet is alánk!
Juttasd eszükbe, ki vagy Te, Uram,
s kicsodák ők! És tedd, hogy ne legyünk
gyalázatja a szomszéd nemzeteknek,
ne legyünk csúfja és játékai,
s messzire való maradékaink
rút járom alá ne vettessenek! Ámen.*

(1984)

Tisztelettel emlékezünk az idén 80 éve született
Ratkó Józsefre

HUSZÁR PÁL

Emlékeim Bruszniai Árpádról

Immár csaknem hat évtized távlatából igazán nehéz, sőt, voltaképpen lehetetlen meghatottság nélkül emlékezni egykori kitűnő tanáromra, Bruszniai Árpádra, aki a magyar nemzetért áldozta fiatal életét az 1956-os forradalom és szabadságharc mártírjaként.

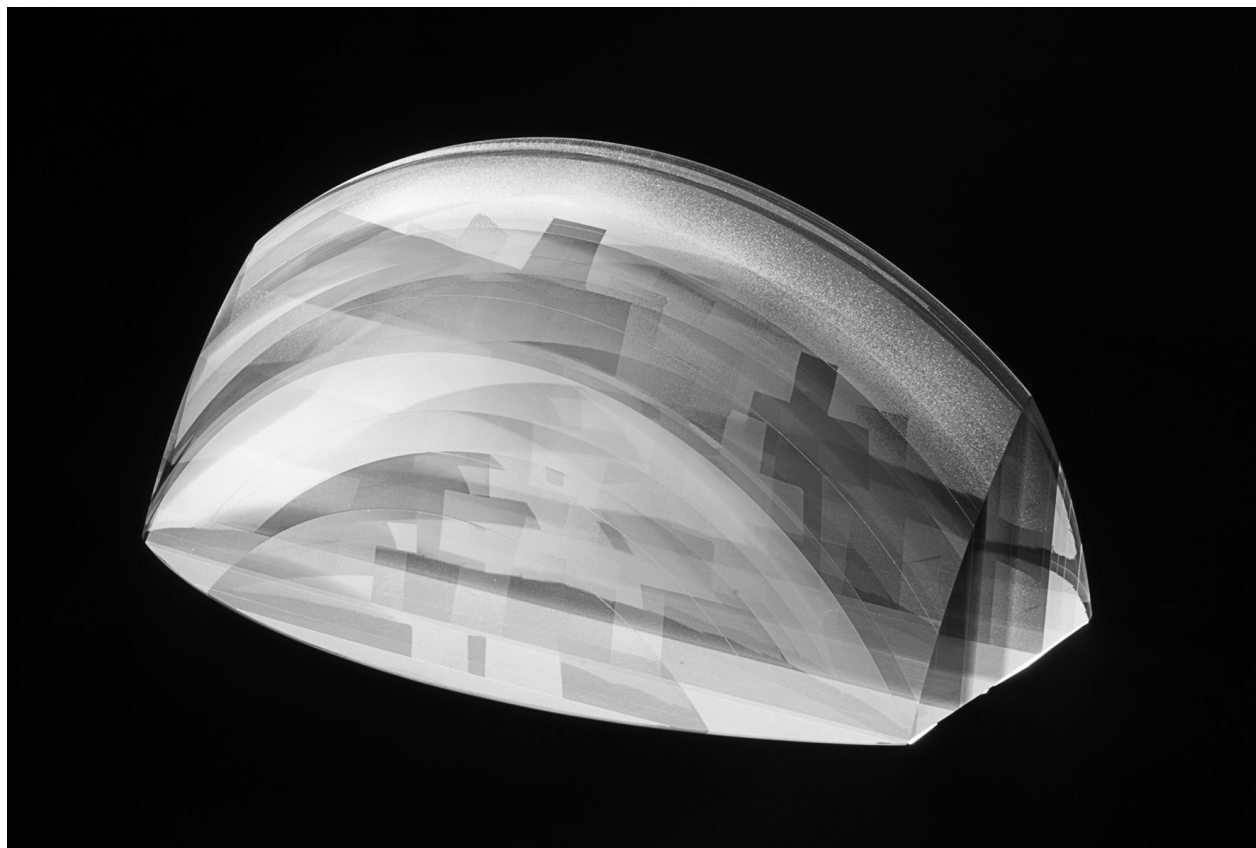
Bruszniai 1955 szeptemberétől 1956. október végéig történelem- és latintanárom volt a veszprémi Lovassy László Gimnáziumban. Ez a két tantárgy számomra egy életre szervesen összekapcsolódott az ő személyével, nevével. Bruszniai tanár úrnak – már csak daliás termete és imponálóan nagy tudása okán is – hatalmas tekintélye volt előttünk, elsőéves, majd – szinte csak egy rövid történelmi pillanatra – második gimnazisták előtt. Természetesen igényes – akkor úgy mondtuk: szigorú –, de feltétlenül emberséges személyiség volt, amiként az vallásos neveléséből, nem is titkolt keresztény habitusából következett. Az érthetőség kedvéért ma már hozzá kell tennem, hogy ezt a keresztény habitust azokban az időkben titkolni illett, sőt, neki is titkolnia kellett volna, de nem tette. Talán nem is akarta, esetleg nem is tudta volna, mert személyiségének valóban szerves, kitörölhetetlen része volt mély és őszinte vallásossága, szilárd Istenhite. Ez határozta meg cselekedeteit, illetve a vezető szerep felvállalását a forradalom gyorsan zajló eseményei között.

Következetes szigorúsága ellenére nemcsak tiszteltük, de őszintén szerettük is Bruszniai tanár urat. Azt már tizenégy, tizenöt évesen is beláttuk, hogy maradandó szellemi értékek birtokába képes juttatni bennünket, gimnazista tanítványait. Óráin a történelem rendkívüli távlatait és titkait tudta élményszerűen felvillantani előttünk. Azt a régi – sajnos ma már igen ritka – tanártípust képviselte, aki sok ismeretet ad át tanítványainak, de követel is tőlük. Ma talán úgy mondanánk: elvárta tőlünk a „visszacsatolást”, látni akarta ismereteink gyarapodását és megszilárdulását, kíváncsi volt valóban magas színvonalú ismeretközvetítő munkája eredményére, mert tényleg gazdagítani akart bennünket szellemi értelemben.

A történelem tanításában szinte „karnyújtásnyi közelségbe” hozta számunkra a klasszikus ókort, amit a latin nyelv tanításában sikerült még szemléletesebbé,

árnyaltabbá és életszerűbbé tennie. A történelem alakjai – némi túlzással – hozzánk szóltak, az ő közvetítésében személyes ismerőseinkké lettek az ókor nagyjai, Periklész alakjának modern megfelelőjét többen is benne véltük felfedezni. Nem véletlenül mondják, hogy a jó tanár nem csupán megismerteti, de meg is szeretteti tantárgyát tanítványaival. Az én esetemben ez a tanári törekvése tökéletes, egész életemet meghatározó sikerrel járt. Bruszniai tanár úrnak komoly része volt abban, hogy érettségi után történelem szakra jelentkeztem, és a másik két középiskolai tanári szakom mellett ma is elsősorban történésznek tekintem magamat. Hasonlóképpen megmaradt bennem a latin nyelv mindmáig érvényesülő szeretete. Ennek a nyelvnek nagy hasznát vettem történelmi tanulmányaimban, illetve történészi alkotó tevékenységemben is. A legelsőként tőle megtanult latin mondatok egyike – „Historia est magistra vitae” (A történelem az élet tanítómestere) – valóban egész eddigi életem során elkísért, nagyban befolyásolta gondolkodásomat, életfelfogásomat. Tanári pályámon magam is következetesen arra törekedtem, hogy a történelem tanulságait az igazság iránti feltétlen hűséggel és lehetőleg érdekesen, élményszerűen közvetítem tanítványaimnak a gimnáziumban és az egyetemen egyaránt.

Abban is része volt Bruszniai Árpád tanár úrnak, hogy bennem is kialakultak az alapvetően az Eötvös Collegium szellemiségéből fakadó „tudós-tanári” elképzelések. Gimnazista koromban természetesen még semmit sem tudtam, nem is tudhattam a hajdan jó hírű Eötvös Collegiumról, amelynek egyetemi tanulmányai során ő is tagja volt, majd annak újraalapítása után magam is tagja lehettem, sőt, „az újraalapító atyák” közé tartozhattam. A pártállam nem pártfogolta, sőt, nem is tűrte az elitképzést, ennek megfelelően – ahogy módja lett rá – kíméletlenül fel is számolta a kifejezetten erre a célra alapított Eötvös Collegiumot. Ebből következően még a közgondolkodásból, közbeszédből is igyekezett kitörölni annak emlékét. A kollégium – Tóth Gábor, a Pedagógiai Tanszék oktatója által nem mindennapi bátorsággal megvalósított, majdhogynem illegális újjászervezése után is – inkább a „megtűrt” kategóriába tartozott szinte egészen a rendszerváltásig. Ennek ellenére sikerült megnyernünk az együttműködésre egykori Eötvös collegiumi tanárainkat, s így megvalósulhatott tudományos ismereteinknek a kötelező szinten felüli gyarapítása, látókörünk szélesítése, önmagunkkal szembeni igényességünk kialakítása és fejlesztése.

Keresztek, más szemszög, 2015

1956 kora őszén – szeptember 20-án – második gimnáziumi osztályunkkal tanulmányi kirándulást tettünk Budapestre. Erről az alkalomról egy féltve őrzött fényképemen éppen Brusznjai tanár úr mellett állok, aki akkor egy római szarkofág kapcsán gyarapította történelmi ismereteinket a Nemzeti Múzeum kertjében. Előadásai, magyarázatai, mint már említettem, mindig életszerűek, hitelesek voltak – különösen akkor, ha egy „tárgyi emlék” is rendelkezésre állt, mint adott esetben az a római szarkofág. A felvételt egy másik tanárom, az ugyancsak szeretve tisztelt osztályfőnököm, Harmath István készítette, aki sajnos már évtizedekkel ezelőtt szintén „elment a minden élők útján.”

1956 októberének utolsó napjaiban, talán éppen 26-án, a Petőfi Színházban lezajlott népgyűlésen Brusznjai Árpád tanár urat nagy többséggel megválasztották az akkor létrejött Veszprém Megyei Forradalmi Bizottság elnökévé. Nem hatalomvágyból vállalta ezt a tisztséget. A magyar nemzet egésze iránt érzett mély felelőssége indította erre a lépésre. Jól tudta, milyen óriási emberáldozatot követelt az alig egy évtizeddel korábban befejeződött II. világháború, és mennyi nemzettársunkat pusztította el a kommunista diktatúra. Kímélni, védeni akarta hon-

fitársait. Gátat szabott az egyébként jogos népharagnak is, nem engedte, hogy az indulat vezérelje a forradalmárok cselekvését. Úgy vélte, meg kell védenie a vér nélküli forradalom tisztaságát, a forradalom lelkesedése nem lehet alkalmas az igazságtételre; az igazi bűnösök megnevezése és megbüntetése nem lehet a forradalmi tömegek feladata – ahhoz nyugalom és higgadság szükséges. Nem engedte meg a lincselést, bár ő maga pontosan tudta, mik voltak a kommunista diktatúra bűnei, és azzal is tisztában volt, hogy kik követték el azokat.

Brusznjai Árpád tanár úrral történt utolsó, a forradalom leverése utáni találkozásunkról nagyon szomorú, végtelenül keserű emlékem van. Valójában nem is nevezhetjük találkozásnak, mert szót nem válthattunk vele, csupán távolról köszönthettük bátortalanul, ugyanis két marcona fegyveres fegyőr kísérte Veszprémbe a vasútállomáson. Számomra, mint nemrégén még diákja számára döbbenet volt olyannyira tisztelt, szeretett tanáromat összeláncolt kézzel, darócruhában, mogorva fegyveres örök között látnom. Ugyanazon a vonaton, természetesen nem ugyanabban a vasúti kocsiban utaztunk Várpalotáig. Őt vélhetően Budapestre vitték, ahonnan aztán már nem térhetett vissza, mert a kommunista hatalom annyira

rettegett tőle, hogy kíméletlenül a halálba küldte, noha ő a Biblia tanításának megfelelően, tehát az erőszakot következetesen mellőzve, a maga szelíd módján mindig a békességet és az igazságot kereste. Az akkori sajtó többek között azzal is igyekezett megkérdőjelezhetetlen tekintélyét, népszerűségét csökkenteni, hogy „bátyja a váci püspök titkára”. Ez akkora bűnnek számított a diktatúra „urai” számára, hogy még az öccsének is felrötták, sőt: a büntetésébe is beleszámították. Talán még erre is szükségük volt a megyei párttitkár által – a rá jellemző durvasággal, mondhatnám: brutalitással – kierőszakolt halálos ítélet „indokolására”.

Gimnáziumi tanulmányaink befejeztével természetesen szeretnénk volna Brusznay tanár úr fényképét is feltenni a ballagási tablónkra, de erről szó sem lehetett. Az iskolavezetés a legszigorúbban megtiltotta ezt, mert tudván tudta, hogy azt az akkori hatalom könyörtelenül megtorolta volna. Tökéletesen érthető, hogy – sokakkal együtt – az iskolavezetés is félt, hiszen a pártállam egyik legfőbb jellemzője éppen a félelemkeltés volt. Az akkori hatalom arra törekedett, hogy minden állampolgár – akár idős, akár fiatal – azt tegye, azt mondja, mi több: azt is gondolja, amit ő megenged, avagy inkább előír. A „pufajkások” gondoskodtak róla, hogy így legyen. Akkoriban, a forradalom leverése utáni hónapokban több tanárunkról is tudni véltük, hogy időnként, egy-egy hétvégén „kezelésbe vették” őket a rendőrök, illetve pufajkás „szövetségeseik”. Ezek a tanáraink utána napokig nem tudták kiegyenesíteni derekukat a kegyetlen verés miatt. Erről persze még beszélniük sem volt szabad, de a tényt nem lehetett nem észrevennünk, és nekünk is hallgatnunk kellett erről.

A kommunista félelemkeltés taktikája valóban sikeres volt. Brusznay Árpádnak meg kellett halnia, mert a kommunista hatalom „urai” túlságosan veszélyesnek ítélték az ő életét, tevékenységét. S éppen azok lettek a gyilkosai – volt ávosok, pártfunkcionáriusok –, akiket a forradalom idején a Veszprém Megyei Forradalmi Tanács elnökeként keresztény indítatású személyes közbelépésével megmentett a jogos népharagtól. Úgy látszik, nem tudták megbocsátani neki ezt a keresztény fogantatású nagylelkűséget. Azt mondhatnánk, a bitófa alá juttatóinak rossz lehetett a lelkiismerete, de ők, az akkori hatalom képviselői vajmi keveset törődtek a lelkiismerettel, ha egyáltalán ismerték ezt a fogalmat.

Egyikük még a 2010-es években is „ellenforradalomról”, illetve a „független bíróságok jogos ítéletéről” beszélt 1956, illetve a forradalom szovjet tankokkal történő eltiprását követő megtorlások kapcsán. Az akkori bíróságok „függetlenségéről” éppen Brusznay Árpád perét illetően kell megemlíteni, hogy az első ítélete alapján életfogytiglani börtön várt volna rá. Ez a drákói szigorúságú ítélet legalább elméletileg magában hordozta volna egy későbbi esetleges amnesztia lehetőségét. Veszprém megye akkori párttitkára azonban túlságosan enyhének találta az ítéletet, ezért „a dolgozók felháborodott véleményét” közvetítve kiharcolta a perújrafelvételt, majd pedig „a független bíróság” engedelmesen kimondta a megyei párttitkár által követelt halálos ítéletet. Ennyit a „szocialista törvényességéről”! Ennyit ért az akkori bíróságok „függetlensége” egy megyei párttitkár véleményével szemben.

Egyetemista koromban, tehát már jóval Brusznay Árpád halála után „justizmordként” hallottam jogász hallgatóktól, hogy Brusznay hivatából kirendelt védője „elfelejtette” benyújtani a halálos ítélet kimondása után minden esetben kötelezően benyújtandó kegyelmi kérvényt. Mindannyian sejtethetjük, sőt, tudhatjuk: aligha kétséges, mi lett volna az Elnöki Tanács válasza erre a kegyelmi kérvényre, de még a kegyelem elvi lehetősége sem adatott meg annak az embernek, aki a maga részéről feltétlenül tisztelte az emberi életet; nagyon komolyan vette a „Ne ölj!” bibliai parancsolatát. Hallomásból úgy tudjuk, a *Hymnust* énekelve, azaz még abban a rendkívül nehéz helyzetben is nemzetünkre Isten áldását kérve ment a bitófa alá.

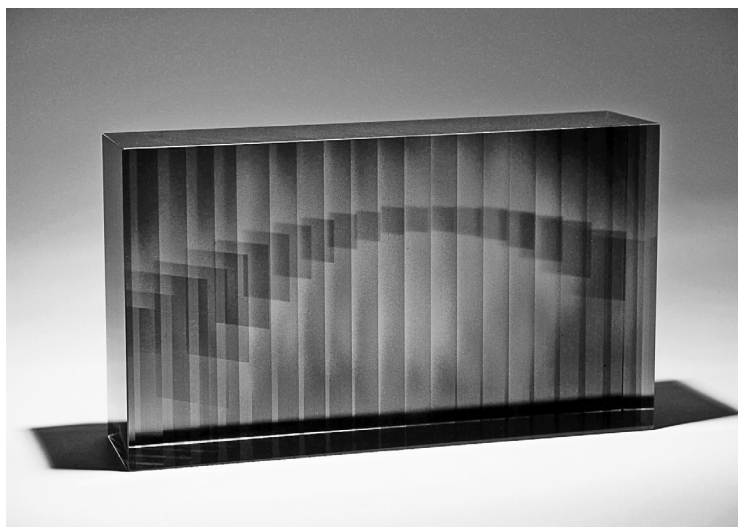
(Akár a történelmi igazságszolgáltatás jelének is tekinthetjük, hogy végül a szóban forgó párttitkárt is utolérte megérdemelt sorsa: gyilkosként élt, és gyilkosként halt meg. Mivel a rendszerváltás után félt a felelősségrevonástól, úgy hírlik, hogy előbb a feleségét lőtte agyon, majd önmagával is végzett.)

Hiszem és vallom, hogy az igazán nagy tettek sohasem hullhatnak ki a történelmi emlékezet rostáján. Brusznay tanár úr mártíromsága is ilyen. Emléke mindaddig közöttünk marad, amíg magyar szó hallatszik a Kárpát-medencében, illetve bárhol a nagyvilágban. Őrizzük mindannyian ezt az értékes emléket, akik személyesen ismerhettük őt, a kiváló tanárt, az önfeláldozásra is kész hazafit, a nagyszerű embert!

ZALÁN TIBOR

Erőd és katamarán

*A téglák fugáiban feketélik
a vér Pedig kőről kőre újjáépítették
pár esztendeje a monstrumot A vér
emlékezik és visszatér Összevérződött
a ruhám sikolt és mutatja zavarodottan
a japán turistalány a terjengő vörös
foltot Ezt csak a várúr tehette
mosolyognak össze cinkosan a helybeliek
Jus primae noctis súgnak össze fogatlanul
Ahol a folyó a tengerrel találkozik
alkonyatról alkonyatra magányos
katamarán jelenik meg és hosszan kóricál
a szürkületben Az égből fátylak válnak
le ilyenkor és könnyedén lebegnek a
torkolat fölött Mondják a katamaránt
egy mord kalóz elkárhozott szelleme
lökdösi összevissza Próbálták felgyújtani
a bátrabbak nem gyulladt Próbálták
elsüllyeszteni a gyávábbak nem süllyedt
Néha hetekre eltűnik azután váratlan
ismét visszatér Mondják egyszer egyetlen
egyszer egy holdtöltekor az elátkozott ember
lelke kiszállt a katamaránból felbotorkált
egyenesen az alvó várszínházig és a színpadon
elmondott egy hosszú és szomorú monológot
amelyet mindenki ismert de senki sem jött rá
honnan való Körben a hegyek változó időközökben
napokig a monológ egyes mondatait
visszhangozták Aznap hallgattak a harangok*

Vízió, 2007

TARBAY EDE

Nehéz búcsú a délutáni alvás örömétől

*Sokféle szelíd szunyókálás, álom,
bennük mulandók lesznek földi fények,
és életgyónás töröl minden vétket.
Két sor között a sorközt nem találok*

*a negatívba fordult láthatáron,
ahol az anyag léte véget érhet,
ahonnan ember vissza sose téved,
elúszik minden, mintha ökörnyálon.*

*A dél körüli ebéd illatára
csupán a kutyánk emlékszik, ha van,
az ébredés ollója összezárva,*

*a könyvlapok közötti parttalan
belésimul sietős éjszakámba,
hol önmagammal lettem önmagam.*

Nehéz búcsú a látás örömétől

*Mikor a szem csak néz, de nem lát,
a szellem tompa, mint a tompaszög.
A hályog már a látásnak küszöb,
s a végtelent akasztja hegyhát.*

*Az óra jár, mutat egészet, fertályt,
és kattogása súlyos és örök,
és nem segítnek már az eszközök,
emlékmezőt elméje végleg nem szánt.*

*Csupán a csend, mint légy az orron,
már szusszanása sem zavarja,
hangyányi lét egy sziklaormon.*

*Szívétől rándul néha béna karja.
Hátát kikezdte már a süppedt sodrony.
Szemének minden írott mondat zagyva.*

PÓSA ZOLTÁN

Minden szavamban ketten létezőnk

Lepusztult presszók és neobrutális betonbunker-szörnyszülött Centrum Áruház. „Mi sem lehetne jellemzőbb korunk olykor komikus, máskor lidérces kétarcúságára, minthogy életem első nagy szerelméről Debrecen leápolta csehócskái és a megszálló Vörös Hadseregéről elnevezett főutca jellegtelenségében is markáns, taszítóan korhű cementerődje jut eszembe” – morfondírozik Bedécs Csaba elsőéves egyetemi hallgató és diákköltő, miközben fölszáll az áruház előtt alig fél percig vesztegelő, türelmetlenül túrázó kilences buszra, melyre hivalkodóan nagy betűkkel van kiírva: Debrecen, Centrum Áruház – Vekerdi tanya: Általános Iskola és Erdészeti Központ. Most is, mint amikor legelőször szánta rá magát, hogy mégis megkeresi Juditot az otthonában, a Mokka presszó és az áruház között ingázva sötétedett rá a belváros. Az a különbség, hogy akkor még csak három centtel ivott kurázsit a gyomorkeserűből. Most legalább négyszer-ötször csapolta meg a látszólag elegáns, valójában fél-legális kurvázóhely, a Mokka kávéház Hubertus- és Mecseki Itóka-készletét. Aztán felimádkozza magát a buszra. „El ne bóbiskolj, emlékezz. Hogyan is kezdődött...”

Vajon illúzió-e, vagy okkal-joggal mondják Debrecenről, hogy a nemzet fővárosa, és hogy benne működik a világ egyik legfestőibb és legjobb egyeteme? – kérdezzeték egymástól gyakran a Kossuth diákjai. Neobarokk fehér épület, hatalmas folyosók, termek, középpontban a belső díszudvarral, amelynek megalomán aurája azokat is magába szippantja, akik szívük szerint harcolnának a hajdúsági provincia mágneses erejével. Pompázatos négyemeletes óriástér, a tetején vastag üvegkockák, fölötté üvegfal engedti át a nap sugarait, s borítja fényárba az egész univerzitás-univerzumot, nemcsak az egyetemnek, hanem az egyetemességnek is jelképe hát. Eme roppant belső csarnokigaszt három oldalról átriumszerű megakerkelysorok ölelik körbe, a negyedik oldalon Magyarország második legnagyobb nemzeti könyvtára határolja. A második emeleti széles folyosón, az orosz intézet előtt Csaba megpillantotta egykori osz-

tálytársnőjét, a feszes keblű, szívarcú, hidegvíz-kék szemű, majdnem szép, de a karvalytekintete miatt szinte taszító Dórát, aki az orosz–német szakosok asztalánál ült. Csaba alapjában véve nem nagyon kedveli a vonalassága miatt, de éppen azért látogatja meg otthonában olykor-olykor, mert imád vele vitatkozni, s csak azért is provokálja, hogy minél nagyobb szoci-balekságokat mondjon. A fiú a formális köszöntés után továbbcsitított volna, de Dóra eléje pattant, s a tőle megszokott agresszivitással kérte számon, hogy miért nincs ő is közöttük, hiszen a gimnáziumból még orosz–német szakra jelentkezett. Csaba meg a tőle megszokott hebehurgya balgasággal vágott vissza: azért cserélte le a felvételi után az orosz a magyarral, mert rájött, hogy túlbecsüli a saját toleranciaszintjét.

– Elhiszem, hogy aki ennyire ellendogmatikus, mint én, az valahol dogmatikus is, ugye az ellentétek valahol összeérnek, de akkor sem bírok együtt élni a tudattal, hogy azoknak a kultúrájából kapok nyelv- és irodalom szakos tanári diplomát, akik két forradalmunkat is vérbe fojtották.

– Hogyhogy kettőt? – meredt Csabára döbbenet Dóra. – Én az 1848-as forradalomról és szabadságharcról tudok csupán.

– A másik 1956, a nép forradalma – vágta rá dühötten a fiú.

A lány elsápadt.

– Ne haragudj, de jó, hogy ezt tisztáztuk végre. Eddig azt hittem, hogy te alapjában véve jó szándékú, tiszta kétkedő vagy. Azt viszont, hogy az ellenforradalomért lelkesedsz, még ha divatból is, túlmeleg azon a határon, amit el tudok viselni. Kérlek, ne gyere többet hozzánk...

Az orosz–német szakosok néma borzadályal meredtek Csabára.

– Ezek szerint te lenézel bennünket, amiért ezt a bugris nyelvet tanuljuk? – kérdezte remegő hangon és vádlón egy szeplős, kövér leány, a csoport eminense.

– Ne hagyd magad provokálni, Csaba! – süvít közejük az a huncut angyalarcú, bongyorfejű, hófehér rizskásafogú, parány-vékony, ám gigászi mellű leány, akivel Csaba eleddig egyetlen közvetlen szót sem váltott a magyar–németes csoportból. Annyit tud róla, hogy Király Jutkának hívják, és mindig ámuló csodálkozással hallgatja az ő tudományoskodóan tudálékos hozzászólásait az irodalmi szemináriumokon, s reggelente nyílt és nyitott kedvességgel villantja rá

Az elbeszélés második felét a januári lapszámunkban közöljük

pikánszá fűszerezett parasztmadonna-mosolyát. Csaba viszont maga számára is megmagyarázhatatlan, babonás félelemmel került e lenge dajnával még a formális kontaktust is. Ösztönös idegenkedését azzal próbálja indokolni, hogy a lány túlságosan is nyüzsgőnc, hiperaktív típusból való ember, tagja mindenféle KISZ-es ízű kulturális gittegyeletnek, ám ehhez az állítólagos ellenérzéshez képest igen gyakran téved rá a tekintete a rusztikus anygalkára.

– Hallgass, gyere csak velem – ragadja karon Jutka, légies alakjához aligha illő, elképesztően acélos erővel Csaba karját, lökdösi, rángatja. – Mindjárt a füttyidbe rúgok, ha nem fogod be a pofádat.

Hatalmas női nevetőkórus oldja a feszültséget, Judit elvonszolja Csabát a nősténytalon közelségéből, a folyosókanyaron túlra.

– Figyelj, Csabika, ennyire nem lehetsz te sem örült. Szerintem eddig is azért úszad meg a komoly büntetést, mert Debrecenben vagyunk, ami ugye ellenzéki fészek, de sajnos az is igaz, hogy téged már mindenki hülyének néz, ezért nem vesz senki komolyan. Azt persze várhatod, hogy egyetlen verssorod is megjelenjen ezek után bárhol is, mivel gólya létedre előbb váltál hírhedetté, mint híressé. Tudod-e egyáltalán, ki ennek a lánynak a sógora? Az a dagadt egyetemi párttitkár, akit te a múltkor csőrőshalféjú Cinegének csúfoltál mindenki füle hallatára. Tudod-e továbbá, hogy így újra és újra csak a falnak rontasz a buta fejjel, és semmit sem érsz el?! Betörök, s akár a legrosszabb is megtörténhet veled. Figyelmeztetek, már nagyon rossz híred van az egyetemen, s ha nem szereztél volna diliflepnit is a szakváltóztatáshoz, már régen akceptálták volna a KISZ-bizottság véleményét, és kirúgtak volna. Ne vitázz velem, mert most nem is érdekelnek a zöldfülű elméleteid... Sajnos, a nézeteidet osztó, jó szándékú emberek is elkezdnek majd kerülni, ha ilyen hülye maradsz, mert ugyebár, ha nem tudnád, a többség azért jött egyetemre, hogy tanulhasson, s majd egyszer taníthasson. Megéred hát, hogy rajtam kívül senki sem keresi majd a társaságodat, ha így folytatod. Így soha nem közlik a verseidet, hiszen az illetékesek korábban megtudták rólad, ki vagy, mielőtt egyetlen sorodat is olvasták volna. S ez még a legkevesebb – ragadja újra karon. – Nem gondoltál arra, hogy izgatásért dutyiba is kerülhetsz, köztörvényesek közé, s tudod, mit csinálnak ott veled, szép, finombögyörös, formásseggű úri babácska? Ugye tudod?

Csaba elpirul. Judit ekkor azt mondja:

– Na, ha van kedved folytatni ezt a beszélgetést, gyere ki hozzánk, az erdészetbe. A kilences busz végállomásán van a Vekerdi domb, az erdőből is kicsúcsosodik az erdészház és az erdészeti központ kicsinyke tornya, valamikor úri kastély volt. Nem lehet eltéveszteni, közvetlenül a megállónál van az a Klébi típusú tanyasi iskola is, amelynek anyukám a vezetője, de ha bárkinek is mondd, hogy Király Laci bácsiékhoz jössz, útbaigazítanak. Szóval, meg vagy invitálva hozzánk bármikorra, de ezt nem mondom többször. Jössz, amikor úri kedved tartja, vagy soha nem élsz a meghívással, megismételni nem fogom... A labda fel van dobva... – vált át az eddigi túl szabatos beszédstílusához mérten enyhén szólva sztereotip félmondatra.

Ez szeptemberben történt, azóta eltelt kis híján három hónap, amíg Csaba rászánta magát Advent végnapjaiban a nagy találkozásra. Akkor a csuklós busz legközepén, most, januárban már a hátsó, eldugott sorban foglalt helyet. Immár túlságosan is lazára mátózva a sötétedéssel egy ütemben fokozódó szorongást, ráébred, hogy ez az újabb látogatás valószínűleg fölösleges is. Kár úgy tenni, mintha hasonlítana az elsőhöz, amelyet megelőzően Judit az év utolsó, decemberi tanítási napján nagyon kellemes ultimátumot adott neki:

– Figyelj, Csabi, ígéretem ellenére megismétlem az „invitát”, de most már rövidre zárom a dilemmádat. Ha holnap estig sem látogatsz meg az otthonomban, akkor vége köztünk a formális barátságoknak is, ami valójában el sem kezdődött. Mert akkor vagy félsz tőlem, vagy ami még rosszabb: többre tartod a köztünk lévő gondolkodásbeli különbségeket annál, ami sokkal fontosabb. Ugyanis, ha nem tudnád, nincs két egyforma ember a világon. Az igazán mély és őszinte emberi kapcsolatokat nemhogy szétválasztanák, hanem acélkeménnyé edzik az úgynevezett világnézeti ütközőpontok. Két igaz ember eltérő gondolatai az univerzumban összeérnek, míg a látszólag hasonszórú közepesek örökké elbeszélnek egymás mellett.

„Jaj, de intelligensek voltunk mi ám. Alig három hete történt, de most már ez a fennkölt bölcsészcsacsenolás is idegesít” – vallja be magának Csaba. Ama tavaly Karácsony előtti Adventkor a buszon Csaba idegei pattanásig feszültek, egy falat sem ment le a torkán, így a háromcentnyi borzalmas, még a Hubertusnál is édeskésebb és émelyítőbb Mecseki Itókától kezdett becsípni. „Illik így szerelmet valla-

ni?” Csaba fölidézi az éjszaka ideges gyötrelmeit, ami átsegíti a holtpontra. Igen, akkor is ki kell mennie még ma, ha ez az utolsó járat, és gyalog kell megtennie a korán érkezett, mínusz két-háromfokos adventi hidegben a kilenc kilométernyi utat vissza, Debrecenbe. A biztonság kedvéért mégis odasunyog a buszvezetőhöz, s megkérdezi, mennyi ideig várakozik a busz a vekerdi erdőgazdaságnál, mert még ugyanezzel a járattal vissza kell térnie. A pilóta megnyugtatja, hogy a járgány huszonöt percig vesztegel a végállomáson... Csaba az utolsó kibúvó lehetőségét is elvesztette, sőt, megvillant előtte még egy vismaier-teremtő eszköz is habozó szándékának véglegesítéséhez. Vele szemben bóbiskol az ülésen egy szimpatikus, afféle vékonypénzű, de jókötésű, bár kissé lagymatag, bongyor, rizskásafogú fiatalember. Olyannyira hasonlít Juditra, hogy nem lehet más, csak a fivére... Mély lélegzetet vesz, és odalép.

– Ugye, te vagy Király Laci, a Judit bátyja? Vagy tévedek?

A fiú felderül, hamiskásan elneveti magát:

– Te meg, fogadjunk, a Bedécs Csabi vagy! Vagy tévedek?

Csaba elpirul.

– Igen, és hozzátok igyekszem. Megtennéd, hogy előre mégy, és bejelentet Jutkának, hogy itt vagyok, mert nem biztos, hogy hajlandó velem egyáltalán szóba állni.

Laci jóízűen nevet:

– Már miért ne állna veled szóba? Téma vagy otthon, különben aligha tudnám, ki is vagy, hiszen nem találkoztunk eddig... De ezt vele beszéld meg. Persze, hogy előremegyek. Ne légy már ennyire zavarban...

„Idilli dombhát, susogó fenyők és tölgyek, mesekastély, vékonyka, falusi templomforma torony... Hatalmas majorsági udvar, mintha Alain Fournier *Az ismeretlen birtok* című romantikus regényébe léptél volna be” – jut Csabi eszébe. De már nem habozhat tovább. Ajtócsapkodás, dobogás, és Judit rémült boldogsággal áll Csaba előtt, akiről végleg lehámlanak a magára erőszakolt spicces bátorság erőtartalékai. De még képtelen megszólalni.

Judit váratlanul elmosolyodik, ettől Csaba állkapocs-merevögörcse is feloldódik.

– Többet jelentesz számomra a rosszul értelmezett következetességnél...

– Mit jelent ez magyarul? – kérdezi évődve Judit.
– Mondd ki, ne írd nekem itt fejben szeminárium dolgozatot.

– Szeretlek...

– Na, ez már beszéd. Valószínűleg én is, azért adtam neked ilyen durva ultimátumot. Akkor hát azt is megbocsájtod, hogy gólya létemre már tagja vagyok az egyetem KISZ-kulturális bizottságának, és jó néhány szerkesztőségi bizottságnak is, te ló?

– Mi lett volna, ha csak holnap jövök ki hozzád, vagy csak levélben vallok... – keresi Csaba a szót.

– Mondd már ki, hogy szerelmet, Csacsicsabikám. Ma egész nap azt mantráztam görcsösen: ha Csaba ma sem látogat meg, akkor hazudik a szeme. Nem szeret... Ne kérdezz ilyet, nem tudom. Az a fő, hogy most itt vagy. Na, gyere már...

Magához öleli, hosszú csók... Judit kibontakozik, pajtáskodón mellbe löki.

– Jöhettél volna előbb is. Már arra sincs idő, hogy bemutassalak a szüleimnek. Apámék is kíváncsiak rád. Sokat meséltem rólad. Anyám kicsit félt téled. Képzeld, már tőlem függetlenül is hallottak rólad egyet s mást, na, képzelheted, mit. Apunak viszont imponál a veszett viselkedésed. Mindegy, mi december 23-án előkarácsonyt szoktunk tartani, amikor még nincsenek itt a tiszafüredi és a nagyhódosi rokonaink, mert azok aztán megszállják Szilveszterig, néha még tovább is ezt a kiskastélyt. Ilyenkor az irodát is ellepik. Kérlek, december 23-án gyere ki hozzánk. Addig tanuljunk mindketten, az irodalomelmélet húzós lesz. Hallom, te azért is elővizsgázol...

A kilences busz immár elhagyta a vágóhidat és baromfi-feldolgozót, ahogy a debreceniek hívják: a dögyárat, még a zárt buszban is érezni a Barnevál édeskés hullaszagát. Két hurkolt kanyar után tér rá a döcögő jármű a tanyára vezető útra, amely nappal vonzón vadregényes, ám amint leszáll az est, olyannyira félelmetes, hogy megfojtja még a romantika-éhes Csabában is az elpusztíthatatlan idillvágyat, s alig várja, hogy átjussanak ezen a szakaszon. „Lehet, hogy az éj csiborfeketéje is szimbolikusan jelzi, mennyire sötét szakasza vár reád az életnek – patetizál magában. – De hát hogyan történhetett meg, szinte pár nap alatt, hogy a zenitről a nadírra csúsztatok... Lehet, hogy ama bizonyos, Judit által mindennél szebbnek és fontosabbnak tartott magán-érzelmeik erejét is legyőzik a világnézeti különbség?” Judit szerint ezek csak pózok, magunkra szedett, ornamens köpönyegek. „Abszurd, hogy tizenegy évvel 1956 után az ellen... jaj, bocsáss meg, a szerinted forradalom miatt támadjon közöttünk áthidalhatatlan törésvonal. Az a fontos egyedül, hogy mi

ketten szeretjük egymást” – így Judit. Csaba már a kezdet kezdetén próbált hinni neki, de úgy látszik, ez a szép maxima csak elvben működik. Valószínűleg minden sokkal mélyebb, atavisztikusabb, őszibb szférákban dől el az emberi kapcsolatok útvesztőjében.

„Istenem, milyen rövid ideig tartott...” – emlékezik a fagy miatt még a valóságos formátlanágánál is göröngyösebb, elhanyagoltabb úton csigalassúsággal araszoló busz zökkenőinek ütemére Csaba. Azon a szép előkarácsonyi napon a szülők egy teljes délelőttön át kettesben hagyták a fiatalokat. Sok-sok csók, ölelés...

Egyszer csak minden megtörténik köztük. Csaba őszintén meglepődött. Nem kellett magamagának sem megmagyaráznia, hogy ha igazán szereti Juditot, nem számít, hogy ennyire tapasztalt. Majd jöttek a tökéletes pillanatok. Felváltva ki kellett találniuk, hogy a másik mit gondol, és tízből nyolcszor sikerült.

Aztán hangos dübögéssel, figyelmeztető hosszú lábtörlések és kurjongatások után megérkeztek az ősök és a már ismerős sógorjelölt. Judit apja magas, szőke, jóvágású, kiszőkítetten rassz magyar, fél úriember, akinek viselkedését némiképp darabossá teszi az egykori mosonmagyaróvári gazdaszakadémista régi vágású charme-jának keveredése az új típusú, elvtársi merevséggel. Az Ifjabbik Laci már-már mulatságosan hasonlít hűgára, mi több, afféle tökéletlenebb, férfi megfelelője, kedvesen mosolyog. Az anya kicsit tagbaszakadt, molett változatban viseli Judit bongyorszőke fürtökkel keretezett és szív alakú arcát. Karcsú derék, ám túl nagy kebel és kihízott csípő... Egyértelműen értelmiségi „pónem”, magyarán egyívású Csabival, mégis, a családból csak ő néz reá félelemmel teli gyanakvással. Laci bácsival ellentétben nem is tegezi. A majdnem öregúr, félig elvtárs „apósjelölt” viszont már-már családtagként fogadja.

Zsolozsmás karácsonyfa-díszítgetés, ajándékcserre. Meghatottan állnak a fa alatt, s ekkor kéri meg Judit apja Csabát, hogy énekeljen el egy református zsoltárt. Judit először megdöbben kicsit, aztán ő is biztatja. A fiú rákezdi: „Krisztus Urunknak áldott születésén / Angyali verset mondunk szent ünnepén, / Mely Betlehemnek mezejében régen / Zengett e képen: / Dicsőség magasságban az Istennek / Békeség legyen földön embereknek, / És jóakarát mindenféle népnek / És nemzetségnek...”

– Gyönyörű – lelkendeznek hárman, Judit és a két Laci.

– Nem is tudom, hogyan mertem, nagyon nem szeretek nyílt színen, egyedül énekelni.

– Milyen jó hangja van, Csaba – mondja ki a nevét először, kissé feszengve, szemmel láthatóan magát kifejezetten megerőltetve Jutka néni is. Csaba váratlanul arra gondol: „nyilván soha az életben nem fogom ezt az idegenkedő asszonyt így szólítani...”

S ekkor, Csaba nem gondolta át igazán, valaki az ő hangján elkezd mesélni, hogy ezt a zsoltárt már jóval a konfirmációja előtt megtanulta monostorpályi lelkész nagyapja legjobb barátjától, dr. Kulcsár Dezsőtől, a Kossuth utcai Veres templom esperesétől.

– 1956. október 25-én gyülekeztünk az iskolánk nagy tornatermében. Előzőleg a tanító nénink, Piroska néni boldog, sugárzó arccal tartott névsorolvasást, megkérdezte, ki milyen vallású, aztán örömhírt közölt. Holnap az iskolánkba jön a rabbi úr és az esperes úr, s elkezdődik a hitoktatás a református és az izraelita gyerekek számára. Holnapután pedig a Szent Anna utcai templom plébánosa érkezik a katolikusokhoz. Frissen mosott ruhában, ünnepi arccal ültünk le az iskolapadokba, soha ennyire nem örültünk tanórának. Dezső bácsi is nevetett, elmondta nekünk, hogy az embert Isten alkotta a saját képmására, a világteremtés hetedik napján, koronaként. A halhatatlanságunkat pedig Jézusnak köszönhetjük, aki azért jött e földre közénk, hogy halálával, feltámadásával előjogot teremtsen minden jóakarátú embernek a Mennyországra. A Szentlélek pedig lelki zsinórmértékünk a Mennyei Ösvényen. Aztán megtanította nekünk ezt a zsoltárt. Először és utoljára találkoztunk így. Úgy tudtuk, hogy a következő hittanóra november 7-én lesz. Azon a napon vártunk, vártunk... Végül megkérdeztük Piroska nénit. Ő lepiszegett bennünket, és elsírta magát. Tudtuk, hogy erről soha többé nem beszélhetünk...

Jutka néni felpattant, és kirohant a konyhába. Laci bácsi Csabára mosolygott:

– Semmi baj – de azért eléggé kényszeredett volt ez a nevetés... Mindenki az anya után sietett. Csaba pedig tanácstalanul, majd egyre inkább magamagát vádolva feszeng a nagy irodának berendezett teremben. A falon agancstróféák, medvebőr, zöld kanapé, gigászi tölgyfaasztal... Marx Károly szakállas képe – ahogy Judit elmesélte, Rákosi helyére akasztották föl, az apja bátorságának maradványait őrizve, ezzel egyezett ki a vadonatúj Kádár-kép helyett, azt megkapta az iskola.

Aztán Judit a fejét csóválva besírul:

– Jaj, te bolond ember. Hálás lettem volna, ha ezt a szép történetet csak nekem adod elő, de már mind-egy. Ilyenkor kéne eszedbe jutnia, hogy Karácsony van, amely a hívő számára Jézus születésnapja, de a nem hívőknek is joguk van megülni a szeretet ünnepeit. Hát, kicsit befagyasztottad a hangulatot ezzel az anyám szerint provokatív tanmesével... Egyébként – mosolyodik el Judit – apám inkább helyesli a magatartásodat. Végre lesz a családban egy karakán férfiember, aki meri vállalni magát, és nem tűri el a nők szeszélyeit.

Csaba a buszban majd' elsírja magát ezektől az elentétes érzelmelektől. „Alig ismertétek egymást, s már elfogadtak leendő vőlegénynek, s minden szempontból beteljesedett a szerelmetek. Mindez örök emlékként élhet immár benned, mert sajnos más szempontból is emlékezetes Karácsonynak bizonyult 1969. Jézus Krisztus születése napja. Megszületett a tökéletes idill, és szinte a születése pillanatában meghalt.” Csaba, józanodásra koncentrált fővel, még távol a tanyától, a lelke mélyén már tudja: gyerekes illúzió azt képzelni, hogy ama váratlan látogatás megismétlése újra felívelését hozza Adventre és Karácsonyra plántált, Szilveszterkor kimúlt pünkösdi királyságának. Pedig Judit a tavalyi előkarácsonyon szerencsétlenül sikeredett mesedélután követően még karon fogva kivitte a konyhába, ahol mindenkivel formálisan kibékült, kézfogással kívánt áldott, boldog Karácsonyt (ők kellemes Karácsonyt kívánva feleltek.) Judit a szülei előtt meghívta Csabát a szilveszteri bulira, amelyet vekerdi barátaival szerveznek a Rózsakert vendéglőbe. A lány mosolyogva morfondírozik azon is, hogy a tanyasi barátai bizony találhattak volna jobb helyet, ez a Rózsakert Debrecen leggiccsesebb vendéglője. Laci bácsi hoztette:

– Mi a tisztí klubban szilveszterezünk, hajnalban értetek jövünk, és hazahozzuk Csabit is, nálunk alhatja ki a szilveszteri mánort, és újévkor együtt ebédelünk.

– Azért egyszer találkozhatnánk addig is.

– Én huszonhetedikén kollokválok, utána marad lélegzetvételní idóm – javasolja félénken Csabi, szinte megrémül, hogy Judit bólint:

– Oké. Huszonnyolcadikán várj rám reggel kilenckor a Centrum Áruház előtt.

Judit lekíséri a buszhoz, a fél tanyavilág szeme látára hosszasan csókolóznak.

– Ha akarnálak, sem hagyhatnálak el. Már minden szavamban ketten létezőnk.

Az a furcsa, hogy Csabát éppen ezután a költőien kitarulkozó vallomás után töltötte el immár a buszon az a bizonyos stresszesen hasi idegesség, amely nála sokkal fokozottabban, afféle gyomorfordító rémületként szokott jelentkezni, s nagyon gyakran jelzi előre a tragikusan drámai fordulatokat. A tanulásba temkezett, sikeresen letette még ünnep előtt jelesre az irodalomelméleti vizsgát Debrecen rettegett verstan- oktatójánál, de annak sem tudott igazán örülni. Lát- szólag értelmetlenül, irracionálisan szorongott ettől a fura szilveszteri bulitól. „Mondjam azt, hogy megérez- tem?” Azt remélte, hogy a vizsgát követő randevún lelki muníciót kap Judittól a váratlanul és kissé túl ha- mar megkapott szilveszteri „ajándék” elviseléséhez.

A Karácsony utáni randevú elején, a rémes, neo- brutális betonáruház előtt még minden rendben volt, végigcsókolózták az utat az Arany Bika Szálló álbajor pincésörözőjéig. Az obligát hortobágyi húsos pala- csinta és a két korsó hideg sör megrendelése után Ju- dit elkezdett családi képeket mutogatni. Amikor az egyik fotón feltűnt Laci bácsi munkásör egyenru- hában, Csabi arca önkéntelenül megvonaglott, s bár gyorsan próbálta mosolygósra visszarendezni vonása- it, elkésett, Judit észlelte a fintort, és elborult az arca.

– Elmész te a bűdös francba. Különben is, mire mentél az örökös öncélú opponálással? Már életed nagy háborújának érdemi elkezdése előtt elvesztettél minden csatát.

Amikor Csaba úgy felelt, hogy a szembenállásban csak a puhaságunkat veszíthetjük el, ártatlanságunk erősödik, Jutka irtózatoss örjögésben tört ki.

– Milyen alapon veded meg honfitársaid többségét, miközben nagy keresztény magyar költő-gondolkodó akarsz lenni?

Csaba mosolyogva próbálta Juditot arról meg- győzni, hogy ő bizony nem várja el senkitől, hogy a példáját kövesse. Megérti a megalkuvókat is, de hadd legyen már joga az ellen tiltakozni, hogy a kompromisszumlovagokat akár Judit is erkölcsi pél- daképekké hamisítsa.

– Miközben burkoltan elnézést kérsz, máris nyíl- tan kioktatsz, úgyszólván sértegetsz. Ráadásul még hazudozol is – tájtékkzik tovább Judit. – Én nagy örömmel megmutatom neked a családi fotókat, te pedig igenis megvetően elhúztad a szádat, amikor megláttad édesapámat munkásör egyenruhában.

Csaba elsápad:

– Hogy jön ez most ide?

– Ne fölényeskedj – véli Judit, majd kifejti, hogy a két dolog nagyon is összetartozik. – Ne ítélezz. Kíváncsi vagyok, ha hajlandóak leszünk ismerni egymást néhány év múlva egyáltalán, hogy mennyire leszel majd hajlandó hóbörögni, ha családot alapítasz. Az apámat igenis följelentették 1957-ben, mégpedig az a kedves szomszédos elvtársúr volt a tettes, akinek bizonyára első látásra megdicsérnéd az ámbitusos kúriáját, a kackiás bajszát, a jó, magyar debrecenies beszédjét, ahogy én is tettem, mielőtt megismertem volna a családi legendáriumban betöltött szerepét. Hát tudd csak meg, és tanulj belőle. Az a törül metszett viszkosbajszú, ősmagyarképű figura esetleg éppen hetyke bajszát pödörgette akkor is, amikor megírta névtelenül a feljelentő levelét apám-ról, amely szerint részt vett az 1956. október 23-i felvonuláson, azok között volt, akik magyar zászlóval terítették be azt a két tök ártatlanul agyonlőtt felvonulót, s később is rejtegetett felkelőket az erdei házban... Ennyit a látszatokról és az én csalhatatlan emberismeretemről is. Látod, én bevallom, ha tévedek... Ehhez képest, persze, nekem is furcsa... Eh, megint gyónjak neked valamiről, hogy aztán a szádát húzogathasd?

– Nahát – vág közbe Csaba –, én is ott voltam, amikor a két felkelőt lelőtték. Anyám fogta a kezemet, és zokogógörcsben tört ki, az apám szidta a rohadt, gyilkos ruszkiakat, akik, ha pár méterrel hátrébb lőnek, akkor minket találnak telibe, és most nemigen beszélgethetnénk...

– Téged mindig csak a saját történeted izgat. Elképesztően önző vagy és önjáró...

– Ne haragudj, folytatd... Mi is olyan furcsa neked?

– Nem tudom, lehetek-e veled őszinte, hogy aztán mindent ellenem fordíthass! Szóval, a szüleink számomra is nehezen megemészthető módon azt szorgalmazzák, hogy szegény bátyám jegyezze el a rasszmagyarképű följelentő, nevezett Parcsami Bálint bácsi lányát, a tagadhatatlanul gyönyörű, de még alig tizenhat éves Barbarát. Engem pedig Barbi bátyjával, a meglehetősen szerencsétlen Bajszai becenéven csúfolt tésztaképű, tagbaszakadt, örökbukdácsozó agrár-egyetemistával akartak eleddig összeboronálni – mindezt a Parcsami szülők teljes egyetértésével. Apám, mivel számomra is érthetetlen módon kedvel téged, a felbukkanásod pillanatában letett az enyhén szólva abszurd frigy tervéről. Anyám viszont még

mindig kitartana a málé Bálint mellett, és azzal ostromol, hogy járt utat járatlanért el ne hagyj, Bajszai nagyon rendes fiú, szeret téged, a szülei jómódú emberek, nem csóró pedagógusok, mint a tieid. A két fiú, szegény bátyám és Parcsami Bajszai bőszen egyetért, Laci már egyenesen a jegyeseként beszél fűnek-fának Barbiról, akinek úgyannyira nem tetszik az ötlet, hogy még nekem, Laci húgának is bevallja, hogy a hideg futkos a hátán a bátyám nevének említésekor is, pedig korábban kedvelte. Én már az adventi látogatásod előtt megmondtam a szüleimnek: inkább pártában maradok, de ezzel a máléval még barátkozni sem vagyok hajlandó. Nos, ha ezzel a közléssel visszaélsz, köztünk vége mindennek. Ehhez már most is nagyon közel állunk amiatt, ahogyan arra a fényképre reagáltál.

Visszatérve édesapámra, akire te most olyan megvetően fitorogtál, akkor igenis, az első rendőrségi kihallgatáson bevallotta, hogy igaz a dolog, részt vett az október 23-i felvonuláson, s rejtegetett is erdélyi menekülteket. Várta, hogy lecsukják, félt is, de elsősorban miattunk fájt a feje, lelkiismeret-furdalása volt azért, hogy a mi jövőnk kontójára játszotta a hazafit. Meg is döbbsz, amikor jó pár pofon után váratlanul kiengedték az előzetesből. Aztán később, amikor feloszlott a pufajkás karhatalom, s létrejött szelídebb jogutódja, a munkásőrség, egy reggel behívták a megyei pártbizottságra. Jól be voltunk ám szarva, de fellélegeztünk, amikor a vártnál jóval hamarabb, épségben bár, de kicsit elkenődve hazatért.

Még aznap este elmesélt nekünk mindent. Szavai nyomán szinte ma is magam előtt látom, ahogy a szegény, botcsinálta ellenforradalmár – jó, jó, forradalmár, ne bosszants – apám szorongva megtette a tanyától a városközpontig az autóbusz-utat, majd gyalog sietett az ősi kollégium mellé épített ocsmány pártház felé a csupa beton Centrum Áruházról, a „döngöldétől”. Azt hitte, hogy ott is órákig várakoztatják, mint korábban a rendőrségen, de nyomban behívták az immár csak Lenin- és Marx-képektől pöttyözött rideg folyosóról. Udvariasan egy mélyöblű bőrfotelba ültették. A patinás bútordarabhoz nevetséges módon nem illő, csóvázás íróasztal mögül egy KISZ-bajuszos, fiatal elvtárs nyájasan csak annyit közölt vele, hogy most már megnyugodhat, továbbra is vezetheti a vekerdi erdészetet úgy, hogy maradhat akár pártonkívüli is. Egy feltétellel: lépjen be a munkásőrségbe, „ebbe az ártatlan, csak elvileg fegyveres testületbe”, úgysis erdész, puskás ember, löni tud. Pro

forma részt vesz évente pár gyakorlaton, és főleg vadvacsorán. S hát persze, be kell kapcsolódnia az úgynevezett riasztási rendszerbe is, mostantól azok közé tartozhat – egykori kis ellenforradalmár létere –, akiket mozgósítanak, s a központba hívnak, ha kialakulna valami 1956-ot idéző mozgolódás, vagy ehhez hasonló.

Ha elutasító választ ad, te is tudod, mi van. Még 1963-ban, közvetlenül az ENSZ-amnesztia előtt, sőt,

még utána is vittek el teljesen váratlanul fegyver nélkül tüntetőket, akik azóta sem kerültek elő, pedig már okkal hitték, hogy megúszták. Igazából még az ENSZ-amnesztia után sem lélegezhettünk szabadon. Ez ugyan csak a legrosszabb forgatókönyv, de a szelídebb szankciók is igen rázósak lettek volna. Atyám, mint rangidős, ráadásul a vekerdi erdészetben belül az egyetlen egyetemest végzett vált az első számú esélyessé arra, hogy a gazdaság igazgatója legyen, csak hát a vezetői beosztás vagy párttagsághoz, vagy a munkásörtséghez kötött. Igent mondott, mert nem akarta, hogy az erdészet egy felkészületlen pártkader kezébe kerüljön, s ezzel a kollégáit és önmagát is csapdába ejti. Ráadásul,

ha „karakánkodik”, annak híre megy ám; azt mondták volna az elvtársak: mi magunk közé emeltük volna, de ő eltaszította a segítő kezét. Bizony, Király László nemcsak szegény, megtévesztett ember, hanem a lelke mélyéig ellenforradalmár. A kedves, KISZ-bajuszos fiatalember amúgy melleleg megemlítette: bizony, tisztában van ám azzal, hogy Király elvtárs gyermekei egyetemre készülnek. A bátyám éppen az agráregyetemi felvételi tétteleket magolta, én meg harmadikos gimnazistaként a bölcsészkarra gyúrtam. Az ifjú funkci megígérte, hogy közbenjárnak az érdekünkben. És hát igen, az elvtársak besegítettek a bátyámnak, két évvel később nekem is abban, hogy simán vegyük az akadályt. S hogy végképp elássam magamat, magunkat előtted, azt is bevallom, hogy apám az én felvételi vizsgám évében már önként beadta a derekát, s belépett a pártba is, mert hát akkor még nem tanultam valami jól, elkelt a külső,

magaselvtársi segítség. Látod, édesapám duplán jót tett velem. Azon a szomorú napon, amikor vöröskönyvessé lett, leült velem beszélgetni. Nyíltan bevallotta, hogy azért köpte szemem ifjúkori önmagát, hogy én bekerülhessek a bölcsészkarra. Azzal fejezte be a beszélyét: „Nem várok tőled hálát, csak azt, hogy szedd össze magad az egyetemen.” Az ő kedvéért lettem most immár jeles tanuló, hiszen ha a verstant jelesre abszolváltam, a többi már menni fog, legalábbis ebben a félévben...

Akárhogy is mosolyogsz, ironikusan, elnézőn, én tiszteltem apámat, hálás vagyok neki, amiért megtette ezt a gesztust kettőnkért. Sőt, hármunkért. Így anyámat is simán kinevezték tavaly iskola-vezetőnek, a másik jelölt egy huszonéves kis pártkaderka lett volna, egy képesítés nélküli libus. A tanyasi gyerekeknek is így jó hát. Te viszont iszonyú sebeket ejtettél a szüleid lelkén az örökös renitenskedéseiddel, amikor azért kellett rettegniük, hogy megúszod-e fegyelmivel a klerikális verseid, vagy a hőzöngős, felforgató szavaid miatt. Megéri-e egy közös, egyetemi költőknek megrendezett nyilvános író-olvasó találkozón szidni a rendszert? Nagyon, nagyon okos és körültekintő dolog

önképzőköros szintű félamatőr műsorokért kockáztatni a jövődet, és tönkre tenni a szüleid életét. Látod, mennyire figyeltelek egész féléven át, miközben te rám se bagóztál? Te, te szenteskedő, szemforgató próféta. Csak prédikálni tudsz a szeretetről. Igenis vannak olyan helyzetek, amikor vállalni kell, hogy a szeretteinkért megalázkodunk.

– Jutka, szerintem eltűzod azt a fintorgást, én nem kívántam megsérteni atyádat...

A lány félbeszakítja, kiabál:

– De bizony, hogy megaláztad ezzel a szájmozdulattal, ha csak a távollétében is. Pedig apám akkor is melléd állt, amikor anyám elkezdett aggódni, hogy miféle örült, piás és ráadásul szenteskedő hőzöngővel hozta össze a pici lányát a sors, miközben van egy rendes, jó módú kérője. Apámnak igenis tetszik, hogy gerinces, karakán ember vagy. Bizony, lassan már ott tartunk, hogy apám véd meg téged tőlem is.

Krematórium ajtó, 1966

Csaba olyannyira igyekszik Judit kedvében járni, hogy képmutató módon bevallja, vagy inkább hazudja:

– Nekem is kimondottan szimpatikus az apád, inkább csak sajnálom, hogy volt '56-os létére olyan egyenruhát kell néha viselnie, amely szinte tök ugyanolyan, mint a forradalom után az oroszok árnyékában vérengző karhatalmistaké.

Judit ezt is ironikus támadásnak veszi, köszönés nélkül rohan el a buszmegeállóig. Csaba loholás közben, lihegve kiabál utána:

– Nincs egészen igazad, politikai értelemben pedig mindenben tévedsz. Ismerd el: szörnyű, hogy azért is hálásnak kell lennünk, mert manapság már senkit sem akasztanak föl ok nélkül. Nem veszik el az életünket, csak az élet értelmétől fosztanak meg minket. S egyáltalán nem lélegezhetünk szabadon. Miféle konszolidáció ez? Azokat a kis előnyöket, amiket a többi szocialista országgal szemben megszereztünk, 1956-nak köszönhetjük, de ha valaki erről nyíltan beszél, az eláshatja magát. Tizenegy év alatt kitörölték a nép agyából annak a forradalomnak az emlékét is, amelynek a hosszú póráz ócska kis látszatszabadságát köszönheti. Ez szerinted lényegtelen, de valójában a nagy és a kis hazugságok, az elhallgatott forradalom és a szüleink megalkuvásai egy töről fakadnak. Másként: a két dolog ugyanannak a botnak a két vége. Miféle népi demokrácia az, amelyben a lényegről kussolni kell? És miféle népi demokrácia az, amelyben egy népi kádernek egy enyhén szólva szerény kis munkakörért, egy eldugott tanyasi erdészért is ilyen szálnalmas kis dekázásokba kell belemennie? Hát semmilyen. Ezek után csoda, hogy nekünk sokszor a pályakezdéstől is elmegy a kedvünk, s legszívesebben már az elején otthagynánk az egyetemet is?

Csabi biztos abban, hogy Judit ezek után szó nélkül fölszáll a buszra, és csak táviratban közli majd vele, hogy a szilveszteri meghívást tekintse tárgyatlannak, agyő, szép, de goromba herceg, ésatöbbi. Ám a leány egyszer csak megáll, és bár szigorúan, kérlelhetetlenül, de Csaba szemébe néz. Aztán megfogja a fiú kezét, s elindulnak a betonbunker szörnyállagtól a kéttornyú, sárga, emberfejű Nagytemplomig. (Judit közben elutasítja az ötletet, hogy beüljenek a Mokkába, néma borzadállyal nevezi Csaba törzshelyét kuplerájnak. „Úri gyerek, egyetemi tanárcsmete létedre eléggé fura helyekre jársz.”) Az emlékkertben ülnek le, az obeliszk tövébe, amely emlékezett a holland Michiel de Ruyter admirális hőstettére, aki

1676. február 11-én szabadított meg (a Nápolyba hurcolt negyvenből) harminckét magyar református prédikátort a gályarabságból. Az első kemény szittyaforradalom vezére, a hajdúság „fejedelme”, Bocskay István és a háztömbnyi református kollégium, megannyi forradalmár emlékhely tőszomszédjában talán kissé disszonáns Judit konformizmusának ösztönző kérdésbe burkolt felszólítása:

– Csabi, be kellene látnod, hogy ha bepípulsz, és mint az öklelő bika, nekirontasz az egész világnak, és egyedül próbálsz életben tartani a forradalom emlékét, csak veszíthetsz, mert a többiek vannak közben. Most is örök készenlétben állsz, örökös védekező állásba merevedsz, s ezt akkor sem hagyod abba, ha senki sem bánt. Jobbára sajnós azért kímélnék, mert elmebetegnek néznek, egyre nagyobb körben terjed, hogy diliflepnid van, ezért senki sem vesz már komolyan. Most már részben azért kell imádkoznod, hogy maradjon is így, részben pedig azért, hogy ne kerülj egy életre a perifériára. Magyarán, ha nem változtatsz a magatartásodon, már azzal az indokkal is kirakhatnak az egyetemről, hogy leendő tanárok között nincs helye egy minősített elmebetegnek. Megtudod-e magyarázni, mi nálad ez a görcsös ellenzéki-eskedés? Én úgy látom, mintha az ellen harcolnál, hogy valaha is befuthass. Mintha te magad lennél saját magad ellensége. Megértem, hogy érdekel beneteket néhány gőzös barátoddal együtt 1956, a letagadott forradalom, de ha végképp nem megy, mert a téma tiltott, tabu, mire jó az, ha kirúgatod magad az egyetemről? Ha nem tudnád, a KISZ-bizottság hivatalos levelet írt a rektornak, amelyben részletesen beszámol a renitens magatartásodról, többek között arról, hogy kérkedsz is azzal, hogy afféle fiók-'56-os vagy. Ha R. András bácsi, a rektor nem lett volna maga is a szüleidhez hasonló kis '56-os, már fél lennél függesztve, és jobb esetben egy hónapon belül bevinnének katonának, rosszabb variációban a du tyiba, ahol az a minimum, hogy rojtosra izélnék a köztörvényesek a kis végbeledet, mert, ahogy már egyszer figyelmeztettelek rá, a mai, látszólag lazább börtönviszonyok között bizony megengedik a bűnözőknek, hogy különleges csemegeként kezeljék a hozád hasonló szép úri gyerekecskéket. Szóval, az a rektori levél nem csekélység, sommás figyelmeztetés. András bácsi, a rektor behívott magához, és engem kért, hogy mossam meg a kis konok fejedet. Nos, megtörtént. Te meg meséld el végre nekem: honnan nálad ez a görcsös opponálódsi és a valahol tisztelet-

re méltóan öngyilkos, máshol viszont értelmetlen '56-mánia? Légy őszinte, lecsillapodtam, én mondtam ki először, tartom is magam ahhoz, hogy akkor is örökké szeretni foglak, ha nem változol meg...

– Igazából úgy jártam ezzel az, ahogy nevezed: opponálósdival, mint a kiváló székely meseköltő, Méhes György *Virágvarázsló* című meséjében a gonosz mágus, Mucsokány a csimbókokkal. A címszerplő, a jó mágus, a Virágvarázsló Mucsokány orrára bűvöl egy bogáncsot, Mucsokány lepöccintette, ami az ujjára tapadt, ám a nózijára is visszanozott az eredeti csimbók. Próbálkozott egy másik ujjával, a bogáncs arra is odatapadt, s az orrára megint visszanozott az eredeti csimbók is. S a dolog addig folytatódott, amíg tetőtől talpig be nem borították a testét a szúrós tüskék.

Történetem sajátos paradoxonja, hogy a szüleim, a kis '56-osok nyomták az orromra az első bogáncsot, miközben ők aggódnak a leglátványosabban értem. Úgy kezdődött, hogy amikor be kellett nyújtanom az egyetemre a felvételi kérelmet, a nevelőapám előadta, hogy ebben az ocsmány kádári világban arra kell törekednie az embernek, hogy ideológiamentes terepen mozoghasson. Egy humán beállítottságú embernél ez a politikától mentes övezet nem lehet más, mint amit a két idegennyelv-szakos diploma biztosít, és az, hogy az irodalom helyett a nyelvészettel foglalkozik. Az lenne a legszerencsésebb, ha német-francia szakpárt választanék, ám ez számomra ezen az egyetemen egyenlő lenne az öngyilkossággal. Ugyanis a francia egyetem nyelvészprofesszor tanszékvezetőjét, a „világhírű” Herskovics elvtársat azért küldték 1957-ben Debrecenbe, a legnagyobb népi-nemzeti ellenállás tüzfészkebe, a nemzet fővárosába, hogy rendet csináljon. Elvégre milyen dolog az, hogy egy szocialista egyetem az ellenforradalmi lázadás kiindulópontja volt, s újra azzá is válhat. Nevelőapám is, anyám is tagjai voltak az 1956-os forradalmi munkástanácsnak. Herskovics elvtárs ezért mind apámat, mind anyámat engesztelhetetlen ellenségnek tekinti ma is, mert nem voltak hajlandóak együttműködni vele a kádári konszolidáció helyi végrehajtásában. Nevelőapám javasolta az orosz–német szakpárosítást, s ahogy tudod is, tanácsát átmenetileg megfogadtam, majd ignoráltam.

Nos, nevelőapám, Boharevszky József, a szintén világhírű nyelvész-adjunktus a tanmeséjében taglalta, hogy a volt '56-osokat az egyetemen az amnesztia után is ellenségnek tartják, de előtte még inkább el-

lenforradalmárnak tekintették, s háromféle bugyorba szortírozták. A fegyverrel harcolókat többnyire halálra ítélték, vagy öngyilkosságba kergették, mint szegény Dede László matematikust vagy Obersovszky Gyula bácsit, a költőt, akit Camus, Sartre és Bertrand Russell tiltakozása mentett meg a kivégzéstől. Nekik köszönhető az is, hogy a hatalom az értelmiséggel igyekszik kesztyűs kézzel bánni, kiváltva ezzel az egyszerű ex '56-osok értelmiségellenességét is, ugye, oszd meg és uralkodj. Elismerem, ha nem lennék elit egyetemista és egyetemi oktató szülők gyermeke, már börtönben lennék. A fegyvertelenül küzdő forradalmár hangadók egy részét, mint például Julow Viktort, a zseniális felvilágosodás kori irodalomtanárunkat bebörtönözték, másik felét, mint például Kovács Kálmán Ady-kutatót, a nevelőapámat és az elvált szegedi édesapámat, Bedécs Lajost, a szegedi egyetem magyar intézetének adjunktusát bizonytalanságra ítélték, ráadásul az amnesztiaig a főiskolára száműzték. S ez utóbbi, az örökös bizonytalanság a világ legidegölőbb dolga. Igaz, hogy jobb annál, mint vérpadra vagy Kádár börtönébe kerülni. Ám a hatalom a lelkileg imígyen örökre sakkban tartott embernél eléri, hogy a dutyin kívül is sitten érezze magát még az 1963-as közkegyelem után is. Valljuk be, így érezte az egész ország is: egy óriási recski, kistarcsai, ebesi táborba vagyunk bezárva mindahányan Magyarhonban. Hiszen még ez az általános amnesztia is hazugság. Szegedi apám elmesélte, hogy egy csomó '56-ost sikerült köztörvényesnek minősíteni, s rájuk nem terjesztette ki Kádár a politikai kegyelmet. Sőt, Kovács Kálmán arra is tudott példát, hogy a formálisan politikaiak közül jó néhányat „elfelejtettek kiengedni” a bűvös '63 után is. Apám barátját, Obersovszky Gyulát, aki első között biztatott engem arra, hogy nyugodtan írjak verset, mert nem akármilyen költő vagyok, nem engedik sem verset, sem cikket publikálni, és más nevén szerkeszti a Sportfogadás című pimf lapocskát, karanténba van zárva, mert aki barátkozik velem, azt árnyalt eszközökkel bár, de kinyírják.

Nos, mind nevelőapám Debrecenben, mind édesapám Szegeden a pusztaságban, a család biztonságát féltő szorongás jegyében élt és él ma is. Ismétlem, nem akarom elvitatni egy kivégzés vagy fogházbüntetés még iszonyatosabb voltát, de egy másik recski fogoly költőt, az 1956-os Szózat című írószövetségi lap főszerkesztőjét, a zseniális Kárpáti Kamilt idézve: a falak nélküli börtönlétet egy idő után any-

nyira sem lehet méltósággal elviselni, mint mondjuk a tényleges fegyházbüntetést. „Még a mártírtudat sem adatott meg, még azt is az orrom alá dörgölhetik bármikor: íme, neked megkegyelmeztünk teljesen” – vallotta be édesapám 1965 nyarán, amikor a második felesége utolszor még megengedte, hogy náluk töltsen a nyár egy részét. Ő elmesélte megaláztatásának, kálváriájának történetét, a nevelőapámét részben végig is éltem. Egy nyolcesztendőös gyerek sokkal több dolgot megért, mint ahogy a többségükben rosszul emlékező felnőttek hinnék. Magyarul: szinte mindent fölfog.

Ugyan féléves koromig a Sas utcai patika fölött laktunk, ott jöttem e világra még otthon, bábai segédlettel, de én most is, még szülőházamként is a Piac, hivatalosan Vörös Hadsereg utca 3. – Hatvan utca 2. szám kereszteződésében lévő sarki házat emlegetem, átellenben a Nagytemplommal, a kálvinista Róma San Pietro-bazilikájával, valamint a tornyos, gyöngyszürke, államosított Püspöki Palotával és a nagy, sárga Postával. Még nem jártál nálunk. Hatalmas, kökerítéssel elkerített, nagy, veres fakapuval lezárt grundudvarunkat annak „köszönhetjük”, hogy a Piac utca 1. szám alatti hasonló megabérházat lebombázták a megszálló szovjetek. („Csabi, ne túlozz... Jó-jó, hagylak mesélni.”) Szüleink nagy, egymásba nyíló szobái a Piac utca frontjára, a Nagytemplomra, a mi gyerekszobánk a Hatvan utcai frontra, a Püspöki Palotára néznek, a vécé-fürdőszoba és a kis konyha a belső világítódudvarra, az előszobánk pedig egy hatalmas lépcsőházra. S van egy sötét, közepes szobányi hallunk, amely közvetlenül se udvarra, se világítódudvarra, se utcára, se lépcsőházra nem tekint, mind a négy oldalról falak és ajtók határolják. Ez a hall örökké sötét, nappal is villanyt kellett benne égetni, de védett hely volt a belövések és az árgus tekintetek elől. Magyarán: ha nincs bombázás, ez a szoba biztosabb rejteket nyújt, mint egy bunker. Amikor a kivonulást ígérő, ehelyett bevonuló oroszok elkezdtek veszettül löni a postát, oda húzódtunk be mind a négyen. Egyetlen viszonylag széles faágyon aludtunk Adámmal, a féltestvéremmel együtt, „lábtól a szüleinkkel”. Én csak félálomban szenderegtem, s mindent hallottam. Az öcskösnek jó alvókája volt, meg aztán négyéves volt 1956 októberében-novemberében, ő legfeljebb tónusokat idézhet vissza. A sötét szobában volt összekészítve 1956 novembere után apám börtönszerelése, egy felsőruha, egy nadrág, két fehérnemű, kétnapi hideg élelem, szappan, fogkefe,

törülköző. Sok jó ember kis helyen is elfér, a padlóra vetett matracágyon négy napig húzódott meg apám nagyváradi menekült barátja is. A biharkeresztesi határon szökött át, ugyanis a kolozsvári anyaország-szimpatizánstüntetés egyik szervezője volt, s tartott a román hatóságok megtorlásától. A szüleim marasztalták, itt senki sem keresi, valahogy elleszünk pár napig, amíg elülnek a harcok. Ők még hittek a forradalom győzelmében, a felszabadító ENSZ-csapatok bevonulásában, amellyel az USA hitegetett bennünket a Szabad Európán és Amerika Hangján át. Ám E. Laci bácsi, az ismert festőművész pesszimistább, realisabb alkat révén sejtette, hogy győznek a rusz- kők, az amcsik meg szarnak ránk. Mint tudjuk, beáldoztak bennünket egy ocsmány kompromisszum feketemise oltárán, az oroszok hagyták, hogy az amerikaiak beavatkozzanak a szuezi válságba, cserébe Amerika is szabad kezet adott az oroszoknak a forradalom vérbe fojtásában, s a példátlanul véres megtorlás ellen is késlekedve tiltakozott a Nyugat, az USA is, így válhatott 1963-ig temetővé, utána meg falak nélküli börtönné az ország.

(Ugyan, Csabi, megint túlzásokba esel, s ígérd meg, negyedszerre nem ismétled el a falak nélküli börtön tetszetős metaforáját sem. Jó, jó, folytasd.)

Laci bácsi addig akart továbbmenni Józsára, amíg a felkelők parancsolnak, nagyon nem fogta a szűkös, sötét hely, s nem akart bennünket bajba keverni. „Ez a lakás mégis Debrecen szívében van, a józsai rokonaim nagy parasztportája a falu szélén rejtőzik, oda tán el sem jutnak a rusz- kők” – így indokolta döntését. Ám amint elhagyta a lakásunkat, elhagyta a mázlija is, mivel túl voltunk november 4-én, már mindenütt a rusz- kők meg a pufajkások diktáltak, a Böszörményi úton elkapták. Szerencséje volt a szerencsétlenségben, hogy nem a karhatalmisták, hanem „csak” a rendőrök tartóztatták le. Így aztán kétszeres veszélytudatban is rettegettünk: az egyetemi tanácsban betöltött szerepük megtorlása mellett attól is tarthatunk, hogy a nagybajuszú partiumi festő bevallja, hogy nálunk bujkált. Három év múlva megtudtuk (nevelőapám apja, Boharevszky nagypapa olykor hazalátogatott otthonról, Nagyváradról a maradék anyaországba), a debreceni rendőrség három napon belül hazatoloncoltatta. Alapjában véve rendesek voltak vele, azt mondták, ha az anyaországi „fufajkások” vagy a rusz- kők kezébe kerülne, tutira föbe lőnék, odahaza megússza börtönnel. Hat évet kapott a Dunadeltában, túlélte.

NAGY GÁBOR

Álmatlanság

*Itt ülök szobádban, a kislámpa
fénykörében morzsolgatva cigarettám
végét s végeérhetetlen álmatlanságomat.
Úgy látszik, a feltétlen szeretetre hiába*

*tanítottál, az önkéntelen odaadásra,
fel-felparázslék testetlen szorongásom
a fülledt nyáréjszaka hamujából.
S megvilágítja nyugtalan alvásba*

*csavarodott tested íveit, az izmos
váll gömbjétől oldalra omló melledig
s tovább csípőd csalogató dombjáig,
amely hosszú comboddal a szem számára titkos*

*szöveget zár be, ahová már csak a képzelet
férközhet oda büntetlenül, ahol az árnyék
sejtelve ígér enyhülést – tudom,
hiszen már annyiszor szerettelek...*

*Melléd fekszem. Talán engem is álomba ringat
a remény, hogy egyszer ellesem tőled,
hogyan kell nem részenként s külön
szeretni. Mint aki magában is bízhat,*

*nem mint a szűkölve szimatoló vad,
mely minden eshetőségre kész, de mint
aki vackába tér meg, ha hozzád;
elhinni végre, hogy csak az óvhat*

*meg magamtól, ami maga sem rész
és az egésztest követeli. Az örök asszonyi
ösztön. Az éjszakába virradatot hasító,
mindig befogadni kész szeméremrés.*

SZÉKELYHIDI ZSOLT

Pity

*Gyerekkor-láncom,
fejfedő-táncom
fűhullva, járom-
csontra húzom,
s egyet Tiédre.
Beleér szembe,
beleszó fülbe
levelet, szárat,
megfonunk százat,
futjuk a házat
körbe-körül.*

*Körbe-kör,
sár-sárga
virágja százszámra
változik
ezüst-ernyőkké.
Szirmai nőkké,
férfivá magjai
szállnak a szélben.
Fújjuk az égre,
hullik le rád,
s jókedv lesz mellé,
ha melledhez ér,
amit félbetakar
kibomlott ruhád!
Láncfüvek nyarait
felejtjük már
felnöttes, városi,
szürke borbárban,
de italos éjbe
szelelő kertek
mentén hazafelé
néha észbe kapunk,
s lopva belefújunk
az égbe, s várjuk,
hogyan valami visszaérjen.*

N. SZABÓ JÓZSEF
Az újjáépítés és a NÉKOSZ
 (1945–1948)

I. A demokrácia és a régi értelmiség

A II. világháború utáni demokrácia kiépítésekor Magyarország meghatározó politikai erőinek tisztában kellett lenniük azzal, hogy olyan értelmiséget örököltek, amelynek nemcsak a hatalmi-politikai apparátushoz tartozó része, hanem egyes szakmai csoportjai is – eltérő módon ugyan, de – kötődtek az előző rendszerhez. A Horthy-korszak hatalmi elitje az intelligenciát egzisztenciálisan is magához kötötte, erkölcsi és szakmai elismerésben részesítette. Az értelmiség és a hatalom viszonyát a gazdasági és politikai érdekek mellett az ideológia is stabilizálta. A két háború közötti keresztény–nemzeti ideológiával az értelmiség széles rétegei egyetértettek.

A „nemzeti újjászületés” 1944. december 21-i debreceni meghirdetésekor a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörülő pártok (Magyar Kommunista Párt, Független Kisgazdapárt, Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Parasztpárt) a társadalom összes „antifasiszta” erőinek, így az értelmiségnek a részvételére is számítottak.¹ A cselekvő magatartás azonban az értelmiségnek csak a kisebb részét jellemezte; a többség passzív maradt. A passzivitás oka elsősorban az volt, hogy az utat és távlatot veszített értelmiség nem találta a helyét az új rendszerben, másodsorban pedig az, hogy a politikai pártok egyes képviselői sem kívántak megfelelő szerepet juttatni neki az újjáépítésben. A polémia arról folyt, hogy a múltban játszott szerepe alkalmassá teszi-e az értelmiséget arra, hogy részt vegyen az újjáépítésben, illetve hogy mely csoportjai vonhatók be az új, demokratikus Magyarország megteremtésébe.²

A széles skálán mozgó, szélsőséges megközelítéseket is tartalmazó vélemények közös konklúziója az volt, hogy az értelmiségnek van – illetve kell, hogy legyen – jövője a demokratikus Magyarországon. Az értelmiségnek kedvező perspektívát ígérő demokratikus hatalom és e társadalmi réteg között nemsokára

feszültség keletkezett. Ennek oka, hogy a demokráciának – az értelmiség megnyerése mellett – fontos politikai érdeke volt az úgynevezett „fasiszta érzületű” értelmiség felelősségre vonása. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a korabeli nemzetközi antifasiszta intézkedésekhez hasonlóan több rendeletet hozott, ezek közé tartozott a közalkalmazottak, majd a magánalkalmazottak igazolásáról szóló rendelet.³ A rendeletek alapvető célkitűzéseinek megvalósítását gyengítette, sőt, a végrehajtás során igen sok félreértésre adott lehetőséget, hogy nem tisztázták pontosan a „népellenség” fogalmát,⁴ illetve az eljárás során elkövetett visszaélések miatt az értelmiség nagy része ellenségesen fogadta az igazolásokat.⁵ Az értelmiség nélkül viszont az újjáépítést nem lehetett megvalósítani. A koalíció legkülönbözőbb irányzatai ezért felhívással fordultak az értelmiséghez, amelynek többsége azonban, mint említettem, nehezen aktivizálódott. Ennek egyik fő oka a kivárási politika mellett az volt, hogy az infláció az összes társadalmi csoport közül éppen az értelmiségieket érintette a leg súlyosabban. A rossz életkörülmények miatt sokan úgy érezték, hogy a demokrácia legalapvetőbb problémáik megoldásához sem nyújt segítséget. Bizonyos csoportjaik ugyan kezdetől részt vettek az újjáépítésben, de többségük nem segítette a földreformot, az ipari termelés megindítását.⁶ Az intelligencia aktivizálásának egyik legfontosabb feltétele az volt, hogy javítsák az értelmiség – ekkoriban meglehetősen rossz – hangulatát.

Az értelmiség mozgósításának megszervezésében fontos szerepet játszott a kommunista napilap, a Szabad Nép. Az emigrációból hazatért Révai József, az MKP fő ideológusa április 19-én megjelent cikkében az értelmiséget a nemzeti egység táborába szólította. Felhívta a figyelmet arra, hogy országot építeni, népet nevelni *kizárólag* külső és belső emigránsokkal nem lehet.⁷ Egy hónap múlva a Szabad Népben Darvas József író, baloldali parasztpárti politikus reflektált Révai írására; javasolta, hogy a demokratikus értelmiség tömörítésére Új Szellemi Front elnevezéssel

1 *A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948*, Kossuth Könyvkiadó, 1967, 26.

2 *Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója. Hiteles Kiadás*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvkiadója, Budapest, 1946, 11–12, 15, 19, 20, 25, 26, 28, 30.

3 Magyar Közlöny, 1945, 1. no.

4 BALOGH Sándor: *A Magyar Kommunista Párt értelmiségi politikájának felselezése a második világháború utáni történetéből*, Századok, 1965, 3. no., 461–462.

5 JAKAB Miklós: *Társadalmi változás és a magyar értelmiség 1944–1948*, Kossuth Könyvkiadó, 1979, 124.

6 Szabad Nép, 1945. május 16.

7 Szabad Nép, 1945. április 19.

mozgalom induljon.⁸ Darvas az alkotó értelmiség legjavából kívánta megalakítani az Új Szellemi Frontot. A cikk megjelenése után a Szabad Szó május 18-19-20-i számaiban Révai József, a baloldali szociáldemokrata Szakasits Árpád, valamint Veres Péter író, baloldali parasztpárti politikus írásait közölte. A kommunista és parasztpárti újságtól eltérően ugyanakkor a szociáldemokrata és a kisgazdapárti sajtóban nem bontakozott ki polémia az Új Szellemi Frontról.

Az értelmiségnek az újjáépítésbe való bevonása körüli polémia már előrevetítették, hogy e rétegnek a politikai életbe való bekapcsolódása mind a pártok, mind az értelmiség részéről bonyolult feladat lesz. Kezdetben az értelmiség többsége az új helyzetben nem tudott tájékozódni; nem tudta, hogy világnézeti értékeihez és politikai érdekeihez melyik párt áll a legközelebb. Nehéz helyzetben voltak maguk a pártok is, mert politikai elképzeléseikkel – mindenekelőtt demokrácia-konceptiójukkal – nehezen lehetett összeegyeztetni az értelmiség múltbeli szerepvállalását és demokrácia-felfogását.

A pártok 1945 tavaszától kezdtek hozzá tudatosan az értelmiség „megszervezéséhez”. Többségük megpróbálta az értelmiséget maga mögött felsorakoztatni – egyfelől azért, hogy bázist teremtsen saját politikája számára, másfelől azért, hogy az 1945 nyarától kibontakozó választási küzdelemben megerősítse pozícióit. Az értelmiségi befolyást elsősorban az értelmiségi érdekek védelmével, illetve a magyar nemzeti (nemzetiségi) kérdésben való állásfoglalással lehetett biztosítani. Megindult a harc az értelmiség befolyásolásáért – elvi alapokon, propagandisztikus eszközök felhasználásával, valamint a korlátozott redisztribúciós formák igénybevételével.

A választási adatok alapján közvetlenül nem elemezhető az egyes társadalmi rétegek, így az értelmiség állásfoglalása sem. A szavazásnál számos gazdasági-társadalmi és szociálpszichológiai tényezőnek szerepe lehetett, de a politikai szempont volt a meghatározó. Az értelmiség többsége úgy látta: politikai modelljének, a polgári demokráciának a perspektivikus megvalósítója a Független Kisgazdapárt lesz, ezért rá szavazott. A Szociáldemokrata Párt vagy a Nemzeti Parasztpárt mellé álltak az értelmiségnek azok a csoportjai, akik politikai elképzeléseiket nem

tudták összeegyeztetni az FKGP programjával. A legkevésbé az MKP-nek sikerült az értelmiséget megnyernie.

II. Az új értelmiség megteremtése

Az 1945-ös választások a rendszerváltozás és az értelmiségpolitika szempontjából fordulópontot jelentettek. A pártok információkat kaptak tényleges bázisukról, politikai befolyásukról. A Magyar Kommunista Párt vezetésének küldött feljegyzés konkrétan elemezte a választások után kialakult helyzetet, kritikusan megállapítva, hogy az értelmiség változatlanul távol áll a párttól.⁹ A kisgazdapárti választási siker után tovább csökkent a kommunisták befolyása az értelmiségre, sőt, az értelmiség baloldal felé hajló része is „megtorpant”.¹⁰

Annak ellenére, hogy az MKP a választások után is arra törekedett, hogy növelje befolyását a régi értelmiség körében, 1945 végétől mindinkább egy új értelmiség megteremtésének igényéből kiindulva közelített ehhez a kérdéshez. Az MKP az új értelmiség megteremtésében igen fontos szerepet szánt az újonnan alakuló „dolgozók iskoláinak”. Kemény Gábor kommunista szemléletű pedagógus szerint a „dolgozók iskolái” adnak közvetlen lehetőséget arra, hogy az úgynevezett értelmiségi vezető osztályt felfrissítsék, intellektuális és erkölcsi szempontból „feljavítsák” a dolgozó társadalom olyan egyénéivel, akik eddig ki voltak rekesztve a tanulás, a magasabb képzés lehetőségeiből.¹¹

Az MKP azonban nemcsak az értelmiségi vezető osztály felfrissítésére gondolt. A párt számára világgossá vált, hogy politikai célját nem tudja megvalósítani olyan értelmiséggel, amely „csak” a szakértelmét bocsátja a munkásosztály rendelkezésére. A Magyar Kommunista Pártnak ezért olyan értelmiségre volt szüksége, amelyet „osztálykötődése” nem akadályoz a népi demokrácia támogatásában, és amely a baloldal törekvéseivel egyetért. Ezért a kommunisták számára egy új, népi értelmiség létrehozása jelentette a megoldást. Rajk László volt illegális MKP-vezető 1945. december 17-én, a Petőfi Sándor Kollégium alakuló közgyűlésén világosan meg is fogalmazta, hogy a demokratikus rendszernek olyan értelmiség-

⁸ Szabad Nép, 1945. május 13. – Az Új Szellemi Front kérdéseivel STANDEISKY Éva: *A Magyar Kommunista Párt irodalompolitikája* (Kossuth Könyvkiadó, 1987) című monográfiája részletesen foglalkozik.

⁹ *Nemzetgyűlés Naplója, Hiteles Kiadás*, I. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvkiadója, Budapest, 1946, 75., Párttörténeti Intézet Archivuma (PTI Arch.) 274–24/2.

¹⁰ JAKAB Miklós: i. m., 87.

¹¹ PTI Arch. 274–21/73.

gel kell együttműködni, amely nemcsak nemzeti, hanem népi is.¹²

A régi értelmiség nagy része ugyanis a választások utáni politikai harcban, a változó erőviszonyok között még inkább elfordult a politikától. A kommunisták számára a „forradalom” továbbviteléért vívott harc sikerének fontos feltétele volt, hogy megteremtsek a népi demokrácia saját értelmiségi bázisát.

A kommunisták úgy vélték: értelmiség-politikai céljaikat akkor tudják elérni, ha megváltoztatják a felsőoktatásban tanulók szociális összetételét. A Társadalmi Szemle 1946. februári számában a Márciusi Front egyetemi csoportjának egyik volt kommunista vezetője, Losonczy Géza ezért kinyilvánította: meg kell teremteni a munkás és paraszt ifjúság magas és legmagasabb iskoláztatásának feltételeit, és meg kell szüntetni a középiskolákban és az egyetemeken a polgárság és a birtokos osztály monopóliumát.¹³ A baloldali pozícióinak erősítését és az új értelmiség kialakításának követelményét fogalmazta meg az MKP budapesti V/10. körzet oktatáspolitikai javaslata is. E szerint az egyetemeken meghatározott számú helyet kellene fenntartani a munkás-paraszt gyermekeknek.¹⁴ A „dolgozó osztályok” gyermekei érdekében történő változást sürgetett az 1944 decemberében – az MKP kezdeményezésére – alakult MADISZ országos leánykongresszusa is, amely „munkás–paraszt” származású lányoknak kívánt helyet biztosítani a főiskolákon.¹⁵

A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség kezdeti szervezeti és politikai egységét a pártok által létrehozott külön ifjúsági szervezetek törvényszerűen megbontották. Az egység megbontásában szerepet játszhatott az is, hogy a MADISZ-t a kommunista fiatalok irányították, akik fő feladatuknak a szocialista átalakulás megvalósításának elősegítését tekintették. A szervezet lett 1946 tavaszán a „reakció” elleni ifjúsági támadás fő mozgató ereje.

Az új értelmiség megteremtésének bázisául elsődlegesen a paraszti származású értelmiség jöhetett számításba. Őket tartották ugyanis a leginkább elkötelezettnek a „nép” és a „haladás” ügye iránt. Nem véletlen, hogy az új értelmiség létrehozását elősegítő

népi kollégiumok megszervezésének gondolata az 1942-ben létrehozott, az NPP-hez közelálló Györffy István Kollégiumban született meg. Az intézmény növendékei már a háború alatt részt vettek az antifasiszta ellenállási mozgalomban, megismerkedtek a marxizmussal és a munkásmozgalommal is. A parasztpárti gyökerekkel magyarázható, hogy a párt lapja 1945. november 14-én elismerően írt a Györffy Kollégium bátor kísérletéről.¹⁶ Természetesnek vehetjük azt is, hogy a Szabad Szó azt követelte: biztosítsák a parasztság gyermekei számára a minél szélesebb körű iskoláztatás feltételeit.¹⁷

A parasztpárti vallás- és közoktatásügyi miniszter, Keresztury Dezső 1946 áprilisában, a Nemzeti Parasztpárt székházában a közoktatás reformjával kapcsolatos előadásában azt az álláspontot képviselte, hogy az „elhasználódott” vezető réteg helyére új embereket kell állítani. Keresztury az oktatási reformot az új hatalmi elit létrehozása szempontjából nélkülözhetetlennek tartotta. Úgy vélte: az új vezető réteg forrásvidéke a megújuló és felemelkedő parasztság lesz.¹⁸

A Magyar Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt egyetértett abban, hogy szükség van egy új értelmiségre, ezért helyeselték a Györffy István Kollégium 1946. július 10-i évzáró ünnepén elhangzott felhívást, amelyben a kollégium vezetősége a magyar társadalomhoz fordult a Népi Kollégiumokat építő mozgalom ügyében.¹⁹ Az ünnepségen megjelentek a politikai pártok és a kormány képviselői is. Rákosi Mátyás, a moszkvai emigrációból hazatért főtitkár a Magyar Kommunista Párt nevében üdvözölte a Kollégium kezdeményezéseit, és megígérte, hogy a párt teljes erővel mögéje áll. Az ugyancsak moszkvai emigráns kommunista közlekedési miniszter, Gerő Ernő a MÁV-nak, a Postának és a Közlekedési Minisztériumnak alárendelt intézmények terhére vállalta 50 népi kollégista teljes ellátását, további 500 kollégista számára évente egyszer a lakóhelyéről a kollégiumba, illetve haza az ingyenes utaztatást. Rajk László kommunista belügyminiszter megígérte, hogy a feloszlott egyházi szervezetek vagyonát a népi kollégiumoknak fogják juttatni. Az évzárón megjelent a kisgazdapárti centrumhoz tartozó köztársasági elnök, Tildy Zoltán is, akít megdöbbsentett, hogy

12 *Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújják. Népi Kollégiumok 1939–1949. Dokumentumgyűjtemény*, Akadémiai Kiadó, 1977, 167.

13 LOSONCZY Géza: *Ifjúság a választáson*, Társadalmi Szemle, 1946. február, 100.

14 PTI Arch. 274–21/73.

15 Szabadság, 1946. június 2.

16 Szabad Szó, 1945. november 14.

17 Szabad Szó, 1946. május 16.

18 Szabadság, 1946. április 14.

19 Szabadság, 1946. július 12.; *Sej a mi lobogónkat...*, 187.

a háború után a parasztság gyermekeinek száma csökkent a főiskolákon, ezért a magyar demokrácia feladatának tartotta, hogy megfordítsák ezt a tendenciát. Az ugyancsak a centrumhoz tartozó kisgazdapárti miniszterelnök, Nagy Ferenc bizonyos volt abban, hogy azok a parasztfiúk, akik ebben a demokratikus légkörben végzik el tanulmányaikat, nem lesznek hűtlenek „fajtájukhoz”. Szakasits Árpád, az SZDP főtitkára anyagi és erkölcsi támogatásáról biztosította a mozgalmat; Veres Péter, a Nemzeti Parasztpárt elnöke pedig azt hangsúlyozta, hogy a magyar gyermekek 75 %-a paraszt, ezért mindenekelőtt az ő számukra kell meghódítani az oktatás világát. A Népi Kollégiumokat Építő Mozgalomhoz csatlakozott az 1945 februárjában alakult Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ) és a szakszervezetek is. Az indulásnál a pártok között csak annyiban volt eltérés, hogy az FKGP-t és NPP-t képviselő politikusok a hangsúlyt a parasztságra, felemelésének szükségességére helyezték. A hozzászólásokból látható, hogy a pártok elsősorban a „demokratikus közoktatásért” és a „demokratikus értelmiség” megteremtéséért vívott harcban látták a NÉKOSZ jelentőségét.

A mozgalom meghirdetése után a kezdeményezést a baloldali sajtó is támogatta. A Szabad Nép és a Szabad Szó arra szólított fel, hogy épüljenek ki a népi kollégiumok.²⁰ A Népszava július 12-i száma például amellett foglalt állást, hogy támogat minden népi kollégiumot.²¹ Az országos hálózat összefogására 1946. július 16-án társadalmi jellegű központi irányító szervezet alakult, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, amelynek főtitkára Szabó Gergely lett.²² Tóth Benedek a Szabad Szó augusztus 20-i számában a népi kollégiumok ügyét nemzeti ügynek nevezte.

A népi kollégiumok jelentőségét növelte az is, hogy nemcsak szakmai képzést biztosítottak, hanem rendszeresen foglalkoztak fontos társadalmi-politikai kérdésekkel, aktívan részt vettek a „haladó” társadalmi mozgalmakban – így segítve a demokrácia napi és perspektivikus feladatainak megoldását.

A Magyar Kommunista Pártnak 1946 nyarán az volt a meggyőződése, hogy csak a dolgozó parasztság

és a munkásság soraiból „kitermelődött” értelmiség tudja maradéktalanul elfogadni a magyar demokráciát.²³ E koncepciónak megfelelően 1946. július 24-i parlamenti felszólalásában Gyenes Antal kommunista képviselő kifejtette, hogy a párt nem nyugodhat bele abba, hogy az elmúlt évek során ezer meg ezer paraszt és munkás fiú rekedt kívül az egyetemek falain, ugyanakkor pontosan ezek az ifjúsági rétegek azok, amelyekre a demokrácia a legjobban számíthat, amelyek legjobb pillérei és bázisai lehetnek a demokráciának.²⁴ Az MKP vezetőségén belül Rajk László rokonszenvezett leginkább a NÉKOSZ-szal, aki a Belügyminisztériumot is igénybe vette a mozgalom támogatására. A minisztérium elhatározta, hogy megynként 50-100 személyes kollégiumokat állít fel. Rajk az alispánok kötelességévé tette, hogy hatáskörükben a NÉKOSZ-t valódi társadalmi mozgalommá szélesítsék, s mind erkölcsileg, mind anyagilag teljes mértékben támogassák.²⁵

Megindult a harc az új demokratikus értelmiségi ifjúságért. Huszonöt Győrffy-kollégista a megyeszékhelyekre ment, hogy a vidéki középiskolai népi kollégiumok szervező munkájában részt vegyen.²⁶ 1946 szeptemberében 44 népi kollégium 1627 diákkal kezdte el munkáját.²⁷ A pártok többsége a kollégiumok jelentőségét továbbra is elsősorban a kultúra „demokratizálásáért”, a „demokratikus” közoktatásért, a „demokratikus” szellemű értelmiség megteremtéséért vívott harcban látta.²⁸

A parasztpárti politikusok szerint a kollégiumoknak elsősorban a paraszti származású fiatalok nevelését kell szolgálniuk. Az NPP balszárnyához tartozó Erdei Ferenc és Darvas József a kollégiumok fő feladatát abban látták, hogy erősítsék a munkás–paraszt szövetséget. Másként közelített a kérdéshez Veres Péter. A munkásosztály vezető szerepét elfogadó Erdeivel és Darvassal szemben úgy gondolta: egy paraszti túlsúlyú társadalomban a „népi demokrácia” elsősorban parasztdemokráciát jelent, amelyben a „progresszív” parasztság a vezető szerep.²⁹

23 RÁKOSI Máttyás: *A fordulat éve*, Szikra, 1948 (második kiadás), 174.; *Sej, a mi lobogónkat...*, 195–196.

24 *Nemzetgyűlés Naplója*, II. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Könyvkiadója, Budapest, 1948, 428.

25 *Sej, a mi lobogónkat...*, 196.

26 Uo.

27 SZEMERE Vera: i. m., 8.

28 SZEMERE Vera: i. m., 6.

29 SZEMERE Vera: i. m., 7.

20 Szabad Nép, 1946. július 11., Szabad Szó, 1946. július 11.

21 Szabad Szó, 1946. augusztus 20., Népszava, 1946. július 12.

22 SZEMERE Vera: *A NÉKOSZ történetéhez*, Párttörténeti Közlemények, 1975, 4. no., 6. (A tanulmány sok hasznos információt tartalmaz, de a dolgozat szerzője nem ért egyet Szemere Vera szemléletével.)

A parasztpárti vezetőkkel ellentétben Révai József a népi kollégiumok elsődleges feladatát abban látta, hogy megteremtsék a munkásosztály vezető szerepét, a munkásság és a parasztság egymásra utaltságát, a munkás és a parasztdemokrácia egybeolvadásának (egybeolvasztásának) lehetőségét. Ezért a párt fő ideológusa a népi kollégiumok támogatását a Magyar Kommunista Párt értelmiségpolitikájának központi feladatává tette. Révai ugyanakkor elvárta a népi kollégistáktól, hogy a népi demokráciáért vívott harcban aktívan vegyenek részt.³⁰

III. A NÉKOSZ eltérő értelmezései

A koalíciós jellegű, de kommunista irányítás alatt álló folyóirat, a Fórum 1946. decemberi számában Tóth Benedek nem is tagadta, hogy a népi kollégiumok elsődlegesen politikai szempontból létrejött értelmiségképző intézmények, amelyek a volt uralkodó osztály művelődési monopóliumának felszámolását megkezdő, a munkásság és parasztság osztályérdekeit kifejezni tudó új, demokratikus értelmiség létrehozását segítik. Tóth Benedek szerint a „demokratikus” erők egyik fő célja a népi kollégiumok létrehozásával az volt, hogy az onnan kikerülő értelmiségnek más viszonya legyen a „dolgozó osztályokhoz”, mint a régi értelmiségnek.³¹ Az MKP szerint a „népi demokráciának” szüksége van saját értelmiségre.

A Magyar Kommunista Párt 1946 őszétől, a demokráciával való szakítás meghirdetésétől már politikai okokból sem kívánta bevonni az irányításba a régi szakértelmiséget, ezért jövőbeli hatalomra jutásakor fontos szerepet szánt az új értelmiségnek. „Politikai előfeltétel például, hogy olyan emberek vezessék a gazdasági életet – mondotta Rákosi Mátyás a magánalkalmazottak közgyűlésén 1946. december 15-én –, akik igenlik a demokráciát, akik nem szkeptikusan vagy éppen ellenségesen viselkednek a demokráciával szemben, hanem akik teljes erővel nekifeszülnek annak a munkának, amely a fiatal magyar demokráciát talpra állítja.”³² Az új szakértelmiség megteremtésének fontosságát hangsúlyozó Rákosi ugyanakkor még nem mondta ki, hogy a kollégiumok a politikai elit kinevelésének szervezetei. A baloldali erők a népi kollégiumoktól „még csak” az új értelmiség létrejöttét remélték; abban bíztak, hogy hozzájá-

rulnak az értelmiségi utánpótlást biztosító egyetemek demokratizálásához és a nevelési rendszer megváltoztatásához.³³

A Magyar Kommunista Párt és a Nemzeti Parasztpárt a kollégiumi mozgalom szervezése során megpróbálta érvényesíteni a koalíciós elvet, de már a szervezés kezdetén, a mozgalom megindítása idején kitűnt, hogy a koalíciós szellem nem lehet tartós a kollégiumi mozgalomban a pártok eltérő politikai céljai miatt. A Szociáldemokrata és a Független Kisgazdapárt több területen nem értett egyet a mozgalom eszmeiségével. Az FKGP a közoktatás demokratizálásának szükségességét nem tagadta, de tiltakozott az ellen, hogy a kollégiumok származási megkülönböztetést alkalmaznak, mondván, hogy ezzel új osztálykiváltságot teremtenek, amely gátjává válik a demokratikus megújulásnak. A kollégiumok szerintük pártpolitikai eszközzé válnak, e célra képeznek ki janicsárokat.³⁴

Hasonlóan értelmezte a helyzetet a Szociáldemokrata Párt is. Bár a NÉKOSZ nagyobb rendezvényein néhányszor az SZDP vezetői is részt vettek, a párt meglehetősen korán visszahúzódott a szervezettől, illetve saját kollégiumokat kívánt létrehozni. Az első SZDP-kollégium, az Ady Kollégium szervezése 1946 augusztusában kezdődött, és decemberben fejeződött be.³⁵ A kisgazdák és a szociáldemokraták úgy látták, hogy a kollégiumok az MKP és NPP politikai eszközei, és ennek megfelelően önálló kollégiumi mozgalom létrehozására törekedtek.

A kollégiumok megalakításával az elsődleges cél valóban az volt, hogy a „népi demokráciával” nem azonosuló, illetve passzív értelmiség helyett egy olyan új értelmiség alakuljon ki – ebből a szempontból igaza volt a kritikának –, amely a „népi demokratikus” erők érdekeit fejezi ki, és „meggyorsítja” a régi értelmiségnek a „népi demokráciához” való közeledését.

A kommunista értelmiségpolitika az új értelmiség létrehozásának kezdeményezése mellett a régi értelmiség megnyerését továbbra is fontos feladatának tartotta. „Felesleges azon vitatkozni – írta Révai József a Szabad Nép szeptember 8-i számában –, hogy a régi középosztálybeli értelmiség elveszett a demokrácia számára, vagy átnevelhető... Mi hisszük, hogy leg-

30 Szabad Nép, 1946. szeptember 8.

31 TÓTH Benedek: *Új népi értelmiség*, Fórum, 1946. december, 325.

32 RÁKOSI Mátyás: *A magyar demokráciáért*, Szikra, 1948 (harmadik kiadás), 392.

33 TÓTH Benedek: i. m., 358.; Szabad Szó, 1946. július 21., október 21.

34 SZEMERE Vera: i. m., 11.

35 MOLNÁR János: *A Szociáldemokrata Párt oktatáspolitikájának fő vonásai 1944–1948*, Kossuth Könyvkiadó, 1985, 125.

alább egy része átnevelhető, hogy éppen a legjobbjak nem vész el a demokrácia számára. De ettől függetlenül a demokrácia létérdeke és kötelessége, hogy új értelmiséget neveljen a parasztok és a munkások gyermekeiből.” Hasonló véleményt alakított ki ebben a kérdésben a magyarországi illegális kommunisták egyik vezetője, Kállai Gyula is. Az új értelmiség létrehozásának kezdeményezésekor az MKP vezérével az volt – írta Kállai –, hogy az új élet építésének talaján egybe kell forrni a régi és új értelmiségnek.³⁶

Mint látható, a Magyar Kommunista Párt 1946 kora őszen még állást foglalt amellett, hogy a pártnak meg kell becsülnie, türelmes munkával meg kell nyernie a régi értelmiséget. A párt – kezdetben mérsékelt – értelmiségpolitikai elveit azonban a gyakorlati politikában 1946 ősztől már súlyos tévedések terhelték.

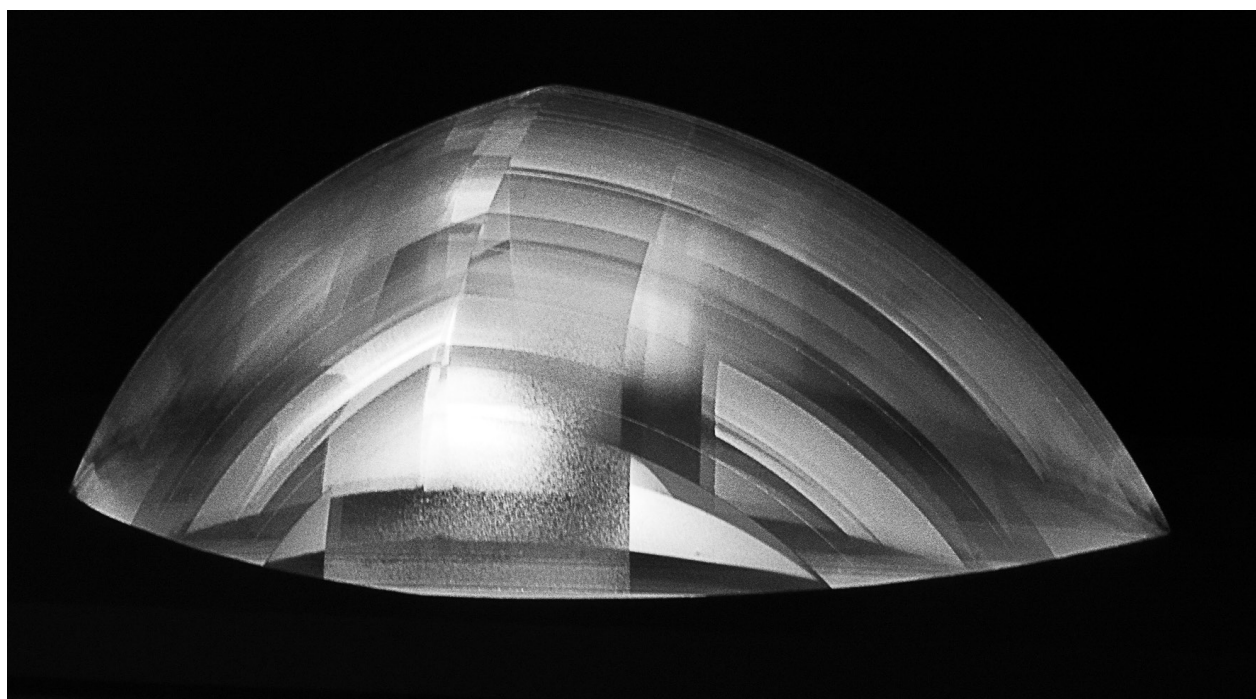
Az MKP politikájában radikális változás történt a párt 1946. szeptember 28. és október 1. között megtartott kongresszusán. A kommunista vezetők ekkor deklaráltak az addig általuk is többékevésbé betartott demokratikus játékszabályokkal. A párttanácskozás kimondta: „ki a nép ellenségeivel

a koalícióból”.³⁷ Ezzel 1946 őszen megkezdődött a politikai centrum kiszorítása és megsemmisítése, ami 1948-ban már a koalíciós baloldal „elhalásával” folytatódott, és egy diktatórikus rendszer kiépüléséhez vezetett.

A hegemónisztikus hatalomgyakorlás megvalósítása, majd a proletárdiktatúra kiépítése után az MKP kezdte átalakítani a NÉKOSZ eredeti „osztálybázisát”. Erre azért is volt „szüksége” a pártnak, mert a népi kollégiumokban a paraszti származású fiatalok domináltak. A munkás származásúak aránya nem haladta meg a 11 %-ot. A népi jelleg ezáltal a paraszti jelleget is jelentette. Ez a paraszti jelleg azonban 1948-tól már nem felelt meg a proletárdiktatúrának, a munkásosztály vezető szerepére törekvő és azt megvalósító Magyar Kommunista Pártnak. A Magyar Dolgozók Pártja 1948. június 12–14-i létrejötte után a pártvezetők többségének nem volt szüksége a nagyrészt paraszti eredetű, harmadikutas eszmei talajon álló, a népi írók által befolyásolt, az önkormányzatíságot megvalósító, a kollektív vezetés elve alapján működő öntudatos kollégistákra. Így egyenes út vezetett a mozgalom 1949-es megszüntetéséhez.

36 KÁLLAI Gyula: *Szocializmus, népfront, demokrácia*, Kossuth Könyvkiadó, 1971, 342.

37 *A Magyar Kommunista Párt és Szociáldemokrata Párt határozatai...*, 72.

Tél, 2015

BÁGER GUSZTÁV

Széthullás

*Végtelennek tűnő várankozás.
Kicsit jobb legyen. Szébb és igazabb.
Egy hajszálrepedés miatt
a Teremtés meghasad.*

*Az örök majd, a később még lehet.
A hűség parlagon hagyott televénye.
Gubbaszt a Szív érzéki öröme között.
Minden Egész el-*

Terápia

*A közlendő mögött egy világ rejtőzik.
Akár egy termő kert, az emlékezet.*

*Gyomlál a párbeszéd,
tűzre hányja a tüskés szárazakat.*

*Nincs tragédia, csak terápia.
Nehéz megkönnyebbülés.*

Nem az

a Magritte-életmű margójára

*Vegyük tudomásul:
az alma íze nem fénylik a szájon,
kellemes pipafüst sem fogja
megcsapni orrunk.
Az eszmefuttatás nem vers.
Mégis, valami olyasmit érzünk,
mintha verset írtunk volna.*

Plasztikus képek, színes plasztikák

Beszélgetés Bohus Zoltán üvegművésszel, szobrásszal

Bohus Zoltán Kossuth-díjas szobrász és üvegművész, a Nemzet Művésze, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. 1941-ben Endrődön született. 1961-ben kezdte tanulmányait a Magyar Iparművészeti Főiskolán díszítőfestő szakon, 1966-ban diplomázott. 1966-tól a Magyar Iparművészeti Főiskola tanársegéde, 1978-tól tanára. Jelentős szerepet vállalt a Főiskola – ma Moholy-Nagy Művészeti Egyetem – üveg szakának és szilikát tanszékének megalapításában, fejlesztésében. 2010-ben nyugdíjba vonult, de azóta is folyamatosan alkot: idén ősszel állították fel, Farkas Ádám Kossuth-díjas szobrászművésszel közösen tervezett, nagyszabású köztéri plasztikáját a Nagyvárad téren.

– *Hogyan vezetett az útja a díszítő festő diplomától a szobrászattig? Annak idején a díszítő festészet mellé választaniuk kellett a hallgatóknak egy mellékszakot is, és Ön az üveget vette fel. A diplomamunkáját ugyanakkor rézlemezről készítette. Mi befolyásolta az anyagválasztásban, és milyen technikával dolgozott?*

– Békéscsabáról indultam, ahol a város büszkesége Munkácsy Mihály. Neve, súlya olyan erős volt, hogy a festészet mellett más műfaj szóba sem jöhetett. Így 1961-ben az Iparművészeti Főiskola díszítő festő szakára kerültem. A díszítő festő és a díszítő szobrász (mural painting, sculpture) eredetileg gyűjtőszakok voltak más országokban is. (Így pl. Vida Zsuzsa Prágában tanulta az üvegtervezést, de festő diplomával tért haza, Balázs Ernő Párizsban a mozaik szakmát tanulta ugyanígy.) A fent említett elnevezések élnek tovább a „két-dimenziós design” és a „háromdimenziós design” elnevezésekben angol területen.

A mi tizenkét fős festő osztályunkban az első két év rajzi-festészeti alaptanulmányokkal telt, de harmadévtől négy rajzfilmes, három festő-restaurátor, három üve-

ges, egy-egy díszlet- és jelmeztervező képezte magát megfelelő irányban, mégis egységes csapat voltunk.

A diplomafeladatomban az akkor épülő krematórium (építész: Pomsár János) egyik kapujának megtervezése volt, tűzzománc technikával. Az én erőfeszitésem során lett belőle 250 cm-es domborított-hegesztett vörösréz Életfa. Z. Gács professzor elfogadta festő diplomamunkánkat. Én pedig elgondolkodtam azon, hogyha nincs Munkácsy, talán nem a festő szakra kellett volna jelentkezniem, és egész más utat jártam volna be.

– *Ezután az Egyetemen (akkor még Iparművészeti Főiskolán) maradt tanársegédként. Mit tanított? Meg tudta kezdeni mellette önálló művészeti tevékenységét is?*

– 1966-ban diplomáztam, de az üveg szak már 1965-ben létrejött. Helye volt, de műhelye, szakmai háttere nem. Ezt kellett megvalósítanom először: csiszológépeket beszerezni, üveghajlító, üveggyasztó kemencéket építtetni, és így tovább. Valamint megtanulni a hiányzó szakmai alapismereteket. Ugyanakkor párhuzamosan csináltam és kiállítottam krómacél és tűzzománc kisplasztikákat. Első

üvegplasztikámat *Aggódás* címen 1970-ben állítottam ki a Stúdiókiállításon. Kicsit előrelépve az időben: 1974-ben csináltam azt a körülbelül 3 × 3 méteres krómacél domborművet, ami az Andrassy-Nagymező utca sarkán áll. 1976-ban Csiky Tiborral együtt csináltuk (pont negyven éve) a Szervita téren lévő telefonközpont homlokzatára azt a 400 × 250 cm-es krómacél domborművet, ami azóta is ott látható. Ezekhez 1:5 léptékű modellek készültek azonos anyagból, természetesen.

– *Optikai üvegtömböt annak idején nem lehetett Magyarországon kapni, ezért síküvegből ragasztott tömböt. Így alakultak ki a jellegzetes üvegplasztikái, melyeknek réteges mintázatuk, belső játékaik – olykor belső tereket is kialakít bennük – egyéni stílusává váltak. Mondhatjuk, hogy ez a szükség hozta meg áttörő szakmai sikereit?*

– A szükség hozta: hogyha nincs optikai üvegtömb, hozzunk létre hasonlót. Több kísérlet után elkezdtem megcsiszolni az addig rusztikusan hagyott felületű síküvegből ragasztott üvegtömböket. 1979-ben az amerikai Corning Üvegmúzeumban világméretű kiállítást rendeztek, amit aztán több

országban is vándoroltattak. Megpróbáltunk részt venni, az esélytelenek nyugalmával. Végül a *Térspirál II.* című szobrom bekerült a kiemelt tíz legjobb darab közé, sőt, a kiállítás egyik plakátján is ez szerepelt. Ez volt a vízválasztó. Kezdetét vette egy olyan meghívás-sorozat, amiről álmodni sem mertem, így lassan a fémekre alig maradt időm.

Gyors felsorolás: 1980-ban Düsseldorfba hívtak meg egy nagy csoportos üvegiállításra, 1981-ben a kasseli *Glaskunst '81* második díját is elnyertem – mindenütt a lapokból ragasztott, csiszolt üvegmunkáimmal szerepeltem. Továbbmenve: 1983-ban Essener Glasgalerie; 1984, Rob van den Doel Galerie, Hága; Coleridge Gallery, London; 1985, Heller Gallery, New York. Ezekben a programokban már feleségem, Lugossy Mária volt kiállítótársam, de hogy folytassam a sort: Párizs, Detroit, Tokyo, Madrid, Hamburg, Luzern, és a többi. Nagyon kemény és sűrű évek voltak ezek. Közben megszületett három gyermekünk, felépítettük családi házunkat, és több kurzust vezetünk külföldön.

– *A '70-es évek legjellegzetesebb kifejezőmódjának, az újkonstruktivista-minimál szobrászatnak kiemelkedő képviselője volt Csiky Tiborral együtt. (Csuklópont, 1975; Hengerek, 1975). Művészetében a '80-as évek elejétől az acélt fokozatosan felváltja az üveg, ez a bizonyos hidegen megmunkált, ragasztott, csiszolt síküveg tömb. Abban az időszakban, amikor inkább krómaccéllal dolgozott, és ilyen köztéri szobrokat állított, foglalkozott az üveggel is?*

– Az élet diktálta a tempót és a feladatokat.

Krómacél dombormű, 1976, Csiky Tiborral közös megbízás

– *Üvegszobrokat köztérre is készített. Ilyen az Állatorvosi Egyetem bejárata mellett felállított Sejt című üveglasztikája, majd a Hámosi Béla építésszel együtt tervezett acél-üveg szökőkútja a kisföldalatti Mexikói úti végállomásánál. Hogyan bírja ez az anyag az időjárási és mechanikai behatásokat?*

– Az Állatorvosi Egyetem kertjébe készült *Sejt* c. lasztikám (1978) pár év múlva egy szakszerűtlen áthelyezési kísérlet áldozata lett, darabjaira tört, kijavítani nem lehetett. A Mexikói úti szökőkutat (1979) csövesek szerelték szét, és ami megmaradt belőle, azt mentőakcióként mi bontottuk el. Az oda

készült üveghasábok ma is ott vannak, úgy tűnik, a vandalizmus szab határt a létüknek...

– *Geometrikus üveglasztikáit előre megszerkeszti rajzokon. Mennyire fontos ez a tervezési fázis? Hagy a csiszolási fázisra még változtatási lehetőséget?*

– Az üveglasztikákhoz nagyon pontos tervrajzokat csinálok (néha többet is), hogy minél kevesebbet kelljen lecsiszolni, mert lusta ember vagyok. Az üveglapokból való építkezés ad egy olyan lehetőséget, hogy a később bezárt síkfelületeken létrehozassak összefüggő formákat, ami üvegtömbök esetében lehetetlen. Utólag jöttem rá, hogy az így létrejött formák na-

gyon hasonlítanak a Computer Tomográf (CT) világra, holott ezt még akkor senki sem ismerte. Emiatt az optikai üvegtömbök után nincs bennem semmi hiányérzet.

– Nagy szerepe van a magyarországi üvegművészet fejlődésében, a hazai művészek nemzetközi kiállításokon való megjelenésében. Részt vett nemzetközi kiállításokon, és díjakat is nyert. Hol fogadták a legszívesebben, kikkel tudott igazán jó kapcsolatot kialakítani?

– A Studióüveg mozgalom Amerikában született, máig ott a legnépszerűbb, és az üvegyűjtők mindenütt vásárolnak. Feleségemmel huszonnyolc évig állítottunk ki a Habatat Galleries évente körülbelül száz művészt bemutató szemléin Detroitban, és úgy tíz évig a közel negyven művészt bemutató dél-franciaországi Biot-ban. Kurzusokat tartottunk Franciaországban, Spanyolországban, Amerikában és Írországban, ami szintén mutat valamit, és az is, hogy egyre több magyar művészt láthatunk hasonló tárlatokon.

– Hazai és külföldi kiállításokon továbbra is rendszeresen részt vesz, egyénileg és csoportosokon is. Díjak, ösztöndíjak, számos közéleti munkája, megjelent tanulmányai, valamint több évtizedes egyetemi tanári gyakorlata után most min dolgozik, mik a tervei?

– Összeszámoltam, körülbelül kétszáz csoportos kiállításra vetünk részt, ezek fele külföldön volt. Most a Magyar Művészeti Akadémia megrendelésére készül egy ötvenperces portréfilm és egy könyv is a MAOE sorozatában. Pár éve elgondolkodtam, hogy negyven éve abbahagytam a festészetet, nem kéne-e újra megpróbálni? Aztán úgy láttam, a szobraimban időnként képszerű elemek is megjelennek, egy kép pedig nem csak ecsettel hozható létre. Azóta több olyan munkát csináltam, amelyekben nagyobb hangsúlyt használtam és használok színeket. A posztamensekbe LED-fényeket építetek be, hogy olyan képek jöjjenek létre, amilyeneket szeretnék, így ezek a munkák plasztikus kép-

nek vagy színes plasztikának is tekinthetők.

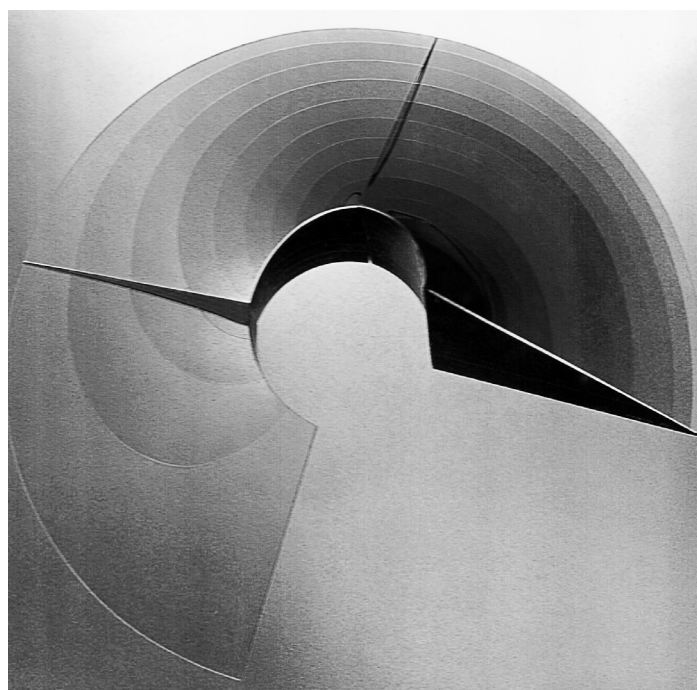
– Idén szeptemberben készült el új közéleti plasztikájával, erről mesélne kicsit?

– A Nagyváradi téren a Közszerzői Egyetem új Campusára Farkas Ádám Kossuth-díjas szobrászművésszel közösen terveztük a gránitból készült emlékművet, amelynek két oszlopa közt függőlegesen egy sor LED-fény ad újszerű hatást esténként.

– Több közös, valamely művész kollégájával megvalósított nagyszabású munkáját és határozott, karakteres művészi világát ismerve, hogyan zajlik az egyenrangú féllal, társszerzővel való munka?

– Majdnem két évig számtalan megbeszélést folytattunk az egyetem vezetőivel, az építészekkel és a kerttervezőkkel. Bár az eredeti szobrászi elképzelésünk alapján véve megmaradt, mégis rengeteg finomítás, különböző szempontok figyelembe vételének eredménye a kész munka.

Oláh Katalin

Térspirál II, 1978

JUHÁSZ TIBOR

Magasugrás

Már az általános iskolában is szerencsétlen voltam, nem tudtam megugrani a nyolcvan centit, pedig azt még a lányok is megugrották. Folyton levertem a léceket, de a tanár minden kör után emelt, és nem állhattam ki a sorból, nekem is ugranom kellett. Nagyon szégyelltem magam, örültem, amikor elballagtam, a szakmunkásban már nem kellett ilyeneket csinálni, csak bemelegítés volt, meg foci, és csak magunk voltunk, fiúk.

Igen, elvégeztem, el tudtam helyezkedni festőként, hengereztem is, meg voltak elégedve velem, azt mondták, olyanok ezek a minták, mintha tapéta lenne a falon. Azok voltak a jó idők, pénz és dicséret is volt, manapság mindkettőt szűken mérik. Feleségem lett, gyerek, volt társaság is, munka után beültünk ide, iszogattunk, megesett, hogy éjfélig maradtunk, akkor persze kiabáltak otthon, hogy minek mentem hozzád, egy ilyen retkes körmű korhelyhez – nem szeretted a feleségem, ha a festék beszáradt a körmeim alá. De ezek csak pillanatnyi kirohanások voltak, leszámoltam a pénzt az asztalra, aztán elcsöndesült az asszony. Akkor azt gondoltam, hogy ez rendben van így, minden házasságban vannak gondok, ilyenek a mindennapok, egy kapcsolatban munka van, nem könnyű elviselni a másikat, mert egy idő után rájössz, hogy az is bűdöset szarik. Volt pénz, a gondok meg jöttek és mentek. De idejétmúlt szakma lett az enyémmé, a gondok meg gyűlnek, és én egyre nehezebben bírom. Szerettem ezt a nőt, de most már tudom, ennek is csak a pénz kell, emlékszem, minél többet raktam le az asztalra, annál jobban tűrte, hogy részeg vagyok. Volt egy óriási fogásom, egy nyolcemeletes lépcsőházát festettem ki egyedül, annyit adtak érte, amennyit ma három hónap munkáért sem fizetnek. Hazafelé bementem a kocsmába, elengedtem magam, és mikor beléptem a házba, az asszony már nyitotta a száját. Erre kivettem a pénzt a zsebemből, lebasztam az asztalra, akkor bezeg nem szólt semmit, reggel az ágyban ébredtem, meztelen, nem tudom, hogyan tuszkolt fel. Ha pénz van a családnál, akkor elvagytok, mint a befőtt, akkor minden rendben, még megbocsájtani sem kell, mert nincsen harag. Most, ha hazamegyek, még részegnek sem kell lennem, már szidja az apámat, hogy az is ilyen volt. Pedig én

is unom, elhiheted, folyton csak számolgatni, meg az akciókat nézni a szórólapokon, amiket a postás oda-dob a kerítés alá, állni a bolt közepén, és számolgatni az aprót, osztani, hogy mennyi zsömle jön ki belőle, meg futja-e a gyerekeknek csokoládéra.

Voltam én minden, árufeltöltő, pék, raktárban is dolgoztam, utcaseprő... Hegesztőnek is jelentkeztem, azt mondták, nem ígérnek semmit, mert túljelentkezés van, mindenki külföldre akar menni, mit mondjak, én is mennék, a hegesztők jól keresnek, főleg kint, hamarosan meg is jött az elutasítás, akkor omlottam össze, ha már úgysem fog megváltozni semmi, akkor mit veszíthetek? Egyszer csak ott álltam piszkavassal a kezemben a sarki vegyesbolt előtt, igen, a Mása előtt, és egyre csak az járt a fejemben, hogy én nem vagyok rossz ember. Hogy erről az egészről nem tehetek, ez nem az én életem, nekem ehhez semmi közöm, még az üvegcsörömpölést sem hallottam, nem is emlékszem az egészre, a rendőrök azt hitték, hogy részeg vagyok, megverték, akkor már tudatomnál voltam, de a fájdalmak csak másnap jöttek. Tudom, hogy elszúrtam, mert így már sehová sem fognak felvenni, de azt is tudom, hogy nem változott semmi, csak leültem, amit kellett.

Ezt kérdezték bent is, hogy miért, meg hogy újra megtenném-e. Mit tudom én, lehet, van az ügy, hogy elpattan valami az emberben. Ha most hazamegyek, megint ordítani fog az asszony, én meg szájba akarom verni, de nem teszem meg, ha tizenévesen nem ugráltam, akkor most sem fogok, kiabáljon csak, szidjon, menjen feljebb az a kurva léc.

Ünnep

A család az apára várt, mert az ő tisztje volt, hogy felhelyezze a fá tetejére a csillagot. Hogy húzza az időt, az anya megparancsolta a gyerekeknek, hogy minden dísz akasszanak a fára, egyetlen ágat se hagyjanak szabadon. Tudta, ha nincs elfoglaltságuk, a fiúk még nyugtalanabban fogják várni az apjukat. A nő csodálkozott, hogy gyermekeinek mennyire hiányzik az az ember, aki számára teljesen idegen volt már. Türelmetlenségükre csak egyetlen magyarázatot talált: az ünnepet. Nézte, ahogy a nagyfia kiemel egy házikót a többi közül, gondosan elhelyezi a fa egyik alsó ágán, megigazít egy öccse által felrakott hópelyhet, majd egy újabb díszért nyúl. Nem sokkal

később az anya a konyhaablakhoz sétált, elhúzta a függönyt, és az utcát kémlelte. Hosszú, egyenes utcában laktak, a házuktól egészen a Hangyáig el lehetett látni.

A férje nem jött haza. Félúton a Hangya és a ház között találták meg, a tűzcsap mellett ült a földön, keze hozzáfagyott a fémhez, mintha az utolsó pillanatban tett volna még egy kísérletet arra, hogy felálljon.

A fiúk jól tanultak, de a téli szünet után a nagyobbik eredményei romlani kezdtek. Már nem vonzották a betűk és a számok, inkább kint mászkált a kertben, megjavította a csirkeólat, megolajozta a nyikorgó zsanérokat, a láncokat a biciklikén. Már nem ment ki az utcabeli gyerekekkel a házak mögötti dombokhoz, reggelente kiabálni kellett vele, hogy keljen ki az ágyból. Az anyja nem egyszer felpofozta, ilyenkor csak állt, indulatosan az asszonyra nézett, majd kiszaladt a konyhából. Égő arcát csak akkor kezdte masszírozni, ha senki sem látta. A kisebbik ugyanúgy teljesített, hallgató volt, mint máskor, időben felkelt, szabadidejét a domboknál töltötte. Sohasem szólt vissza az anyjának, bátyjának annál többször, mert a fiú folyton meg akarta mondani, hogy mit és hogyan csináljon. Ilyenkor verekedtek, mindig a fivére győzött.

Tavasszal a fiúk dolgozni mentek az erdőre. A férfiak ugratták a fiatalabbat, azt mondták, hogy úgy fogja a sarlót, mint egy elkényeztetett kisleány. A nagyobbat többnyire békén hagyták, egyszer-kétszer belékötöttek, de amikor az rájuk emelte tekintetét, gyorsan témát váltottak. Otthon az idősebb odaállt az anyja elé, és azt mondta neki, hogy öccse holnaptól nem mehet dolgozni. *Miért*, kérdezte az asszony. *Mert nem tudom megvédeni*, felelte a fiú. Ettől fogva egyedül járt az erdőre, a kisebbik öregek kertjét ásta fel, esténként a domboknál volt a környékeliekkel. Egyszer utánament a fivére, elbújt egy fa mögé, onnan leste a játszadozó gyerekeket. Ott gubbasztott estig, majd rátámadt hazafelé tartó testvérére. *Olyan szagod van, mint azoknak a disznóknak az erdőn*, mondta neki, *ha még egyszer meglátom, hogy dohányzol, akkor megfordítom a szádban*. Keresetüket az utolsó forintig az anyjuknak adták, őszre új ruháik lettek. A konyhából nyíló két szobát takarékosági okokból nem fűtötték. Míg az apjuk élt, és amíg nem volt hideg, ő aludt az egyikben. Olyannyira megszokták, hogy a konyhában laknak, hogy sokáig eszükbe sem jutott birtokba venni a helyiségeket. Augusztus-

ban visszavitték a korábban kihozott ágyaikat, a konyhában így nagy hely szabadult fel, amit betöltetlenül hagytak, hiszen télire úgymint vissza fognak hurcolkodni. Elszoktak már az egyedül alvástól, a kisebbik félt, az első éjszakákon átment a testvére ágyába.

Így érte őket a tél. Tavaly december óta egyszer sem volt, hogy ne lett volna ennivaló az asztalon, a tüzelőnek való akác és tölgy pedig padlótól plafonig állt a szufniban. Karácsony estéjén a legidősebb fiú fenyőfát hozott. A domboknál járt, mélyen bement az erdőbe, megkereste azt a törzset, amelyet napokkal korábban megjelölt egy narancssárga szalaggal. A szokott helyre állították, szemközt a sparhelttel, az étkezőasztal mellé. Gondosan feldíszítették, nem civakodtak közben. Sűrűn nőttek a fenyő ágai, nem jutott dísz mindenhová. Miután az utolsó házikót is felrakták, tétován álltak a dobozban maradt csillag felett. Az özvegy figyelmesen nézte a fiúkat, mígnem a legidősebb lehajolt, és lábujjhegyre állva a fa tetejére helyezte.

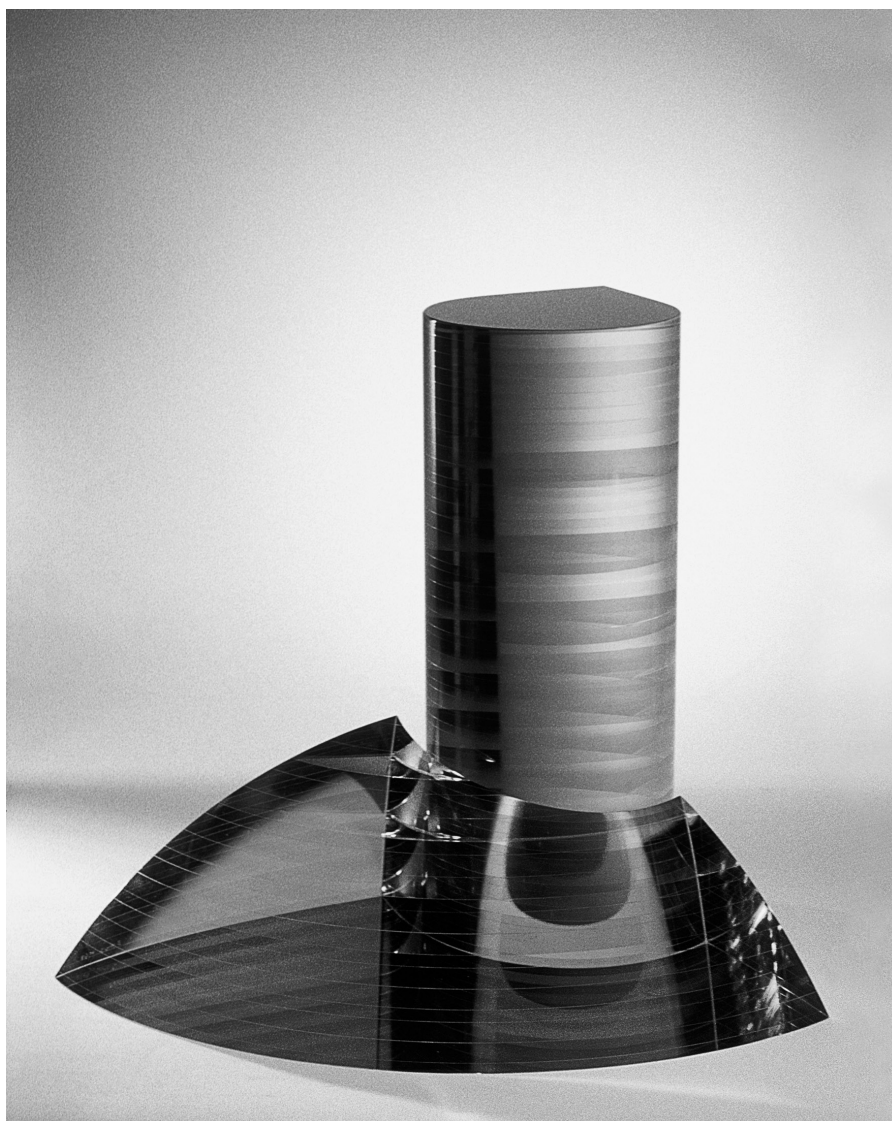
Mindenki hirdetője

A buszállomás és a vasúti aluljáró közötti hirdetőtáblánál mindenféle ember elhalad. Az áradat reggel kezdődik, korán, amikor a Volán nyit. A pultoslány abban reménykedik, hogy egy napon majd belép valaki az ivóba, és kiemeli a szarból, ezért nem akar egyetlen percet sem elvesztegetni, inkább felkel hajnalban, és kinyit. Ahogy kihúzza a körasztalokat az ajtó elé, úgy tűnik, mintha a város igazodna a kocsmához, alighogy letörli róluk a port, befut az első busz. Ideges öregek szállnak le, rohannak egy másik megállóba, hogy időben odaérjenek a kórházba, és jó sorszámot húzzanak a bőrgyógyászaton. Öltönyös alakok loholnak velük, aktatáskájukat lóbálva sietnek a Városháza felé, mert a jó fizetés meg az előléptetés reményében órákkal hamarabb járnak be dolgozni. A jellegtelen, szürke emberek is megjelennek, szatyrokkal, táskákkal, közöttük egy bőrkabátos alak, aki odasétál a hirdetőtábla aluljáró felőli végéhez.

Az első vásárló egy orrpírszinges srác. Pólóban van, bal alkarján egy rosszul sikerült tetoválás, talán halálfejet akart rávarrni egy kezdő tetováló, jobb alkarján pedig egy hosszú karcolás, a Kálvária bokrai hagynak ilyen nyomokat. A farzsebébe nyúl, zsíros bankjegyet vesz elő, és észrevétlenül vélt mozdulat-

tal nyújtja a férfi felé. Az elveszi, nadrágzsebébe rakja, majd bőrkabátja alól kis tasakot varázsol. Két pirula van benne, a fiú kikapja a kezéből, köszönés nélkül megfordul, és eltűnik az aluljáróban. De addigra itt is a következő, egy lány, nincs rajta melltartó, a férfi megbámulja a fehér blúz zsírfoltos mellkasát, a lány védekezően karba teszi a kezét, a férfi elmosolyodik, csettint a nyelvvel, ingyen semmi nincs. A lány már nyújtja is a pénzt, és az aluljáróba siet a portékával. Az árus követi a tekintetével, kicsit csalódott, de hamar felélénkül, hosszú még a nap, jön ide olyan, aki kényeztetni fogja, és nem is lesz annyira bűdös, mint ez a lány volt. Például ő, még kiskorú lehet, de megtesz mindent, amit mond neki. A hirdetőtábla mögötti fák takarásában szokták csinálni, pár perc az egész, megéri azt a plusz két pakkot, utána kiegyensúlyozottabb lesz az ember.

Új vásárlói nincsenek, az árus ismeri a vevőit, persze nem tudja a nevüket, nem is érdekli senkié, az övét sem tudják. Megjegyezte, hogy ki melyik órában jön, kérdés nélkül adja a cuccokat, kinek pörgetőt, kinek nyugtatót, van, akinek csak pezsgőtabletta jut, aszpirin, mindegy, mert lenyelnek, felszívznak ezek bármit. A kedvenc vevője egy öregasszony, a Garzonból jár le, beletelik fél órába is, amíg levergődik a járókeretével a ki tudja, hányadik emeletről, mindig a férfit kéri meg, hogy vegye már ki a pénztárcájából az összeget, és szinte szabadkozik, hogy nem lát rendesen. A nap végére szép kis summa jön össze, könnyű így az élet, az árus bemegy a Volánba, kér egy felest a legdrágábból, megissza, majd, útban a buszhoz, megvetően a helyiekre néz. Azok nem néznek rá vissza, nagy részük észre sem vette, hogy ott van, de amúgy sem foglalkoznának vele. Pénze van, itt megvetik az ilyesmit.

Fény tér, 1999

JÁNOSI ZOLTÁN
Nyugtalan évek sodra
 Ratkó József arcképéhez

A nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium 1956. májusi jubileumi ünnepségén az osztályának sorai között álló, sötét hajú, vékony fiatalember arcán egyszerre fut át zavar és büszkeség, amint látja tanárát, Horváth Miklóst a dobogóra, majd a mikrofonhoz lépni. Szíve izgatottabban dobog, szeme fényesebben izzik, hiszen Horváth tanár úr az ő három versét fogja elmondani. Ahogyan felhangzik a költemény a dobogóról, a fiatalember tekintetében emlékek sora jelenik meg. Képek az időből, jó másfél évtizeddel azelőtti eszmélésétől eddig a percig. Csaknem életnek teljes útját látja a versek hangzása közben, s a közről-távorról rávillanó szemek fényében. Szinte mindazt, amit mindeddig megtett: emberként és verseket író fiataalként. S az ünnepség perceitől nagyon messzire kerül már emlékezése legelső pillanataiban. Nagy szegénységet, égető lelki és testi nyomorúságot, hányattatásokat villantanak fel gondolatai. A háború okozta félelmeket az óvóhelyé lett pincében, a lebombázott házakat, az éhséget, majd, már a békében, részeg apja ütlegeit. Később anyja halálát, s pofonokat a „lelencet” befogadó idegen családoknál. Az istállók szagát, a hajnali rétek, a tavaszi földek illatát, majd a figyelmes gyermek és felnőtt arcokat a tiszadobi folyóparton, a tűz körül. E gimnáziumi ünnepségre a fiatalember szívéhez szintén közel álló másik tanára, Margócsy József később így emlékezett vissza: „1956 májusában ünnepelte a nyíregyházi Kossuth Gimnázium alapításának 150. évfordulóját. A két évvel korábban elkezdett szervezési munkák során, 1955/56 telén már a május 26-i ünnepi est műsorának összeállítása a feladat. A terv szerint az iskola egykori tanárainak, diákjainak alkotásai kerülnének

Indító bekezdések a szerző rövidesen kiadásra kerülő Ratkó-monográfiájából

műsorra. Ekkor vetődött fel az utolsó évfolyamba járó Ratkó József szerepeltetésének ötlete is. Ráadásul egyik tanára, Horváth Miklós, aki maga is állami gondozott volt annak idején, vállalta, hogy a kiválasztott költeményeket megtanulja, el is szavalja. Ratkó be is adott egy tucatnyi verset választásra. Háromnak előadására került sor. Ezek: *Ének a parasztember feleségéről*, *Epigramma egy régi sírnál* és *Nem emlékszem*. Ezek közül az első 1956-ban jelent meg a debreceni Alföld 3. számában – majd pedig az éppen akkoriban szerveződő Szabolcs-szatmári Szemle 1956. évi összevont 1–4. számában is, de csak 1957 tavaszán. A második elhangzott vers később Ratkó első önálló kötetében *Egy régi sírnál* címmel került be.¹

S miközben a fiatalember fülében még visszhangoznak az *Ének a parasztember feleségéről* – szinte a saját családját egy boldogabb létben újraépítő – sorai („Habos tejet fej, magot szór, / meg is étet, / föl-tarisznyáz készülődő / emberének”), leperereg előtte mindaz, amit éppen tíz évvel később, első kötete bevezetőjében, a később híressé lett *Önéletrajzában* szétrombolódott családja életére, hányódásaira, majd állami gondozásba vételére emlékezve, végső összegzésképpen így ír majd le: „Most már befejezem ezt a kegyetlen írást, mert megnyugodott bennem a gyermek. Igazság adatott mindeneknek: a madárcsontú, vézna édesanyának, a vér szerinti apának, a gazdák-nak, mert azok is csak emberek, és mindeneknek. Igazság adatott a gyermeknek, aki immár felállhat a sámliról, leeresztheti védelmül felemelt jobb kezét, kiléphet, ki is lép a félhomályból, embernyi emberré nőhet, mint bárki közülünk. Vigyázzatok, ha közelítetek hozzá – ne gyors, hirtelen mozdulatokkal, mert újból megriadhat. Lassítsátok meg az ölelés mozdulatát is! S ne felejtsetek el ezt a leckét, mert az ember-telenség mindig megítéltetik!²

1 Margócsy József: *Ratkó József néhány ifjabbkori verse*. In: „*Leszek haláltól ronthatatlan.*” *Olvasókönyv Ratkó József életművéhez*. Válogatta, szerkesztette és a bevezetőt írta: Jánosi Zoltán. Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány. Budapest, 2010. 30.

2 Ratkó József: *Önéletrajz*. In: R. J.: *Félkenyér csillag. Válogatott versek*. Budapest, 1984. 38.

RATKÓ JÓZSEF

Fiatalok

Mócsi Ferencnek

*Nyelvük alatt kavics van. Most tanulnak
énekelni, bajukat belemondják
a tengerbe. Halak hallgatják őket,
visszatátognak rájuk. Még a
rendetlen hullámok is kijárnak
lökdösődve a partra, lehasalnak a dűnékre,
kagylóhéjat, lakatlan csigaházat, körömollós
rákocskát hoznak elébük.*

*Szeretem őket. Egy-egy szót pontosan
ejtenek már. Fogatlan és hitetlen
szónokok helyett rájuk
figyelek inkább ámulva és szorongva.
Mert övük lesz a Fórum, kiköpi
foguk közül a kavicsot, kiállnak és
beszélnek majd romlatlan szóval,
tiszta szívvel.*

Önéletrajz-töredékek

„1936-ban születtem Budapesten. Apám lakatos, anyám varrónő volt. Iskoláimat Pesterzsébeten, Vámosmikolán, Sándorfalván, Budaörsön, Miskolcon, Parasznyán, Putnokon, Erdőbényén, Hajdúhadházon, Tiszadobon és Nyíregyházán végeztem. Voltam lelenc, gyermekvárosi polgár, eltanácsolt egyetemista. Dolgoztam állami gazdaságban, OTP-nél, borpincészetben, voltam segédmunkás az Építéstudományi Intézetben, tanítottam Csepelen és Berkeszen, újságíró voltam Nyíregyházán, s most Nagykállóban vagyok könyvtáros. Három szép gyerekem van.

Ez a kötet jelzés az olvasónak: megtanultam ezt a világot, beszélni akarok-fogok róla.

Fegyelmezett ember vagyok, barátaim s magam példáján megtanultam, hogy csak a legnagyobb emberi, erkölcsi és művészi fegyellemmel szabad ma

élni, dolgozni.” (A *Félelem nélkül* című kötet fülszövege, 1966)

„Ha egy mozdulatba akarnám fogni az én eddigi életemet, hát jobban, szemléletesebben nem is tudnám, csak így: Egy magas, sovány gyerek ül egy sámli a félhomályban, felsőtestével kissé hátrahúzódva, jobb karját kifelé fordított tenyérrel magasan a feje elé emelve...” (Önéletrajz. A *Félelem nélkül* című kötetből, 1966)

„...mindenütt kell élni. Mindenütt lehet élni. Meg kell lagnunk ezt a hazát, meglakni minden talpalatnyi földjét. Magunkévá kell lagnunk ezt a hazát. S művelni azzal is, hogy belehalunk.” (Szűkebb hazám: *Magyarország*. 1975)

„Szegények katonája voltál”

Babosi László beszélgetése Mózsai Ferenc íróval a nyolcvan éve született Ratkó Józsefről és az olvasótábori mozgalomról

– *Mikor és hogyan ismerkedett meg Ratkó Józseffel?*

– Fiatal emberke, tizenkét éves voltam, amikor Jóska 1959-ben hozzánk költözött édesapánk hívására és felajánlására Csöppel, a feleségével együtt. Ketten laktak nálunk, talán egy fél évig.

– *Édesapja, Sánta Ferenc hol találkozott először Ratkóval?*

– 1958-ban a Hárshegyi Ideg-szanatóriumban. Édesapámnak is idegösszeomlása volt, Jóskának is. Ebben a magasan kvalifikált intézményben az 1956-os forradalom leverése után a magyar művészvilág és szellemi elit kiválóságainak egy részét gyógyították. Például Antall József, a későbbi miniszterelnök, édesapám szobatársa volt, egymás mellett állt az ágyuk. Jóska itt ismerkedett meg és barátkozott össze édesapámmal. A szanatóriumból való távozásuk után is tartották a kapcsolatot. Amikor Jóskát eltávolították a szegedi egyetemről, Budapesten próbálkoztak egzisztenciát teremteni. Jóska akkor még nemigen találta a helyét, állást és lakást próbált maguknak keresni, de ez nagyon nehezen ment neki. Ekkor ajánlotta fel édesapám, hogy ideiglenesen jöjjenek hozzánk.

– *Ez egy nagylelkű felajánlás volt az édesapja részéről, hiszen Önök is „sokan voltak”.*

– Mi négyen vagyunk testvérek, tehát a szüleinkkel együtt összesen hatan laktunk egy háromszobás lakásban, s ehhez jött még Jóska és Csöpp. Elképzelhető, hogy elég szűken voltunk. Ők külön szo-

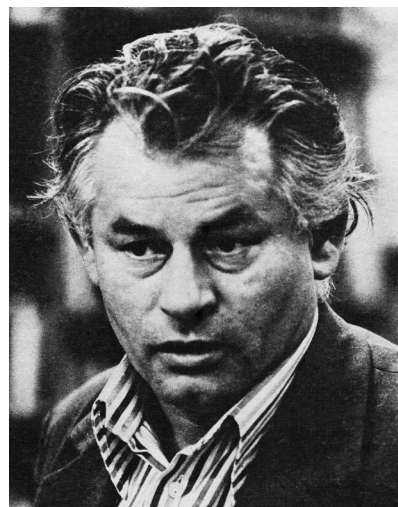
bában laktak, s mi hatan, a többi helyiségben elosztva. Ekkor Pesten, Angyalföldön éltünk a Völgény utcában. Édesapámnak ma emléktáblája áll a lépcsőház bejárata mellett. Jóskának van egy verse, ami az első kötetében jelent meg, a *Keserű torkú ének*: „Föld alatti nagyanyám tudod-e / én nem tudom, hol alszunk holnap / kis Ferkó leesett az ágyról / nyomomban szél szimatolgat”. A kis Ferkó én vagyok a versben.

– *Tényleg leesett az ágyról?*

– Ha Jóska mondja... Oroszul kötelező volt tanulni, édesapám szerzett neki Csepelen egy képesítés nélküli tanári állást, ahol oroszot és magyart kellett tanítania.

– *Akkoriban kevés tanár tudott még oroszul. Gyakran a tanár egy leckével járt előbb a tanulásban, mint diákjai.*

– Jóska sem tudott oroszul, sokszor én készítettem föl abból, amit mi tanultunk az iskolában. Így kezdődött a kapcsolatunk. Amikor elköltöztek Szabolcs-Szatmár megyébe, akkor is meglátogatta édesapámat és minket, ha feljött Pestre. Találkoztunk, beszélgettünk. Egyszer telefonon megbeszéltek egy találkozót, és apám azt mondta Jóskának, hogy találkozzanak a Belvárosi Kávéház előtt. Édesapám odament a megadott időpontban, s mit lát? Jóska ül a járda szélén, lába az úttesten, és szotyolázik. Jót nevetett. Ez egy tipikus kép Jóskáról. Lassan felnöttem hozzá. A gyerek-felnőtt kapcsolatból egy igen szoros, meghitt, és nagyon stabil baráti kapcsolat lett.

Ratkó József

Ez már-már családi barátság volt. Jóskára mint családtagra néztem fel, mint bátyámra. Ő pedig édesapámban látta egyfelől a mentort, a mestert, másfelől az írot és a homo eticust. Ezt mindig hangoztatta. Ha megfigyeli Jóska ars poeticáját, az nagyon hasonlít az édesapám műveiből kibontakozó ars poeticához.

– *Ratkó gyakran fejtette ki, hogy József Attila mellett prózaírók – Móricz Zsigmond és Sánta Ferenc – hatottak rá a legjobban. Az Ének megmarad című 1969-es versét az édesapjának ajánlotta, és egy hosszabb tanulmányt is írt róla Sánta Ferenc írói világa címmel.*

– Apám mindenekelőtt a hatalom és az erkölcs viszonyát boncolgatja műveiben, valamint a kisemberek problémáit. Lásd például *Az ötödik pecsétet* vagy a *Húsz órát*. Ez Jóskára erősen hatott, és akkoriban rendszeresen be is számolt édesapámnak, hogy éppen min dolgozik, mi foglalkoztatja. Kapcsolatuk az 1970-es évek derekától kicsit megváltozott, aminek pontos okait nem ismerem. Megmaradt, de nem volt már olyan szoros, olyan mély, mint a '60-as években. Jóskának már nem volt

Szülei és nagyanja előtt, 1940 körül: testvérei között balról a második Ratkó József

szüksége édesapám támogatására, hiszen befutott, országosan elismert költő lett. A mi kapcsolatunk viszont ekkor teljesedett ki, különösen akkor, amikor már magam is jelentettem meg itt-ott novellákat.

– *Mesterségbeli dolgokról beszélgettek, a novelláiról kikérte Ratkó véleményét?*

– Ritkán. Az írásaimat Jóska jól ismerte. A miskolci Napjainkban ő mutatott be 1969-ben. Ez egy kitűnő folyóirat volt, többek közt Kabdebó Lóránt szerkesztette, ott közölték a *Kincskereső* című novellámat.¹ Jóska azt mondta, hogy szívesen bemutat, ír néhány ajánló sort a novellám elé. Aztán szólt, hogy inkább verset írna. Így született meg a *Fiatalok* című költeménye, amit nekem ajánlott.² Az igazi felnőttbarátságunk már Tiszadobbal függ össze. Először 1970-ben kerültem le oda Áron öcsémén keresztül, aki nagy horgász volt, és a tiszadobi Bugya Pityunak na-

gyon jó barátja. Áron ekkor Nyíregyházán, a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán tanult.

Én 1965–1970 között jártam az ELTE-re, és teljesen véletlenül 1968-ban Nyíregyházára osztottak be nyári gyakorlatra a megyei könyvtárba. Jóska ezt édesapámtól megtudta, átjött Nagykállóból, és azt mondta, hogy Ferikém, kimentelek innen! Másnap már nála dolgoztam a kállai könyvtárban, ahol állományellenőrzés kezdődött éppen. Életemben még annyit nem dolgoztam könyvtárban, mint ott. Utána ezzel ugrattam, hogy Jóska, kösz, hogy kimentettél. Ez volt a barátságunk kezdete.

– *Ratkó verseit, prózai írásait ismerte?*

– Igen, attól kezdve, hogy nálunk laktak. Először a prózai *Önéletrajzot* olvastam, ami szerintem a világirodalom egyik legszebb önéletrajza. Az, hogy ezt olvastam, és ismertem Jóskát személyesen, az egészen különös élményt adott nekem, mert teljesen autentikus és hiteles volt az ember és az önéletrajz is. Megítélésem

szerint, ami Jóskát el fogja helyezni az irodalomban, mert még nincs teljesen a helyén költői rangját illetően, az a plebejus létfelfogása. Ő egy született plebejus ember volt, és ezt a plebejusságát megőrizte, de már artisztikussá téve költészetében. Úgyis lehetne mondani, hogy népbarát volt, a népből a legkisebb embernek a mindennapos gyötrelmei, mindennapi perspektívái érdekelték. Ez tehát az egyik ok, a másik pedig – nem tudok jobb szót mondani rá – a kóborlásai. Ezek nemes kóborlások voltak. Nagyon rossz alvó volt, ha 4-5 órát aludt egy nap, akkor az már sok volt. Többször aludtam vele egy térben, s volt neki egy nagyon „kedves” szokása – erről mások is be tudnak számolni: – csikorgatta a fogát, abból lehetett tudni, hogy elaludt. Tehát egy iszonyú nyomás, belső feszültség volt benne.

– *Gondolom, a gyerekkor traumái.*

– Igen, minden, amit megírt az *Önéletrajzában*. A kiszolgáltatottság, a megalázottság, a függés, a kitörni vágyás, a viszonzatlan szeretet az apja és az embertársai iránt végig ott munkált benne, s ez tette őt igazán plebejussá. A nemes kóborlásai kapcsán el kell mondani, hogy lételeme volt a barátkozás. Nem tudom, hogy van-e olyan ember, aki Jóskát nem szerette. Kezdve a született entellektueltől, a – ma úgy mondanánk – hajléktalanig. Mindenütt voltak barátai, és mindenkivel ugyanazt a hangot ütötte meg. Nem volt rafinált, nem alkalmazkodott, és rögtön megérezte benne, hogy a másikban is az embert keresi. Mindenki elfogadta. Jött, ment, kóborolt. Nagy kocsmajáró volt, de ezt nem úgy kell elképzelni, hogy állandóan be-

1 MÓZSI Ferenc: *Kincskereső* = Napjaink, 8. évf., 1969, 5. sz., [3.], 7.

2 RATKÓ József: *Fiatalok* = Napjaink, 8. évf., 1969, 5. sz., [3.]

rúgott, hanem beült, ivott valamit, odaült az emberekhez beszélgetni. Többször átéltem vele, hogy emberek odaültek hozzá, mert korábban valamit elintézett nekik. Tudták, hogy ki ő, de a verseit nem olvasták. Gyógyszert, lakást, állást szerzett, valami papírugyet intézett el nekik. Később már ismerték mint költőt is. Péter öcsém mesélte, hogy ő is Nagykállóban vendégeskedett Jóskánál, és kocsmával mentek valahova. Betértek egy kocsmába meginni valamit. Kis idő múlva egy lakodalmas menet tért be oda a házasságkötés után ünnepelni. Jóskát valaki felismerte. Onnantól kezdve ő volt a főszereplő a lakodalomban, nem a fiatal házások, de nem tolakodóan, hanem nagy szeretettel fordultak hozzá. Nem volt hiú, hiányzott belőle az a hiúság, ami a művészek nyolcvan százalékában megvan. Aki megismerte őt, néhány perc után úgy érezte, időtlen idők óta ismeri, s ugyanaz a véleményük a világról. Közvetlen, empatikus és figyelmes – jó ember volt.

– *Őn az olvasótábori mozgalom ötletgazdája, és Ratkóval együtt a mozgalom alapítóatyái közé tartozik. 1972. július 5. és 15. között mindketten ott voltak Felsőtárkányban, az első olvasótáborban. Hogyan emlékszik vissza az olvasótábori mozgalomra?*

– 1971 őszén kaptam Szentmihályi Szabó Péter barátomtól egy kedélyes levelet, hogy maga sem tudja, miért, de ő lett a Magyar Írószövetség KISZ-szervezetének a titkára, s kért, hogy találkozzunk, mert beszélni szeretne velem. Jó, találkozzunk – mondtam. Megbeszéltük a dolgokat, és akkor fölállt az Írószövetség KISZ-szervezetének vezetősége. A teljesség igénye nélkül: Szentmihályi Szabó Péter,

Vasy Géza, Varga Csaba és jómagam is vezetőségi tagok voltunk. Varga Csabát úgy ismertem meg, hogy Fábrián Zoltán, aki akkor az Írószövetség vidéki titkára volt, mutatta be nekem egy évvel korábban. Ferikém, ismerjétek meg egymást – kérte Zoli –, mert ő is ugyanúgy mozog, mint te, jó szervező, biztos ki fogtok jönni egymással. Csaba akkor már nagyon erősen tevékenykedett az Olvasó Néperért mozgalomban, ami a Hazafias Népfront (HNF) berkein belül működött, és rosszul volt, ha nem szervezhetett valamit. Ez volt a lételeme. Jött, ment, szervezett. A vezetőség nagyon aktív, egy húrton pendülő társaság volt. Szentmihályi Szabó Péterrel és Vasy Gézával való barátságom néhány évvel korábbról datálódik, amikor az ELTE alkotóköreinek az elnöke voltam, és – mások mellett – ebben volt tag Géza és Péter is. Ismertük egymás gondolatait, tudtuk, hogy kinek mi a véleménye a fennálló állapotokról, mit lehet, és mit nem lehet tenni. Tehát mi ott folytattuk, ahol az egyetemen abbahagytuk. Az új fiú Csaba volt, aki villámgyorsan átlátott mindent. Jó csapat voltunk. Csabának már volt egy kezdeményezése a Budai Járásban. Egy új közművelődési formát vezetett be, aminek a lényege az volt, hogy a járási könyvtárakban író-olvasó találkozót tartottak fiatal írók számára, szervezett körülmények között, melyekre nemcsak fiatal írókat hívtak meg, hanem tudósokat, népművelőket, csillagászokat stb. Mindez a HNF keretében működött. Ezek az 1970-es évek legelején voltak, még az első olvasótábor előtt. Én '71-ben jöttem haza Lengyelországból, ahova '70 őszén mentem ki irodalmi ösztöndíjjal.

– *Nyelveket tanulni?*

– Nem, ez irodalmi ösztöndíj volt, de nagyjából megtanultam lengyelül. Egyszer szakítottam meg kinti tartózkodásomat '71 elején egy hónapra. Felhívtam Csabát, az Astoriában találkoztunk, akkor mondtam neki, hogy kellene csinálni egy olyan tábort, ahol fiatal írók egy hétig vagy tíz napig együtt vannak kiválasztott pedagógusokkal, s melléjük lehetne hívni még más előadókat is. A lényeg az, hogy író-gyerek-pedagógus együtt táborozik, s könyveket olvasnak, elemeznek, az irodalomról beszélgetnek. '71 nyarán hazajöttem, s Csaba mondja nekem, hogy van egy új elképzelése. Kértem tőle, mi az? Az olvasótábor – válaszolta. Meglepődtem. Tudta ő is, tudtam én is, hogy más a budai járási kísérlet, és más az olvasótábor. Ezt az elkövetkező évek is jól mutatták. A lényeg, hogy az első olvasótábor országos mozgalmat szült, és nem lebecsülendő hatása volt a „kulturpolitikára”. Méltánytalan lenne személyes érdeméről – így vagy úgy – beszélni. Ratkó Jóska, Vasy Géza, Kovács Pista úgy kerültek az olvasótáborba, hogy szólítottam nekik: csinálunk egy olvasótábort Felsőtárkányban, s szeretnénk, ha kiscsoportvezetők lennének. Nagyon jó kis csapat jött össze. Az olvasótábor gondolatát és intézményét rokonszenvesnek találta és támogatta az akkori hatalom, szemben a Fiatal Írók Hatvani Tanácskozásával. Olyannyira támogatta, hogy a rádió leküldte egyik riporterét, Györffy Miklóst, aki élő műsorban jelentkezett be valamikor délben, hogy néhány percen beszámoljon az olvasótáborról. Velem akart interjút készíteni élő bejelentkezésben. Az egyetemről ismertük egymást, a Kilencek-

nek³ volt évfolyamtársa. Egyszer, 1968-ban, amikor az erdélyi író, Vári Attila Magyarországon vendégeskedett, közös társaságban voltunk, és ott volt Győrffy is. Valaki fölvetette, talán Rózsa Bandi vagy Kovács Pista (inkább Rózsára gyanakszom), mert ők nagyon érzékenyek voltak a történelemre, hogy menjünk ki az '56-osok sírjához.

– *Lehetett tudni, hogy hol voltak jeltelenül eltemetve?*

– Tudtunk a parcelláról. Csak arra emlékszem, hogy nagyon gazos volt. Később tudatosult bennem, hogy ez volt a 301-es parcella. Utána én nem láttam Győrffyt. '72-ben eljött Felsőtárkányba, és akkor odajött, hogy Mózsit keresi. Én vagyok az, beszélgettünk. Mikor vártunk a rádió-bejelentkezésre, felelevenítettem neki a közös történetünket, emlékszik-e, amikor kint voltunk a 301-es parcellánál. Elhallgatott, mert megijedhetett, hogy ez az élő adásban is szóba kerülhet majd. Azt mondta, várj egy kicsit, aztán másvalakivel készítette el az interjút. A Magyar Ifjúságtól is meglátogatott minket egy riporter, ő egy fényképes beszámolót készített, *Gyémántcsiszolók* volt a cikk címe.⁴

– *Ratkó hagyatékában megmaradt az Ön 1972. június 21-én kelt levele, amelyben meghívta a táborba: „Valamennyien szeretnénk, ha vállalni tudnád. Teljes ellátást + fizetést kapunk – arról nem is beszélve, hogy mit adhatunk!”*

– Igen, szoltam Jóskának, és nagyon jó, hogy eljött Felsőtár-

kányba. Nagyon jól összeállt a csapat: Vasy Géza irodalomtörténészként verseket, novellákat elemzett, Kovács István történészként az 1848–49-es forradalommal és szabadságharccal, Jóska pedig Sánta-novellákkal – ahogy minden táborban – foglalkozott. Ha jól emlékszem, az *Isten a székérent tette terítékre*. Nem tudom, hogy akkor már fölhozta-e, de később egyik szenvedélye lett Bartók zenéje kapcsán az aranymetszés, amivel rengeteget foglalkozott. Varga Csaba és én nagyon fogékonyak voltunk az úgynevezett szókratészi problémára. Szókratész döntése, hogy kiigyam-e, vagy ne igyam a méregpoharat, mert fölkinálták a menekülést, a szabadságot. Amivel én még hangsúllyal foglalkoztam, az mindig a magyarság, a szabadság és a demokrácia ügye. Egyik kedvenc példám az volt, hogy gyerekek, gondolatok el, miként függhet össze egymással a művészet és a szabadság. Képzeljétek el, hogy van egy király, annak van egy szobrása, akit megkér arra, hogy készítsen róla egy szobrot! Ha a király nem túl magas, nem túl szép, ha esetleg kopasz és csúnya, mit csinál akkor a szobrász? A gyerekek mondták, olyannak csinálja meg, amilyennek látszik. Biztosak vagytok benne? – kértem. És akkor ennek kapcsán sok más kérdés vetődött fel.

– *Érezték a felsőtárkányi napok alatt, hogy itt „valami” születik, vagy mindez utólagos felismerés volt?*

– Lehetett érezni, de amit igazából éreztünk, az az volt, hogy milyen jó ez az egész, de valami mégsem stimmel: hogy csinálhatjuk ezt meg? Tehát ez a kettősség volt benne. Nagyon jól éreztük magunkat, aminek két oka volt.

A gyerek rendkívül fogékony, s megérzi az őszinteséget. Itt mi nem osztályoztunk, nem a tanító bácsik voltunk, hanem olyan emberek, akikről a gyerekek megéreztek, hogy kíváncsiak a véleményükre, szeretik őket, és hogy fontos dolgokról van szó. Ez volt a dolgok egyik oldala. A másik az, amit már mondtam: hogy csinálhatjuk ezt? És milyen jó volt, amikor esténként a gyerekek már aludhattak, megittunk egy pofa sört vagy hármat, és egymás között meg tudtuk beszélni a saját életünket, meg a politikát. Egy idő után – legalábbis én így voltam vele – valami olyan furcsa érzésem volt, hogy most ez mi? Figyelnek minket? Nem ilyen konkrétan, de furcsa volt.

– *1973-ban Ratkó Tiszadobon, a Gyermekvárosban szervezett olvasótábort, amelyben Ön is ott volt.*

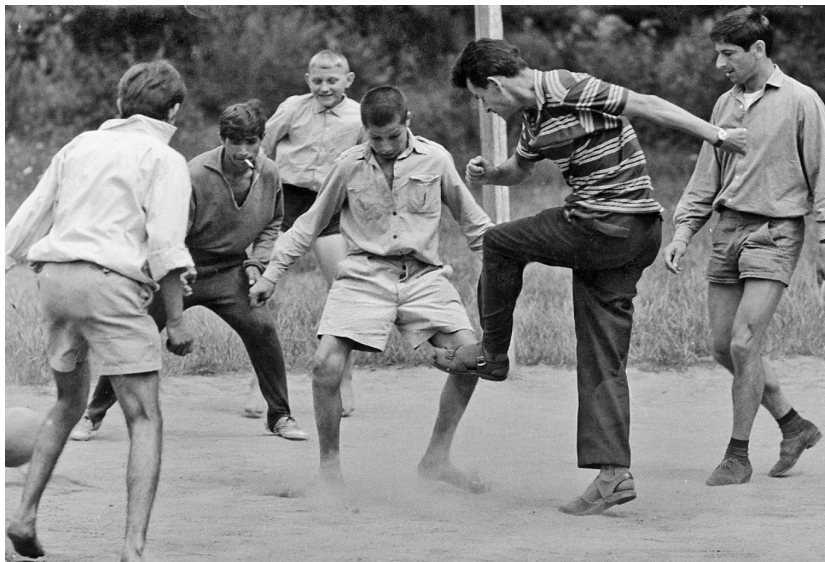
– Ahogy említettem, 1970-től jártam le horgászni Tiszadobra. '73-ban érdekesség volt az, hogy állami gondozott gyerekekkel táboroztunk. Nagy részük lakatos- vagy asztalosműhelyben dolgozott, és nagyon vágytak a szép szóra. Kovács Pista is kiscsoportvezető volt akkor Tiszadobon.

– *1974 júliusában Tokajban szervezett Sebő Ferenc és Halmos Béla a Kassák klubosoknak népzenei tábort, ahova olvasótábori programokat is beiktattak. Mellettük képzőművészeti és népművészeti tábor is működött párhuzamosan, a táborozók mindegyik munkájában tevékenyen részt vehettek, „át-hallgathattak”.*

– Ratkó Jóska, Czakó Gábor és én voltunk a kiscsoportvezetők. Buda Feri is ott volt a faragótáborban, egy fatörzsből csodálatos bödönhajót faragott ki, beleült, s azt mondta: „mint anyám hasában”.

3 A Kilencek költői csoportosulásának tagjai: Győri László, Kiss Benedek, Konczek József, Kovács István, Mezey Katalin, Oláh János, Péntek Imre, Rózsa Endre és Utassy József.

4 TAKÁCS István: *Gyémántcsiszolók* = Magyar Ifjúság, 16. évf., 1972. júl. 20., 29. sz., 13.

Foci állami gondozott gyerekekkel. Tiszadob, 1960-as évek

Jóska tartott egy igen érdekes előadást az aranymetszésről és Bartókról, amivel persze nemigen lep- te meg Sebő Ferit. Sajnos, azon a délutánon nem fogalmazott a leg- pontosabban, arra emlékszem, hogy Sebőék ezt szóvá is tették.

– *A Magyar Ifjúság beszámoló- ja szerint „Czakó Gábor Nagy László-verseket elemzett, Ratkó közművelődési kérdéseket, Mózsi ezt is, azt is, ahogy a feltett kérdé- sek adódtak.”⁵ Sebő és Ratkó vitát folytatott arról, hogy milyen hibái vannak a magyar történelemfelfo- gásnak az irodalomban és a tudom- mányban.*

– Jóska valószínűleg erősebben képviselte a tradicionálisabb nem- zetképet, mint Sebő Feri. Erre em- lékszem, de semmi durvaság nem volt.

– *Kinek volt az ötlete, hogy a Kas- sák Klubbal együtt legyen olvasó- tábor?*

– Nem tudom, biztosan nem az enyém. Nekem Zelnik Jóska szólt, hogy lesz egy ilyen tábor, s nagy

valószínűséggel én szólhattam Jós- kának. Zelniket nagyon régóta is- mertem, ő akkor még a Fiatalok Népművészeti Stúdiójának volt a vezetője, s az első írását én közöl- tem a Népszavában, amikor fél évig a Szép Szó című rovatnál dol- goztam.

– *Ezek után volt még ilyen in- tegrált tábor?*

– Nem tudom. Nem tudok róla, szerintem ez egyszeri volt.

– *A kállósejéni olvasótábor- ban járt?*

– Igen. Ha jól emlékszem, 1975- ben, ott volt Jóska, Nagy Gáspár, a rádiós riporternő, Kulcsár Kata- lin és a filmes házaspár Dárday István és Szalay Györgyi, akik a *Jutalomutazás* című filmet ké- szítették. Nagyon rendes ember volt a táborvezető, Estók Károly, a sejméni kollégium igazgatója. Körülbelül tizenöt táborban vettem részt.

– *Milyen volt Ratkó, a kiscso- portvezető, az olvasótábori tanár?*

– Kitűnő. Tudása humánummal párosult. Szerették a gyerekek.

– *Kerültek-e konfliktusba a fel- söbb szervekkel az olvasótáborok miatt?*

– Nyílt konfliktusra nem em- lékszem. Voltak, akik szerettek minket, és voltak, akik kevésbé.

– *Néhány év után valódi moz- galommá terebélyesedett a felső- tárkányi táborozás. Miként véle- kedett akkor erről a feljutásról?*

– Valamikor a hetvenes évek harmadik harmadában, amikor már országos kiterjedtségű volt az ol- vasótábori mozgalom, összejöttek egy tanácskozássra Tatán a veze- tők, pedagógusok, írók, politiku- sok. Az alapítóatyák is ott voltak: Ratkó Jóska, Zombori Ottó, Cza- kó Gábor, Vasy Géza, Varga Csa- ba. Ott volt a pártközpont, a KISZ KB, a HNF. Ezek támogatták gy- akorlatilag az olvasótábori mozgal- mat. Ezen én bejelentettem, hogy az idén még csinállok egy olvasó- táborot, s utána befejezem. Meg- indokoltam, hogy miért: például azért, mert mi, fiatal írók, fiatal művészek és más emberek, akik eljönnek, és együtt dolgoznak ve- lünk, olyan szabadságot élünk ott meg, amilyen szabadság nem lé- tezik a tábor kapuin kívül, s ezzel nem tudok mit kezdeni. Ezek a gyerekek olyan szabadságdózist kapnak, olyan méltóságra tesznek szert, és annyira komolyan veszik a méltóságukat és az igazságot, hogy amikor visszakerülnek a kül- dő intézménybe, esetünkben az iskolához, olyan konfliktusokba keveredhetnek – volt rá példa –, amiből lelki sérülés nélkül nem jöhetnek ki. Jóska azt mondta, hogy Feri, egyetértetek, és csatlakozott hozzám.

– *Mit szóltak ehhez a többiek?*

– Nyilván nem örültek neki, de utána nagyobb lett a mozgásterük. Varga Csaba, lévén maga is szocio- lógus, szociográfus, *similis simile gaudet* alapon egy idő után már olyan emberekkel vette magát kö-

5 BERKES Erzsébet: *Hegyaljai tábortüzek = Magyar Ifjúság*, 18. évf., 1974. aug. 23., 34. sz., 26.

rül, akik nem írók, nem művészek voltak, hanem társadalomkutatók. A gyerekek egy idő után már nem azt az élményt kapták meg, hogy találkoztak egy hiteles, irántuk érdeklődő művész- vagy tanáremberrel, akin tényleg látszik, hogy azt mondja, amit gondol. Mintha különböző teóriák kísérleti alanyai válnak volna.

– *Úgy érezte, hogy bábuk lettek egy kísérletben?*

– Pontosan erről van szó. Le mentek az olvasótáborba, csinálták az ilyen fölmérést, az olyan fölmérést. Csakhogy ez mitől olvasótábor? Az adatokat állandóan publikálták, és egymással készítettek interjúkat, ami visszásnak tűnt. Jóska erre azt mondta – meg is jelent valahol –, hogy „rátenyereltek az olvasótábori mozgalomra”.

– *Ők meg is fogalmazták, hogy ez egy társadalmi, közművelődési kísérlet. Az 1979-es Olvasótábor című kötetnek is ezt az alcímet adták: „Egy magyar közművelődési kísérlet”.*

– Mindez pontosan akkor történt, amikor már intézményesen volt pénz, paripa, fegyver. A hős-korszakban, az első három-négy évben teljesen más volt a hangulat. Varázslat volt, mint minden új, amikor elkezdődik. 1974-ben készített Berkes Erzsébet a Magyar Ifjúságban többünkkel, Vasy Gézával, Varga Csabával, Czákó Gáborral, Halmos Bélával és másokkal egy kerekasztal-beszélgetést.⁶ Ott azt mondtam, hogy az olvasótábor intézményesülésének egyrészt örülünk, mert így több embert érünk el vele, másrészt viszont rendkívül fontos megőrizni azt a szellemisé-

get, a spontaneitást, a barátságot, ami a kiscsoportvezetők között van, mert anélkül egy fabatkát sem ér az egész. Varázslatként éltük meg ezeket az együttléteket, pl. amikor éjszakánként összeültünk Zombori Ottó távcsövénél, és néztük a Szaturnuszt. Eltűnt a különbség a kiscsoportvezetők és a gyerekek között, felnőt és gyerek között, tudós és nem tudós között, ahogy néztük ezt a csodát a nyári éjszakában.

– *1979-ben Ön valóban végleg befejezte?*

– Igen. Balatonszemesen megtartottam a búcsútábor, Jóska is ott volt. Egyszer Tatabányára még meghívtak előadóként. Ennyi. Utána még vendégként sem voltam olvasótáborban. Annyit megjegyeznék, hogy sem a tatai fórumon, sem utána én egyetlenegy embert sem beszéltem le az olvasótáborról, és soha nem kelteztem rossz hírért. Csak én ezt a következtetést vontam le, és befejeztem. De hála Istennek, Jóska nem hagyta abba.

– *Igen, bár több alkalommal is nyilatkozta, hogy abbahagyja, de mégsem tette. Az 1980-as években Kállósején mellett Kocsis István hatvani és nagykökényesi táborraiban vett részt rendszeresen mint előadó, illetve néhány szabolcszatzmári és más megyei táborban is megfordult.*

– Kezdetben vacillált, de mégsem hagyta abba, annyira életförmája volt az olvasótábor.

– *A mából visszatekintve ez egy nagyon pozitív és progresszív mozgalom volt a Kádár-rendszerben. Ön hogyan értékeli az olvasótábori mozgalmat?*

– Szép volt, hasznos volt, szervező erő volt. Segítette a demokrácia térnyerését.

– *Miért engedte az olvasótábor a hatalom, hiszen 1972 febru-*

árjában Brezsnyev a zavidovói találkozáson megértette Kádárral, hogy vége a magyar reformidőknek. Ezek után Kádár a reformereket háttérbe szorította, és az ügynevezett szélsőbalos „munkásellenzék” került előtérbe: Biszku Béla, Komócsin Zoltán, Pullai Árpád.

– Az 1968-ban indult új gazdasági mechanizmusnak ekkor már „odalépett” a vezetés. A hatalom kutyaszorítóba került, és kereste, ha nem is mindig a szövetségest, de a cinkost mindenképpen, szemben a külső és belső balos nyomással. Hova tudott nyúlni? Kikhez tudott fordulni? A fiatalokhoz. Hozzánk. Biszkuhoz, Komócsinhoz nemigen nyúlhattak. Ezt a lehetőséget látták meg az ún. „szocialista demokrácia” kis szabadságköreinek szélesítésére. 1972-ben a fiatal írók két olyan új kezdeménnyel lepték meg a hatalmat, amelyikből az olvasótábor a kezdetektől fogva támogatták, míg az 1972. szeptember 16-án Hatvanban megrendezett Fiala Írók Tanácskozását agyonhallgatták.

– *A Fiala Írók Tanácskozására hogyan emlékszik vissza?*

– Ezt az általam már korábban említett Magyar Írók Szövetségének KISZ-alapszervezete kezdeményezte, az én javaslatomra. Társaim elfogadták, támogatták az ötletet. Eredetileg Esztergomban szerettem volna megvalósítani, semmiképpen sem Budapesten, mert egy vidéki kisvárosban más a dolog akusztikája: minden hang felerősödik, s jobban megéri az embereket, a helybenedeket és a résztvevőket. Végül is ebből Hatvan lett, mert Varga Csaba kötődött oda, s jó kapcsolatai voltak a hatvani városi tanáccsal, például Kocsis Pistával, aki ott népművelési felügyelőként dolgozott. Az Írószö-

⁶ BERKES Erzsébet: *Mire való az olvasótábor? Beszélgetés a szerkesztőségben* = Magyar Ifjúság, 1974, 43. sz., [32]–33.

Állami gondozott gyerekekkel Tiszadobon

vetség KISZ-szervezetének kihe-lyezett, kibővített üléseként enged-tek meg a tanácskozást a hatalom emberei. '72. szeptember elején kb. negyven fiatal író vett részt ezen a tanácskozáson, Csaba pedig szer-vezett amatőr színjátszó csoporto-kat, és meghívta Dinnyés Jóskát. Darvas József, az Írószövetség elnö-ke támogatta a találkozót. A párt-központ kulturális osztálya tartott igen erősen a dologtól, de amikor látták, hogy Darvas mellénk állt, nem volt mit tenni, engedélyezni-ük kellett. A tanácskozás lényegét Darvas jól érzékelt. Azt mondta, hogy sok „fiatal írók konferenciá-ján” vett már részt életében, de ez mindegyiktől különbözik abban, hogy alulról szerveződő, spontán kezdeményezésként jött létre. Ez az egyik dolog. A másik az, hogy megmutatta nekünk, fiatal írók-nak s – általánosítok – a hatalom embereinek, hogy itt létezik egy olyan nemzedék, amely igényt tart a kollektív fellépésre is. Ezt kicsit

lehet kapcsolni ahhoz a korábbi esethez, amikor nagy nehezen az Írószövetség KISZ-szervezete – még nem a mi, hanem Gáll Ist-vánék égíse alatt – jelentette meg az addig sehol publikálni nem akart, *Elérhetetlen föld* (1969) című Kilencek-antológiát. Ez az első olyan fellépése ennek a nemze-déknek, ami azt mondta, hogy mi együtt akarunk megjelenni, együtt, együtt és csakis együtt. Nem hagy-ták magukat, hogy szétszedjék őket, pedig kínáltak nekik külön-külön szerződéseket. Senki nem vállalta a kiadást, csak az Írószö-vetség KISZ-szervezete. Ez volt az első ilyen közös nemzedéki fel-lépés, *a másik valóságos* „testi” fellépés, ez a konferencia. Jól érez-tük magunkat Hatvanban, ahol a Kilencek zöme ott volt, Ratkó Jóska is, mint a „legidősebb” fiatal író. Emlékszem Czakó Gábor fel-szólalására, melyben a civilizáció és kultúra kapcsolatait boncolgatta. Kiss Gy. Csaba előadásának címe:

Kelet-Európa hullámhosszán. Né-meth László tejttestvériség gon-dolatát „fogalmazta meg”. Jóska beszédében nyomatékosan hang-súlyozta, hogy az olvasótábor a nemzeti önismeretre nevelés fon-tos fóruma lehet. Szerinte a gyere-kek a táborban olyan ismereteket kaptak, amelyek nélkül az iskolá-ban közölt anyag teljesen közöm-bös maradt volna számukra. Ha az iskola nem teszi, akkor el kell vé-gezni ezt a feladatot másnak, mert a nemzeti közösségi tudat sérül, ha ezeket nem közöljük a gyere-kekkel. Szerinte helyes lenne, ha a KISZ KB foglalkozna az olva-sótáborok kérdésével, és megýén-ként megszervezné ezeket a tábo-rokat. Ratkó véleménye, hogy az utóbbi évtizedekben nemzeti tuda-tunk rendkívül sokat sérült, s va-lószínű, hogy ezt szándékosan okozták. Mint minden közösséget, így a nemzetet is a közös élmények kapcsolják össze, a fiatalokkal eze-ket a közös élményeket kell meg-ismertetni. Mindenki tudja, hogy melyik közösségben mi a köteles-sége, mi a joga, de nem erősítették azt az érzését, hogy a magyarság-hoz tartozik. Hozzászólásomban egyébként én is foglalkoztam a kelet-európai értelmiségiék kap-csolatával. Emellett arról beszél-tem, hogy miként lehetne állandó nemzedéki fórumot teremteni, ahol nemcsak a fiatal írók, hanem kép-zőművészek és nem művészek, kor-osztályos tudósok is rendszeresen összejöhetnek: tehát az olvasótá-bori szellemiség valósulna meg itt is. Emlékeim szerint ezek után hoz-ták létre a Fiatal Művészek Mun-kabizottságát, aminek üléseire én is eljártam. Nekünk a hatvani tanács-kozás önbizalmat adott, de nagyon elhallgatták, az egészen biztos.

– *Miért?*

– Mert váratlanul érte a hatalmat. Nem tudták, mit kezdjenek vele. Egyetlen kis nyúlfarknyi interjúra emlékszem, ami megjelent Szentmihályi Szabó Péterrel.

– *Ez hol látott napvilágot?*

– Az Esti Hírlapban, és utána Vasy Gézának volt egy írása a fiatal magyar próza akkori helyzetéről a Magyar Ifjúságban, ami a felszólalását tartalmazta.

– *A Heves megyei Népiújságban van egy kis hír a tanácskozásról, ebben Kovács István az olvasótáborot dicsérte.*⁷

– Igen, Pista is ott volt, és Utassy Jóska is erről beszélt. Ratkónak olyan jó véleménye volt akkor az Írószövetség KISZ-szervezetéről, amit akkor mi csináltunk, hogy azt javasolta, országszerte alakuljanak helyre lebontott szervezetei, ottani fiatal írók közreműködésével. 1977-től '80-ig voltam a szervezet titkára, amit lehetett, azt tettem, mindenekelőtt a határon túli magyarok érdekében. Ez mozgott. Bejártuk területileg az elszakított területek egy részét: Délvidék, Felvidék, Erdély. Itt mindig központi téma volt a határon túli magyarság. Ennek a szervezetnek megalapítottuk a baráti körét is. Igen érdekes rendezvényeink voltak. Először Duray Miklóst hívtuk meg, akiről akkor még senki nem tudta, hogy a világon van. A Fiala Művészek Klubjában tartott előadást. A felvidéki magyar ifjúsági klubok helyzetéről beszélt. Az előadása végén odajött hozzám, s megkérdezte: „Ebből neked semmi bajod nem lesz?” Mondom neki: „Ne hülyéskedj, éppen ezt akartam tö-

led kérdezni!” Volt egy vendégünk, a Magyarok Világszövetségének akkori elnöke, egy jelentéktelen figura, valamikor orvos volt, s aztán odapakolták a Világszövetséghez, ami a '70-es évek közepén gyakorlatilag semmit sem csinált. Ezen az esten Ratkó Jóska is ott volt, és igen komoly vitába keveredett ezzel az elnökkel. Jóska azt kifogásolta, természetesen teljes joggal, hogy nemigen érezni, hogy az elszakított magyar területeken élő magyarsággal súlyának megfelelően foglalkoznak. Mert biztosan érdekes az, hogy Ausztráliában vagy Dél-Amerikában milyen a magyarok szervezetsége s az élete, de hát őt például jobban érdekelné, s úgy véli, nincs egyedül ezzel a véleménnyel, hogy mi történik itt a Felvidéken, Délvidéken, Kárpátalján vagy Erdélyben.

– *Látta Ratkó Segítsd a királyt! című drámáját 1985 elején a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház előadásában?*

– Jóska meghívott, ott voltam az ősbemutaton, és bevallom, unatkoztam. Nem tartom olyan nagy műnek, mint ahogyan sokan a Ratkó-hívók közül. Kunszabó Ferenc rajongott érte. Statikus volt. Éreztem, hogy itt fontos dolgokat mondanak ki, de mint darabot, nem tudtam élvezni. Mindenki csak monológot mondott, és ezek nem álltak össze izgalmas párbeszédeké, szerves darabbá. Szóval nem kötött le. Szerintem emiatt nem játszották utána sem gyakran.

– *Olvasta a drámát? Szerintem remekmű.*

– Ezek után már nem. István imáját utána többször hallottam, de az sem fogott meg igazán. De ez nem jelenti azt, hogy nem tévedhetek.

– *Ön szerint hogyan látta Ratkó az 1980-as évek politikai viszonyait?*

– A '80-as évek második felében egyre rosszabbak lettek a gazdasági mutatók, de a politizálás megélénkült. Jóska bizakodó volt, egyértelműen Pozsgay Imre híve, aki akkor a HNF főtítkára volt. Pozsgay hívására 1985 végétől tagja lett a HNF Országos Tanácsának, és ennek révén aktívan részt vett a politikában, a lehetőségeit maximálisan kihasználta.

– *A Hazafias Népfront Pozsgay vezetése alatt az ország megújulásában és a rendszerváltás előkészítésében progresszív szerepet játszott, gyülekezőhelye volt a hivatalos irányvonaltól eltérő, másként gondolkodó, társadalomreformer, főleg népi-nemzeti elkötelezettségű humán értelmiségnek.*

– 1988-ban a HNF Budapesti Bizottságának elnökségi tagja voltam. Elhatároztam, hogy a romániai falurombolás és a magyarüldözés ügyét a Népfront berkein belül olyan magasra viszem, amilyenre csak lehet. Az általam kezdeményezett májusi rendkívüli ülésünkön erről beszéltem részletesen, és meghívást kaptam az Országos Tanács nyári plenáris ülésére, hogy ott is beszámoljak mindezekről. Az Országgház képviselői termében tartották az ülést. Fönt az emelvényen egymás mellett ült Grósz Károly⁸ és Pozsgay Imre. Mi a pad-sorokban kaptunk helyet, mellettem Ratkó, aki tudott róla, hogy szólásra készülök. Miközben hallgattuk az előadásokat, felszólalásokat, odaküzdötte magát hozzám az apparátus egyik főosztályvezetője – a tisztességesebbek közé

⁷ m. gy.: „A közéleti szereplést jó művekkel kell fedezni!”. *Tartalmas vita a hatvani írótalálkozón = Népiújság* [Heves megye], 23. évf., 1972. szept. 17., 220. sz., [16.]

⁸ Grósz Károly ekkor az MSZMP főtítkára volt.

tartozott, ügyemet támogatta –, s a következőket mondta: „A Grósz azt kéri, hogy ne tartsd meg a beszámolódat.” Egymásra néztünk Ratkóval. Hirtelenjében csak arra tudtam gondolni – ó, szent naivitás! –, hogy valami magasabb játszma érdekében, Pozsgayval való egyeztetés után kérte Grósz elvtárs, amit kért. További felszólások következtek, s egyszer csak megjelent a mikrofonnál az apparátus egyik titkára, rossz hírű, bukott pártkáder, hogy elítélje a romániai falurombolást. Gyorsan, szinte hadarva beszélt. Kusza mondatok hagyták el a száját. Úgy örült a mikrofonnak, az egész életével, nemzetellenes buzgólkodásával szöges ellentétben álló, s most hirtelen fölkínált lehetőségnek, mint kutya a fejedelmi asztaltól elébe hajított húsos csontnak. Amikor befejezte, Jóska hozzám fordult: „Veled jól kicseszték” – mondta. Komolyan vette a Népfrontot, nagyon szerette Pozsgay Imrét, és ez kölcsönös volt. A ’89-es úgynevezett „négyigenes” népszavazást, ami kinyírta Pozsgayt, már nem érte meg.

– *Az rafináltan ki volt találva.*

– Nagyon csúnyán elgázolták Pozsgayt. A nagy kérdés az volt, hogy a rendszerváltást, ami akkor már elkerülhetetlennek látszott, sikerül-e magyar kompetenciában megvalósítani. Pozsgay lett volna az a kulcsfigura, aki a rendszerváltást, a teljes demokráciát a nemzeti méltósággal tudta volna ötvözni. Ez maradt el. A „négyigenes” népszavazással sajnos megbukott az eredeti lakitelki gondolat. Egyedül Lezsák Sanyi maradt meg.

– *Milyen volt Ratkónak az országos politikusokhoz való viszonya?*

– Én úgy tudom, Aczél György számon tartotta őt, respektálta, külön odafigyelt rá, nagyon jó

szeme volt. Ratkót kedvelte. Szerette Jóskában azt a plebejusságot, amit említettem a beszélgetésünk elején. Személyesen is fordult Jóska hozzá, kislfia, Attila betegségek. Én úgy tudom, Aczél segített neki Svájcból gyógyszert szerezni. Tudom, hogy ezt mások másképp tudják. Berecz Jánossal is jó viszonyban volt, már csak a lokalitás következtében is.⁹ Kunszabó Ferinek a ’80-as években volt egy érdekes elmélete, miszerint vétek a magyarság ilyen szorongatásában Pozsgayt és Bereczet állandóan a másik oldalon említeni, meg kellene próbálni ezt a két embert összehozni a nagy ügy, a magyarság érdekében. Reménytelen volt, de Jóska is hajlott erre az összeboronálhatatlan dologra.

– *Ez naivítás volt részéről, hiszen kibékíthetetlen volt kettőjük politikai és világfelfogása.*

– Igen, és ékes példa erre Berecz 1986. novemberi írószövetségi fellépése, ahol édesapám és Csoóri Sándor nagyon keményen fogalmaztak.

– *1986-ban Ratkó szerelmével, Ördög Máriával néhány hónapra Budapestre költözött, itt próbált gyökeret eresztetni.*

– Jóska énektanárnő élettársával Óbudán lakott a Timár utcában, a lakás korábban Dobai Péter íróé volt. Én is Óbudán laktam, körülbelül tízpercnyi sétára tőlük. Itt vannak még a régi értelemben vett valódi kocsmák, gyakran itt jöttünk össze. Akkoriban nagyon elmélyülten foglalkozott Szophoklész *Antigoné*jával, amit le is fordított. Kifogásolta a korábbi fordításokat, azt mondta, hogy nem azt fordították, ami le van írva az ere-

deti görög szövegben. Persze, Jóska nem tudott ógörögül, nyersfordításból dolgozott, nagyon mélyen benne volt a témában. Egyszer, amikor az *Antigoné*ről beszélgettünk, meglepett, hogy mennyire megöszült és megöregedett. Olyan kapcsolatban voltunk, hogy lazán, humorosan azt mondtam neki: Jóska, ha esetleg meghalnál, és írnék valamit, akkor a tájból hívnálak elő.

– *Mit mondott erre?*

– Mit lehet erre mondani? Csak hümmögött és nevetett rajta. Nem gondoltam, hogy ez hamarosan be fog következni. Én novellista vagyok, de életemben egyetlenegyszer verset is írtam: Jóska halálhírek. Halála napján Áron öcsém hívott fel valamikor este, olyan tíz, féltizenegy körül, sírva, hogy most telefonált Csöpp: meghalt Jóska. Nem tudtam elaludni, fölkeltem, fogtam egy tollat, és megíródott a *Befoghatatlan újtjaid árvák* című vers:

„Varázsolnálak olajos padlójú kocsmák / ajtókeretébe, jönnél mint / bárhonnan meglépő kamasz / – szaladna fülig a szánk! – / de téged már Kisfiad vezet, lépdelték / pompásan, nem múló fényességben. / Hívnálak elő a tájból, gombaillatú / erdőből, faluvégről, / nyári dülök langymelegéből, siklatnék alád / ladikot, tükröztetnék fejjel lefelé magasodó / fák között, de másfelé ring már / az a csónak... / Állnál havazó peronokon, nyomnék fejedbe / szegényember-kocsmát! / Befoghatatlan újtjaid árvák! / Szegények katonája voltál, rangodat / ők pontosan tudják. / Ide figyelj, Jóska! Vesszenek a nép vérét szívók / bárhol a világban! / Isten Veled! / Utóirat: / a kállai református templom ravatalán / arcod mint a föld dühe / izzott a fólia alatt.”

Babosi László

⁹ Berecz János a szabolcs-szatmár-beregi Ibrányból származik.

Ilyenkor veszik a szemmértéket*

Lehet-e tanítani és tanulni a szépírást? Azok, akik mitizálják a tehetséget és az ihletet, azt mondják: nem lehet. Az isteni szikra nélkül nem lobbanhat lángra a tűz. Nem vitatkoznék ezzel az állítással, bár azt sem zárom ki, hogy eljön az idő, amikor a számítógép elképesztő verseket fog írni, azaz bebizonyosodik, hogy még a szent műfaj is programozható. Kivárok. De abban bizonyos vagyok, hogy hiába a szikra, a máglyához hasábfák is szükségesek, szalmával nem fog sokáig égni.

Nem csak a tanulás bír fontossággal. Jó az, ha a pályakezdő alkotó tartozik valahová. Egy műhelyhez, egy értő baráti társasághoz, amely biztatja, ugyanakkor kellő őszinteséggel kritizálja. És fontos, hogy tapasztaltabb pályatársai kezdetben egyengessék az útját, eligazítsák a kortárs irodalmi intézményrendszerben, tartsák benne a lelket. A pályakezdés szakaszában hagyják abba a legtöbbet, hiszen a tehetség nem mindig esik egybe az önérvényesítési képességgel.

A Kárpát-medencei Tehetség gondozó által működtetett Előretolt Helyörség Íróakadémia célja optimális körülményeket biztosítani a pályakezdéshez. Esélyegyenlőséget, tanulási és anyagi lehetőséget, értő baráti társaságot, menedzsmentet, érvényesülési lehetőséget – bármely fiatal magyar pályakezdő tollforgatónak, aki felvételt nyer az intézménybe.

Az első évfolyam 22 pályakezdő alkotójának műveiből válogattunk össze egy miniantológiát a Magyar Napló olvasói számára. Üde, friss anyag 22 egymástól merőben különböző, a Nyelvterület minden tájáról egybegyűlt 19-25 éves ifjú titán tollából. A színvonal egyenetlen: vannak kiforrottabb, vannak csupán ígéretes szerzők. Mi, oktatók nem törekedtünk az állásos tökéletességre, ez nem egy erőltetett, sminkelt anyag, hanem a jelenlegi, a kezdeti fázis hű tükörképe. Az oktatás alig fél éve kezdődött el, kezdetben puhatolózással, ismerkedéssel – még az alapoknál tartunk. De már kiléphetünk a napvilágra, már van mit megmutatni, szégyellnivalónk pedig nincs, klasszikusainknak is vannak zsenéi. De ez az anyag rendkívüli fontossággal bír: a legtöbb fiatalnak ez az első publikációja. És ez a viszonyítási alap: innen indultunk, ehhez viszonyítjuk majd a fejlődést egy, két, illetve három év múlva – mikor a képzés véget ér, és remé-

nyeink szerint legtöbbször már a debütökötetük anyagát csiszolgatják. Hároméves munkánk eredményét ehhez a miniantológiához viszonyítva lehet majd értékelni.

Most pedig beszéljenek a szövegek, mi pedig jelentkezünk egy, két, illetve három év múlva – évről évre jobb és izgalmasabb összeállítással.

Orbán János Dénes

az Előretolt Helyörség Íróakadémia vezetője

ÁGOSTON SZÁSZ KATALIN

Óda

Évikéhez vagy Évához

„Látsz, Éva, álom múlik el tetőled,
ébredezik a lélek láthatatlan.”
Egyed Emese

1.

*Évának hívnak téged is,
sűrű, olajos szelet,
hajamba tapsadsz – éget is,
s hiszed, mindent megtehetsz.*

*Évának hívnak téged is,
de Évinek becézget,
meg-megérint és elenged,
átölel az enyészet.*

*Mindent megtehetnél volna,
s nem kellene helyetted,
miért is vártál volna ránk?
Mi tiéd volt, elvetted.*

2.

*Évike,
még nem tudom, mért jöttem ide,
e világnak tetejére,
hol átlátok a városon,
s madarak neszeznek szárazon.
Reszketek, és mégsem félek,
csak ösztöneim intenek,
ihletért kínlódo erények.* →

* A cím Kántor Lajostól származik, aki éppen húsz évvel ezelőtt írt az Előretolt Helyörség első nemzedékéről.

A válogatás a Kárpát-medencei Tehesség gondozó Nonprofit Kft. pályakezdőinek műveiből készült Farkas Wellmann Éva és Nagy Koppány Zsolt szerkesztésében.

Mily időtlen és gyönyörű!
 Üvölthetnek – nem mozdulunk,
 te már csont vagy, de csábít háborúnk.
 Látlak, mint leeresztenek:
 vállad fehérlik sötétben,
 hínárhajad úszik a fényben,
 ajakadból kifut a vér,
 tested alatt rab telivér,
 homlokodon narancskoszorú.
 Árnyék villan bal szememnél,
 ha odapillantok – te vagy?
 – úgy foszlik le rólam az emlék.
 Ez a város nem csak bűnös,
 de elkárhozott, elveszett,
 egy csóka neszez fejem felett,
 egy koldus mindjárt felbukkan,
 és bezárja a kapukat –
 eltöltöm az éjszakát veled.
 A hajamnak füstszaga van,
 látni akarlak, mehetnék,
 az árnyék villog bal szememnél,
 fázni kezdek, a fény vakít
 – éjszakára nem zárják a
 temetőket? – csak piszok van itt.
 Nem féltem a hátam, csillog
 a határ, halálra váltan.
 Bőrömön temetőbogarak.
 És ezek a hatalmas fák,
 ahogy régen megrajzoltam,
 rám hajolnak, az eget tartják.
 A hold hullámszik, mint tükör,
 megtörnek rajta a hangok,
 kőkezeggel ne engedj el, ha
 vallok.

3.
 vagy akassz kötelet nyakadba,
 vagy töltsd meg zsebeid kövekkel,
 a Végevanról vedd le magad,
 s ne hidd, hogy érdekel

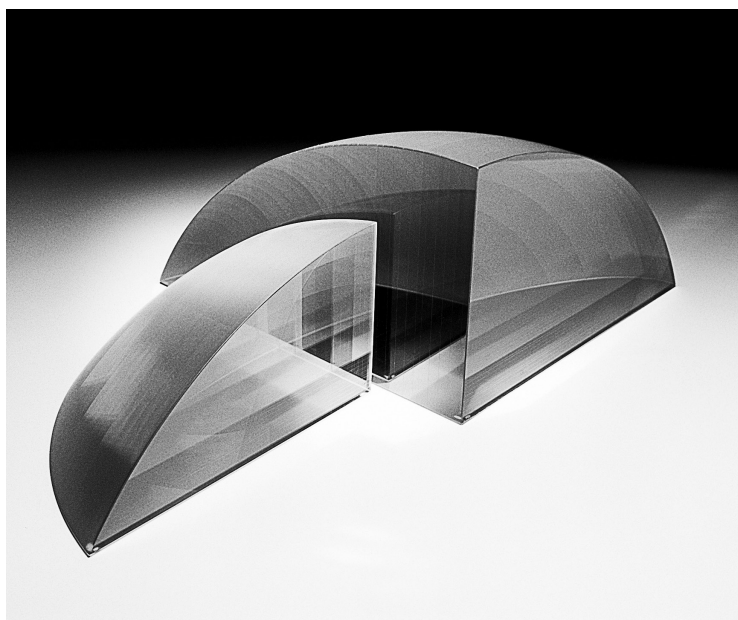
töltényt apád asztalán keress,
 vagy fürdőszobaszekrényében,
 vagy cipőjében botladozz ki,
 csak engem elengedj

vagy a vonat elé vedd magad,
 a mérget válaszd, vagy a pengét,
 vagy csak feküdj és halj meg szépen,
 léted nem más, nemlét

4.
 S lehetsz hínárhajú lány,
 sápadt ajkú Évike,
 nekem több vagy, vér is vagy,
 kurváknak legszebbike.

5.
 Ó, Éva, tisztán élj te most,
 elődöd lemosakodott,
 helyetted keresztelkedett,
 könnyedben megmerítkezett,
 és bűnöd megbocsáttatott.

Zsugorodj, én bűnöm is hát!
 Zsugorodj, rettentő világ!
 Érettünk megmértetett,
 érettünk feláldoztatott
 Veronika–Éva–virág.

Tranquillity, 2001

BÁLINT SZILÁRD

BÉK TIMUR

Nyűg

Hideg a szád, ülj az ölemben,
nekünk haldoklik lenn a nap,
sötét lett, s én, mint varjú, te tűrd,
míg karmaimban tartalak.

Nem szólsz, csönd, páras csöndet fújunk
egymásra, két vadidegen,
csókollak, hogy múljon az idő,
nyers húst harapok hidegen.

Szép vagy, köhögöm hajad mögül,
de nem old fel ez az est sem,
fázom, azt mondod, te átölelsz,
csak hűvösebb lett a testem.

Foglak még, nem mintha akarnám,
nem mintha tested kellene,
de a szél, a szívem, a magány
rajtad kívül mit rejtene?

Elvégeztetett, mennék, mondom
– alig maradtál, nincs is tél,
Szilárd, már megint nem szeretsz? –, majd
megbocsátod, hogy szerettél.

A festő szeretője

Betéve ismerem arcod mását,
fogaid összekoccanását,
nem rejtett előttem szád íze,
melltartód pántjának vállíve,
tudom, hajad hány szála őszül,
hogy testhőd érintésemre nő-hűl,
tulajdonom vagy és visellek,
már nem kívánlak, hisz ismerlek.
Nem tudok rólad semmi szépet,

csak hogy portrémat festened meg,
szülni akarok, apa lennél,
több kell már belőled egy keddnél,
szeretném, ha minden nap hívnál,
ágyamban, pucéran, rám nyitnál,
pedig tárgyad lettem, lefestesz,
olcsó kellék csak egy kerethez.

Jellempásztorok

Égő hangyaboly farakás alatt;
valami önmagát maró halom
rágja a fát, csak a csonkja marad.
Úgy nevezik: társadalom.

Két kis pont a csörgőkígyó nyakán.
A pikkelybőrön méreg fúr lyukat.
Saját hús vére csillan ajakán.
A méreg neve: büntudat.

Mikor a váll lesz a szörnyű ködnek
dombja, megül a nehézzé válás.
Betonfelhők fojtó lánccá kötnek
a nyakon. Neve: elvárás.

Ha bemondják, hogy a mélység a jó,
az ember kertbe megy, és kutat ás,
akkor is, ha a lelke léghajó.
Ezt úgy hívják: képmutatás.

*

Öntsétek be a vérem e négyfejű gépbe. Feladtam.
Hadd legyen ő is olyan fáradt, füstszagu lé.
Jobb lesz úgy, szabadon csak e céltalan útra jutottam:
minden elől futok, és tartok a semmi felé.

Csapda

Minden szó, mi termett tintafámon,
s minden betű, mi csokrán csüng alá,
minden csók, mit vér forráz a számon,
s az idő, ami mindezt fölfalá,

a hang, a szín, az él, mi réseken
aszott agyamban kővé összebújt,
s a sok titok; hogy? s miért? létezem,
és minden gyök, mi kérdést földbe gyúrt...

Mindezek csak játsszák azt, hogy értek,
jövöm karéját kőkeményre sütve?
Egérfogó rugója húzta fémek

fényáztatta íve lett a tükre:
az evolúció-csapdában élek –
mint sajt vagyok, egy szögre ráfeszülve.

BESE BERNADETT

Eszpresszó tej és cukor nélkül, meg egy croissant

Egy kávézóban dolgozom, ahova mindennap betért egy fiatal, szomorú férfi, akit hol gyűlöltem, hol szerettem. Nem sokkal volt magasabb nálam, sötét hajától elütött a mindig világítóan zöld szeme. Minden reggel bejött a kávézóba, mindig ugyanazt rendelte, egy eszpresszót tej és cukor nélkül, és egy csokis croissant-t. És én minden reggel mosolyogva szolgáltam ki anélkül, hogy ő ezt észrevette volna. Csak kivételes esetekben késett el, például egy hatalmas hóviharban, amikor még a kirakat ablakán se láttam ki, ezért mindennap 8:25-kor elkezdtem készíteni a kávéját és a péksüteményt. Nem vette észre, hogy még rendelnie se kellett, egy szót se szólt, a pénzt az asztalon hagyta. Minden reggel hozott magával egy könyvet, amelyet nagyon elmélyülten tanulmányozott: volt, hogy Stephen Kinget, volt, hogy Jane Tellert, vagy akár még Coelhót is, bár az utóbbi valahogy nem illett hozzá. Meghaltam volna érte, hogy megismerhessem, de sosem köszönte meg a kávéját, még rám se nézett. Egyik nap vonzónak találtam kü-

löncségét, másnap haragra lobbantam a narcisztikus, sznob viselkedése miatt. Aztán egy napon, amikor kivittem a kávéját, és ő olvasott, betáncolt egy fiatal, szőke, virágos ruhás lány, és leült a fiúval szemben. Lattét rendelt, és kitartóan beszélt hozzá. A fiú először fel se nézett a könyvből, de miután már tíz perce beszéltek hozzá, nagy kelletlenül letette, és a lányra nézett. – „Tényleg?” – Majd felállt, és elsétált. A lány kicsit zavarba jött, de hamar túltette magát a dolgon. Másnap megint megismétlődtek az események, a lány leült hozzá, és csak beszélt, beszélt. A fiú most már szótlanul állt fel, és elment. Akkor láttam utoljára. Nem jött többet. A lány viszont azóta is minden reggel 8:35-kor érkezik, megissza a kávéját, majd továbbmegy. Már nem mosolyog annyit, és már virágok sincsenek a ruháján, de mindennap ott ül és vár, hátha egyszer hozzá is odaül valaki. Hosszú heteken keresztül néztem őt, minden alkalommal, amikor valaki elment mellette, reméltem, hogy leül hozzá, de ez sosem történt meg. Az egyik nap elhatároztam, hogy én ülök oda hozzá. Mikor bejött, gondolkodás nélkül leültem, és megkérdeztem, jól van-e. Elmosolyodott, megköszönte, felállt, és elment. Azóta őt sem láttam. Azon gondolkodom, vajon ki fog engem kiváltani, miközben ülök, és iszom a kávémat, annál az asztalnál nyitás előtt.

BIRTALAN ANDREA

Alapok

*Nő hull, apád a kútban keres,
szerelemkutatás
a múzsaföldben eltemetett
pornópoétáknak, hogy kiolthasd,
ha felgyúl a szómáglya.
az én apám reggeltől estig, bárhol...*

*habár, ne írv inkább semmit.
pattogtathatsz kliséket, közhelyeket,
de igazából bevehetnél néhány centit.
felbontott szerződés a vér,
bezavart a bloody mary már,
ez ilyen, most mi vagy mi ér,
ez szabadság, és a démosz most fehér.*

*Mint észrevétlenül, úgy észrevéve
fogd már fel, hogy nem kapsz jó apát,*

*mert ki miként szórja szét a magját,
bankhitelt és sok melót arat.
te se akarj senki apja, sorsa, istene lenni,
s hogy apád bevállalta, nem kell oklevél.
na, ne, kész!
önmaga komplexitásában egyszerű
történet az egész.
amit nem az alkohol old fel, hanem
a világréptelenség, az a józan ész.*

*s ha ráésmélsz, hogy megint szűkülnek a terek.
magyarázd majd el a térszűkületet.
a térszűkületet a koponyában,
átgondolni dolgokat, de minek.
apánk ugyanis felnőhetett a hat-hármon,
de úriember magyar fociról nem beszél...
s az úrilányoknak mi marad?
az örökzöld Coelho vagy az Iskola a határon?*

Mi a fuck?

*Lakcímek és össze-visszaszámolás,
tajakártyázás közben a béke utca, 89. szám az ász,
de löjtek ide egy kapitalizmust most,
mert nem buli a rulett, sem ez,
sem az, evidens, hogy az erősebb kutya oszt.
Itt mögötted a KGB az örökös bajnok host
– a mi? Kommunist German Brothers?
– Mi a fuck?
Szóval van úgy, és eljött az a pont,
amikor szeretnél és kitörsz,
mert nem lehet, hogy annyit szívsz és
hiába ott a bér,
egy elsózott szózat, a hárompontos
száraz félkenyér.*

*Mert inkább felkerülnél a kapita-listára,
meg hogy nem vagy formában, s nem informál a formalin,
míg úgy érzed, nem vagy egy kommunizmazlista,
lennél inkább rozmár vagy akár rozmaring.*

*Monotonitási intervallum keleten,
s míg nyakörvbe bújva nyugat csak ugat,
itt az egyenruha, a meló, a nincsalapanyag, determelünk
és termálvízben determinálunk és egyenjogúságot tervezünk.*

*Mert nem volt és nincs is más téma,
csak az ország, a hatalom és a dicsőség.
Mi a fuck? aki a mennyekben, vagy ki tudja hol,
néktek szóla óda, Homérosz jee posztold a faladon;*

*most nem te osztasz, hanem a berlini fal oszt.
Mert van ez a kelet-nyugat cucc,
feje földben, mélyre búj a strucc,
hol földbe nő a fejed lágya,
még nem garancia, sőt,
a földbenőtt fejek
borsót aratnak, és ráisznak pár kör korsó sört.
Mert ez itt egy rendszerváltáska,
aminek a mélyére semmi más, csak a hányás.
Mert nekünk minden bejön, mi jó, mi rossz s mi illik,
de hál'istennek tényleg bejött a Páneurópai Piknik.
– Milyen piknik?
– Na, ez az.
Mert pikk-pakk összevissza asszociálva
textusokat kontextusba, hogy nőjön
a possibilis intellektüel emberek száma.
De nyilván kitaláltad már, hogy bután gáz meghalni.
És tűr és határ, és ki kit kapar ki odabent.
Ütött az óra: Welcome in posztkomcsi Disney Land!*

CIROK SZABÓ ISTVÁN

Fasor

*Azt hiszem, hogy túl messzire ültettek
minket egymástól. Hogy együtt nőttünk
fel, te felém és én feléd fordítva, mégsem
nőttünk akkorára, hogy elérjük egymást.
Mindennap találkoztak az árnyékaink,
és elképzelttem, hogy milyen lenne tényleg
beléd kapaszkodni, egy bonyolult
lombkoronát növeszteni és hagyni, hogy a
tiédbe fonódjon. De csak elképzelttem,
mert túl messze vagy, pedig két fa vagyunk,
és én csak úgy tudok ölelni, ahogy a borostyánok.*

Egy kertet egyedül

*Csak az a metszőolló maradt
az asztalon, amit tőled kaptam
még évekkel ezelőtt. Én túl
türelmetlen voltam a fákhöz,
nem tudtál hozzájuk szoktatni,
pedig akkoriban sokat meséltél
róluk, még sajátunk is volt.
Ősszel és nyáron gyarapodik egy
fa a leginkább, ha jó helye van, ha
gondozzák, egyre vastagabbra nő.
A mi fánkat is addig gondoztam,
amíg itt voltál. Aztán egyre
kevesebbet meséltél a fákról, én
egyre kevesebbet foglalkoztam a
miénkkel, és egyidőben azzal,
hogy elmentél, kivágtam a fánkat.
Most pedig jó lenne, ha eljönnél,
és segítenél lemérni az évgyűrűk
közötti távolságot.*

CSIKÁR NORBERT ADRIÁN

shakespeare-i szonett succubus-hoz

*sőt nem átallom zengve zúgó zajban,
zivatar csendjében sem nevezni meg.
elveszett utak hegyeire halkán
rontva, korcs elmém humuszi bájt libeg.
ekként palástolja gögös nem hitét
teremtett andalításban, se másban,
lefojtja holmi kvantum, pixelnyi lét,
ereiben snassz kémiává váltan.
kikerülve így csillagokon tört fényt,
lábat fakó aurába törölve,
einstein kockával kútba dobva öltként
intve meg iskariótot: öröm ne
lepje szürke kincsét – ha csak egy múzsa
avagy szirén kell, s vérbe mállik húsa.*

[második eclogakísérlet]

költő:

*obran osh égett, én pedig elmosolyodtam a táncon.
átitatott a maró füst, mégis a tajga magánya
nyelte el örvényként a napot, mire én is elhagytam
őt. tíz hold sem múlt, de a vérfekete krepidóma
zöld lángokba borult már hübrisze ékeit élve.
aztán jöttek a mesterek elhantolni a hantot.*

wittgenstein:

*lenne talán jobb módja is annak, hogy ezeket fel-
s elmondd, bár minek is kikerülni a jusztifikált élt,
cseppnyi hazugságot, ha a bíra is adva van íme.
még ha nem kellene egy tudaton belül elmonológni,
akkor is önző lenne az ócska morálozat adni.*

költő:

*kőtáblákra ha nem vésték is, azért csak az élet
írta belém. nem kell nekem antropomorf alakokban
megnyomorítani, hogy tudjam, mire tartsam a létet.
jobb és több vagyok a bronzkor mém-barmainál. ma.
nem leszek és nem voltam. kapja be kant meg a dán is,
mert nem kell az utolsó pont. az ok úgy születik meg
és úgy is veszik el végül, ahogyan mi akarjuk,
vagy legalábbis megfogam elménkben, de utólag
gyártani le kreatív magyarázatokat, hogy ez így kell,
mert így van... hát én csak nemmel szavazok. ámen.*

wittgenstein:

*rendben. igaz, hogy a vak filozófia félrevezethet,
és ezen alt kinyilatkozmányodat optima maxi
mással aligha tehetted volna, de nem ez az ok, mely
engem előhivatott. igazából gyónni akartál,
mint mindig, mint még sose. zoknira varrt szemek őre
lettem hát. a valóságot szavaiddal elő nem
adhatod, át csak a falra vetett árnyak hada juthat.
megfojthat bár, fel sosem oldhatod ezt a dilemmát.
vádolhatsz, tombolhatsz, nem számít. a nihilbe
fulladt hullák halmai kísérnek utadon, snassz,
tar horizontként, míg porrá nem ürülsz magad egyszer.*

költő:

*vágyom azért a pihenni hagyó csendet, mire innen
messze találtunk, úgy az időben, ahogyan a térben.
holtak vélt tudatában, meg fent északon élve.*

DEZSŐ KATALIN

Síkmodellek

*Parancsra nőtt virágokon lépek,
tulajdonom már minden famodell,
enyém a táj. Megtartó vidékek
képével élek, abban alszom el.*

*Aktot tár elém a csapzott mező,
a levegő belengi, a vásznom
síkságban nyugvó, szétrígott redő.
Két nyírfaág tartja minden álmom.*

*Derengő délibáb most a város,
minden hegy peremén Istenhez ér,
a kopott macskakő már csak álmos
barnának látszó, néma kőfedél.*

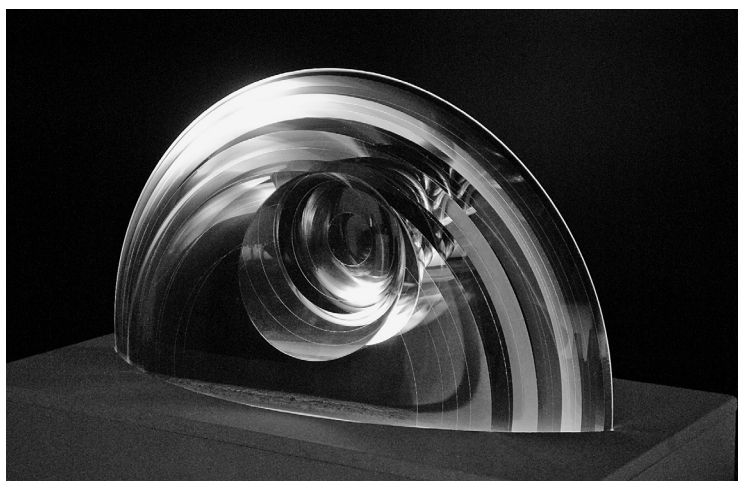
*A horizont ad sík falat a háznak,
a tompa holdsugár meszeli puhán;
a tájon élők még sose fáztak,
tűz nőtt az eladott búza után.*

*És a falvak ifjúsága felnő:
a kukoricáknak lent felejtett magja,
a honvággy egy szétvert, kósza felhő,
jövő-mosta visszaút a hamva.*

Lábjegyzet

*Üveggolyó a könnyed, ha sírsz,
vállamon török sós szilánkra,
s legyen ez köztünk olyan blazírt:
ne higgye el, csak aki látta,*

*hogy szemed dísz e hibás tus,
amelyet te felkensz magadnak,
s ha létezhetsz tőlünk hiátus,
vizet lopunk, a sók maradnak.*

Fekete lyuk, 2014

ERDÉLYI DORINA
Átlagos reggel

Csütörtökök reggel az Újpest-központ megállóban, hét-huszonkettőkor becsukódott mögöttem a metró meghatározhatatlan színű ajtaja. Szokás szerint fülledt és bűdös volt a kocsi. Esélytelennek éreztem, hogy ülőhelyet találok az érettségi reggelén. Arany János születési dátumát próbáltam a fejembe verni, amikor arra lettem figyelmes, hogy egy házaspár hangos vitába kezdett.

– Mondd, te tudod, mit jelent az a rohadt gyűrű az ujjadon? – A nő, aki egyébként kifejezetten szép volt, a kelleténél jóval hangosabban faggatta férjét. A férfi arca pár másodperc alatt vérvörös árnyalatot öltött.

– Drágám, csak néhány sört ittunk Petivel. Közvetlenül a negyedik pohár után hazaindultam. – A férfi szinte suttogva győzködte feleségét.

– Az egy dolog, hogy megcsalsz, de, hogy totális idiótának nézz, na, azt már nem viselem el! – A nő felpattant, átverekedte magát a tömegben, és a Forgách utcánál dühösen leszállt.

A férfi szomorúan nézett rohanó felesége után, én pedig kihasználtam a helyzetet, és levágtam magam a megüresedett helyre. Mielőtt visszatérhettem volna a tételmagoláshoz, egy idős hölgy a lábfejembe nyomta járókeretének lábát. Mély lélegzetet vettem, és fel-

álltam. A néni köszönet nélkül helyet foglalt, közben pedig bőszen rázta a fejét. Kezdtém beletörödni, hogy már nem leszek képes ismételni a szóbeli előtt, ezért kinyitottam a táskám, hogy beletuszkolhassam a füzetem. A cipzár nem engedelmeskedett, a harmadik rántás után elengedte magát, és minden cuccom a padlóra esett.

Ha az érettségim hasonlítani fog erre a metrórútra, akkor akár le is mondhatok a továbbtanulásról – gondoltam.

Legnagyobb meglepetésemre egy feltűnően jóképű srác sietett a segítségemre.

– Érettségi? – kérdezte félmosollyal.

– Fél óra múlva – válaszoltam idegesen.

Mikor a betétekkel teli neszesszeremet is a kezembe nyomta, megköszöntem a segítségét, majd komolyabban megnéztem magamnak. Körülbelül száznyolcvanöt centi lehetett, félhosszú, fekete hajjal és világító kék szemmel. A szívem kalapálni kezdett, amit próbáltam az érettségire fogni, de valójában tudtam, hogy megint csak szerelemben estem a metrón.

– Deák Ferenc tér – hallatszott a hangosbemondóból.

Egy utolsó pillantást vettem a fiúra, aki szintén engem bámult, és azt mondta:

– Sok sikert! – A jókívánságot egy kacsintás kísérte.

A metró ajtaja kinyílt, én elsodródtam a tömegben, a tökéletes srác pedig eltűnt a sötét alagútba hajtó metróval együtt. Később le is érettségiztem. Arany Jánost húztam.

FEHÉR BOLDIZSÁR
A vak majom
– regényrészlet –

Friss hír a jelenből! Anyám levelet küldött. Időnként még ír. Persze, nem a hogylétem érdekl. Nemsokára kiállítása nyílik Krétán, méghozzá abban a cseppkőbarlangban, ahol a legenda szerint Zeus, az istenek királya született. Nem semmi!

Anyám meghívót küldött a kiállítás-megnyitóra, de nem azért, hogy elmenjek rá. Dehogy! Látni sem akar. Azt szeretné, hogy valamennyi birtokomban lévő újság, televízió és rádióadó hírt adjon róla. Szemmel láthatóan nem értesült arról, hogy az egyetlen

kicsi fia körözött bűnöző lett, az AESTDORC média-birodalomból pedig csak annyi maradt, amit már a kutyák sem hajlandóak megenni.

Ami a Zeusz-barlangot illeti, a mitológiai történet szerint Zeusz apjának, Kronosznak megjósolták, hogy a születendő gyermekei közül az egyik meg fogja őt ölni. Kronoszban fel sem merült, hogy emiatt esetleg ne csináljon gyerekeket, inkább úgy döntött, hogy megessi őket még ártalmatlan pólyás korukban. Őt gyermekét is megette, mire a felesége, Rheia megelégelte a dolgot. Válásra akkoriban még gondolni sem lehetett.

A hatodikát, Zeuszt, titokban egy barlangban szülte meg, aki pedig később valóban megölte az apját.

Egyszer én is jártam a krétai Zeusz-barlangban, huszonhat évesen, azzal a nővel, aki később futólag

a feleségem lett. A barlang a sziget belsejében található, a Lassithi-fennsíkon, amely a körülálló hegyek tetejéről toldozott-foldozott pikniklepedőre hasonlít. A fennsík hemzsegett a turistáktól, mint minden olyan hely, ahol állítólag valamilyen istenség született vagy meghalt. Aki kifizetett egy kis pénzt, annak nem kellett felgyalogolnia a meredek kaptatón a barlanghoz, hanem számmal felvitethette magát. Sokan éltek is a lehetőséggel. A legtöbben közülük akkorára híztak, mint a telihold.

Valaki megkérdezte az idegenvezetőnkől, miért pont ezt a barlangot nevezték ki Zeusz szülőbarlangjának? Az idegenvezetőt már cinikussá tette a rengeteg ostoba kérdés.

– Miért pont másikat? – kérdezett vissza. – Végül is nem mindegy, hogy hol nem történt meg?

Anyám kiállításának címe: Átváltozások, és valamennyi kiállított kép hasonló módon készült. Anyám büszke rá, hogy a történelemben senki más nem használta előtte ezt a festészeti technikát. Íme: először befestékezi egy kutya nyelvét, aztán porcukrot szór a vászonra. Na már most, ahol a kutya felnyalogatja a cukrot, ott kerekded festékpacák maradnak hátra. Egy kritika szerint vallásos élmény a festményekre nézni.

Miután Joséphine felkísért az emeletre, igen különös dolog történt. Finkelmann felénk fordult a karszékéből, és egy pillanatig azt hitte, szellemet lát, esetleg, hogy én vagyok a halál angyala vagy a kaszás, és ezt kérdezte:

– Eljött az időm?

A magyarázat pedig a következő: megszólalásig úgy néztem ki, mint Finkelmann ugyanennyi idősen, tehát a húszas évei elején. Miután mutatott magáról néhány régi fotót, engem is megdöbbenett a hasonlóság. Finkelmann nem tudott róla, hogy lenne utódja, így hát az első dolog, amire gondolni tudott, hogy csak vízió vagyok. Ám ahogy ott álltam az ajtóban, a nyeszlett vállammal, a kitágult pólómban, káprázó szemmel, semmi végzetszerű nem volt a megjelenésemben. Ez Finkelmann is hamar észhez térítette.

– Ki ez a fiú? – kérdezte. – És mit akar?

Tettem előre egy lépést, bemutatkoztam, ugyancsak szépen és illedelmesen. Erre apám tanított: ha zavarban vagy, legyél udvarias!

Aztán megmondtam, ki az édesanyám, megmutattam a levelet is. Finkelmann épp csak egy pillantást vetett rá, és helyet kínált. Ő maga felállt a karszékéből.

Pár pillanatig görnyesztette a hátát, látszott, hogy hasít benne a fájdalom, aztán felegyenesedett. Nagyobb volt, mint számítottam rá. Tagbaszakadt, ősz-öreg harcos, hatvanhárom éves. A nadrágja tökéletesen élére vasalva, az ingje patyolat, és külön megjegyeztem a monogramos házipapucsát is. Erre pedig Finkelmann tanított: egy úriember nem másokat, hanem saját magát tiszteli meg az öltözékével.

Joséphinnel együtt kimentek a szobából, otthagytak egyedül ebben a kincseskamrában.

Zavaromban abba a székbe ültem le, amelyben addig Finkelmann ült, így szembe találtam magam a kilátással. Azoktól a hatalmas ablakoktól olyan érzésem támadt, mintha repülnék. Talán Finkelmannak is, és ezért töltött mindig olyan sok időt előttük. Végül is mi másra vágyhatna egy lélek, bezárva egy elöregedett, jóformán teljesen tönkrement emberi testbe, ha nem arra, hogy repüljön?

Finkelmann a való életben egyébként kiváló pilóta volt. Többek között örökül hagyta rám a magánrepülőjét is, amely egy városszéli hangárban állt, és tíztagú szerelőbrigád tartotta mindig indulásra készen – hátha Finkelmannak dolga akad valahol a világban. Mikor első ízben elmentem megnézni, a szerelők mondták, hogy Finkelmann mindig maga vezette a repülőgépet.

Nem egészen egy év múlva annak a repülőnek az árából vettem meg apámnak ezt a lovasrancsot, ahol most is ülök.

Pár perc múlva visszatértek, Finkelmann mellém ült, Joséphine pedig egy kancsó teát és két csészét tett mellénk. Finkelmann hosszú ideig szótlanul bámult rám, mintha egy régi fényképet nézne. Azon gondolkodott, ki készítette, mikor és hol? Aztán így szólt:

– Mit tehetek érted?

Gondolkodnom kellett.

– Fogalmam sincs – mondtam.

– Pénzt akarsz?

– Hogy mi?

– Időt spórolok neked, és megmondom, nem tudsz megszarolni. Egyrészt nincs ki előtt, másfelől meg nem is érdekel. Legkésőbb két hónap múlva meghalok.

– Tudom – mondtam.

– Nos?

– Azt hittem, ha itt leszek, akkor majd tudni fogom. De nem tudom. Talán csak annyit, hogy megmondja: tényleg maga-e az édesapám?

– Ez nem tűnik lehetetlennek – felelte.

Csend következett, amitől mindketten feszengeni kezdtünk. Megkínált teával.

– Meg kell kérjelek, hogy tölts magadnak. – Fel-emelte a jobbját, hogy megmutassa, miért. Remegett a keze, mint a nyárfalevél.

Aztán csak ültünk tovább.

– Szép a háza – mondtam.

– Most erről akarsz inkább beszélni?

Finkelmann közelebb hajolt hozzám. A bozontos szemöldöke a homlokára kúszott.

– Remélem, nem számítottál valami nagyjelenetre, mint a moziban. Hogy majd egymás karjába om-lunk, te azt mondod, „Apám! Apám!”, én meg, hogy „Fiam! Fiam!”.

– Dehogyan is.

– Akkor jó.

Joséphine ismét bejött, ezúttal az én Mandy kutyám-mal, akivel ez volt az első találkozásunk. Finkelmann megvásárolta őt a biztonságtechnikai cégtől. Mandyt testőr-kutyának képezték ki, ami azt jelenti, hogy ha valaki a gazdájára támad, azt parancsszóra ártalmatlanná teszi. Jelen pillanatban Joséphine-t tekintette a gazdájának.

Mikor Joséphine ajtót nyitott, a kutya a lába mellett ült, és bizalmatlanul a levegőbe szimatolt. A nagy barna szeme rám szegeződött. Joséphine pontosan

tudta, mit kellene mondania neki, hogy bukfacezzen, pacsit adjon, vagy miszlikbe tépjengem. Ám közölte a kutyával, hogy barát vagyok, mire Mandy majd kiugrott a bőréből, csóválta a farkát, és a ké-pembe nyalt.

Joséphine egy fotóalbumot hozott nekünk. Nyil-ván Finkelmann kérte meg rá. Most rajtam volt a sor, hogy kísértetet lássak. A fekete-fehér fotókon, ame-lyek az albumban sorakoztak, én szerepeltem. Én Finkelmann szüleivel meghitten a karácsonyfa körül, én Finkelmann osztálytársaival egy iskolai előadáson, én, amint Finkelmann feleségének az ujjára húzom a gyűrűt, és így tovább.

– Ez némileg leegyszerűsíti a kérdést – mondtam. Finkelmann becsukta, és az asztal közepére lökte az albumot. – Honnan ismerte az anyámat? – kérdeztem.

– Mondd csak, kölyök, tudod te, hogy ki vagyok én?

Most tudatosult bennem, hogy idáig nem mutatkozott be, és anyám sem írta meg a nevét. Bevallot-tam hát, hogy a leghalványabb elképzelésem sincs róla, ki ő.

– A holdról meg a csillagokról csak hallottál? – kérdezte.

– Azokról igen.

– Akkor rólam is. Akkor már rólam is hallanod kellett.

Ezután megmondta, ki ő, én meg elröhögtem magam.

HERNÁDI ANNA BORBÁLA

Hypo

*Kimostam mindenből az életet,
Megint vegytiszta halott vagyok.
Ügyeltem, hogy egy folt se maradjon,
Ne érezzem, hogy mi maradok.
De néha, ha korán ébredek,
Még érzem magamon a hypo-szagot.*

Apróhirdetés

*Majdnem terhes, majdnem házas,
Zavarodott nőnemű lény
Otthont keres régi önmagának.
Ingyen elvihető, egyszer használt
Egyszemélyes, kitartó,
De kis teherbírású
Háztartási személyzet.
Leveleket nem kérek, csak hívjon,
És megbeszéljük az egészséget.*

HUSZÁR ESZTER
Hátha benyitnak

Tudja, hogy hibázott. Nincs nap, hogy ne bánná meg, amikor bezárta előtte az ajtót. Hisz még szinte gyerek volt, aki rossz döntéseket hozott. Azóta a gyerekből felnőtt lett, mára házas ember, és két kislánya van. Mindezekről a rokonoktól hallott. A fia megszakított vele minden kapcsolatot. Két éve elküldte neki a levelet, amelyet már jóval régebb óta őrzött a fiókjában. Nincs elég szó a földön, hogy kifejezhesse, mennyire sajnálja. Megírta az otthon címét, ahová beköltözött, és kifejezte abbéli reményét, hogy még egyszer láthatja az egyetlen fiát és unokáit. Mást már nem tehet, csak vár.

A kristályvázába minden reggel friss virág kerül, a csipketerítés asztról felemelve gyengéden törli le a képeretet. A keretből egy fiatal férfi mosolyog vissza rá, két aprósággal az ölében. A mindent jelentő kép, a családja. Rutinos mozdulat, miközben könyvek homályosítják tekintetét.

A hálóinget az ápoló segítségével az ünnepekre szánt bordó kosztümjére cseréli. Hiába próbálják valami kényelmesebbre rávenni, két éve nem hajlandó másba bújni. Sosem lehet tudni, mondogatja. A további előkészületben visszautasít minden segítséget.

Óvatos mozdulatokkal nyitja ki a kis szekrényt, ahol a rágsálnivalókat tartja. Remegő kézzel önti bele a sós peracet a tálba, a fia kedvencét, és az asztal közepére helyezi. Ezüsttálcára rak három poharat, és mellé helyezi a bögréjét, amelyből minden reggel a kávéját issza. A kislányoknak kikészített színezőt megigazítja, és kiegészíti egy-egy nyalókával, amit tegnap vettek neki az ápolók.

Visszaereszkedik a kerek székbe, és letámasztja a botot a sarokba. Az üdítőket a hűtőben hagyja, hiszen frissen a legjobb. A széket az öreg ajtó felé fordítja, és kezében egy ronggyá olvasott levelet szorongat. A levélen sietős betűkkel egyetlen szó áll. „Talán”.

Mély sóhajtással kezd bele az örök várakozásba, készen egy új esélyre. Sosem lehet tudni, mikor lép be a fia, mikor szoríthatja magához az unokáit.

Ma hátha benyitnak.

KARKÓ ÁDÁM

Gyerekből felnőtt

Egy Pilinszky-sorra

A tengerpartot járó kisgyerek
a homok fedésében játszik este –
éjjel szellő támad; elszendereg
a buckák közt, és testét eltemetve
bolondul meg a világ körülötte –
a látszat csalódik önmagában;
a kisgyerek most lassan, törökülve
jelenik meg: csöndben önhalálban
reménykedik, mint a tudat a költő
valóságában – élni próbálna,
de kényszerpályáján látva a fertő
létezését, elbújna anyjába –

reggel morajlik a tenger, a gyerek
félénken látja, hogy felnőtt és remeg.

Esti fények

*Most is este van, és Csabán a fények
az esőben húznak táncsugarú sávot;
ahogy élek, ahogyan részegen tényleg
eleresztem magam: az álmodó diákot.*

*Halkan kopogtatom meg az ablakom,
és bemászok, mintha nyár volna s meleg,
kinyitom a szemem, és abbahagyom
a verset, de írok azért, mert beteg*

*lesz lassan az idő, és köhögni fog
a tollam, e füzet, az ihlet és én.
Végül elhallgatok, mert átgondolok
mindent a sírás szemüreges szélén.*

KOPRIVA NIKOLETT

Didergés

Úgy döntöttem, ma a legszebb ruhámat öltöm. Lassan, kimérten sétálok végig a sétányon, felemelt fejvel, egyenes háttal, kezemben cigarettával, amelynek füstje gyűrűzve oszlik el a levegőben. Cipőm koppan a macskaköveken, sétálok, és jól érzem magam, mindenki engem néz. Nézik a gyönyörű ruhámat, a rendezett mogyoróbarna hajamat, a fehér porcelánbőrömet... Irigyek mind. Tudják, hogy gazdag a családjunk, ráadásul grófi származású. Van egy nagy kastélyunk, tengernyi szobával, s egy hatalmas zöld kerttel körbevéve. Olykor szeretek kint üldögelni a hintaszékben, s fürdőzni a lemenő nap sugaraiban. Édesanyámmal és a húgaimmal élek egyébként. Édesapám elutazott... nagy kalandor. Két testvérem már csinos fiatal hölgygé serdült, a többiek még kicsik és játékosak. Néha bújócskázunk a nagy kertben a fák között, van, hogy reggeltől estig csak játszunk és éneklünk. Tudom, tudom, mondhatni már érett nő vagyok, de azért jó, ha az emberben marad némi játékoság. Ha szomorú vagyok, gyakran csak füttyörészni kell, hogy elmúljon. Ha nem működik, ránézek a kastélyunkra, a gyönyörű szép ruhámra, és arra gondolok, mennyi bál vár még rám... előkelő ételek, italok, kézsók elegáns fiatalemberektől, akik izgatottan várják majd, hogy övék legyen a következő tánc.

Kimérten lépkedek a sétányon, egyenes háttal, kecsesen mozgok, kezemben cigaretta. Cipőm sarka koppan a macskaköveken. A szél hűvösen fúj, az ég fehér... talán havazni is fog. Az emberek kabátban és sapkában rohangálnak, ki-ki a maga dolgára. Megvetően néznek rám, de tudom, ez csak az irigység, ez csak a rátarti nagyravágás, önnön szerencsétlenségüknek aljas jele. Ölni tudnának azért, hogy családi vagyonunk legalább felét megkaparintsák... hogy palotánknak legalább egy kis szárnyát lakhelyüknek nevezzék... és beleszívjanak a friss levegőbe az óriási kertben, a fák között. A nincstelenség mocskossá teszi az embert, rosszakaratúvá. Tisztában voltam

azzal, hogy a városi népekre baj esetén nem számíthatok – főleg ezekben a nehéz időkben –, sőt, ők maguk tipornának sárba, ha tehetnék.

Sétálok, egy dalt dúdoló, és mosolygok magamban. Hisz ez egy szép nap, épp ruhát készülök venni a legközelebbi bálba! Mindenkit el fogok kápráztatni, és mindenki velem akar majd táncra perdülni, igen, csakis velem. Meglátom az üzletet, felcsillan a szemem, lépteim felgyorsulnak, boldog vagyok. A kirakatban egy pompás vörös szaténruha díszes, fekete csipkés sál a kiegészítője. Menten belészeretek, meg fogom venni egy próba után. Benyitok a helyiségbe, és határozottan, mégis kecses, hölgyhöz méltó léptekkel indulok meg az eladó felé. Sok bent a nézelődő asszony és leány, mindegyikük szeme élesen rám tapad, szinte megfagy a levegő. Gyorsan peregnék a percek, minden homályosodni kezd, érzem, amint az eladó megragadja a karomat, s azt mondja: „takarodj, hát nem megmondtam tegnapelőtt is, hogy nincs itt keresnivalód? Kenyerem sincs! Menj vissza a pannelba a húgaidhoz, biztos fáznak! Anyád is aggódhat már! Na, menj már, hess, hess! Ezt az üzletet nem neked találták ki!”

Megfogja a karom, megtántorodom, érzem, ahogy néznek. Tekintetük égeti a bőröm, mintha izzó vasal szurkálnának, egészen belefűrődik a mellkasomba az érzés.

„Ez sose tudja, hol a helye. Pfúj, ez a szag... Irina, nyisd ki az ablakot egy kicsit, kérlek!” – hallom a fiatal női hangot az üzlet végéből. Ahogy ráncigál a lépcsőn, majdnem elesem, a bokám be is ütöm. Belehasít a fájdalom, alig bírok lépkedni, ő pedig kegyetlenül lök ki az üzlet ajtaján a macskaköves útra. Lassan felülök, bámulok, azt a meztelen, majdnem lila, piszkos lábat bámulom magam előtt... Érzem, ahogy a szállingózó hópelyhek megtapadnak arcomon. Az emberek szánakozva, fejcsoválva mennek el mellettem. Meleg kabátban, sálban és sapkában rohangálnak, de én valahogy fázom... Aztán hátranézek, megpillantom a vörös szaténruhát a kirakatban a csipkés sállal. Gúnyosan, hitványan magasodik fölém. Elmerengve pedig észreveszek egy furcsa, bozontos hajú sovány arcot a kirakat üvegében, kémlel egyre, de nem, nem, sosem ismertem...

LISZKA GYÖNGY

Mozdulatlan

*Hiába harsog a kürt, nincs már hangja,
megtört reménynek nem szolgál lakul,
a tett elveszett, elakadt foszlánya,
és nem lel várat, szívéen rém lapul.*

*Bolond, ki ott leül, hol szól harsogva
s ordít a kín, a széttépett Turul,
nem alkuszik ma az elcsent titkokra,
szívére árny, haragvó éj borul.*

*Ha mozdulatlan a lég, sejts villámot:
eső hoz rejteni pusztító kincset,
de elszalad, ha te titkát feltárod,*

*az éjszakán ragyog át fénylő éke.
S lobogva gyúlt szemed szikráját oltod,
hogy lásd, az élet elmúlt, meg sem élted?*

MIZSER FRUZZSINA

Vegyesbolti csendes napok – emelt hangvétellel

*(A lista írása során, szerencsés módon egyetlen kis-
kutya sem sérült meg, hanem azért végig a lábamnál
feküdt, a maga fekete-fehér mivoltában – így emlé-
keztetett arra, hogy a dolgok mégsem olyan bonyo-
lultak.)*

Propozíció, avagy az első leltári nap:

A. polc: hamvas barackbefőttek (10 üveg) – jól konzervált, életre szólóan, természetesen tartósított gyümölcsök, édes íz, könnyed aromák, gyerekmosolyra emlékeztető hajlatok

B. polc: kókadt kólák (4 üveg) – tömegtermék, elcsépelet ízesítés, ködös színek, mogorva tinédzserre hazajó, maró szénsavbuborékok, sok gáz, és több évre elegendő, tömény szívás (a készlethez szívószál is jár)

C. polc: zacskókba zárt, tigriscsíkos égboltdarabok, eperízésítéssel (5 db) – bennük jó néhány „miafasz” feliratú cetli, női és férfi testnedvek keringőző illata, elhintett őskor- és utópiamorzsák, csupa ambivalens, érthetetlen mondanivaló

D. polc: toalettpapír (meghatározhatatlan mennyiség) – a jelennel az ember úgys a seggét törli

A bolt bejáratánál elhelyeztem egy táblát, a vendégek tájékoztatására: A TERMÉKEK ÁRA EGY-
SÉGESEN EGY MONDAT, ÉRTÉKÜK AZONBAN
MÉGIS NEHEZEN ÁLLAPÍTHATÓ MEG. VÁSÁR-
LÁS ELŐTT KÉRDEZZE AZ ELADÓT!

Második nap, avagy érkeznek az életem első felvásárlói:

Micimackó

- Róbert Gida!
- Téves!
- Nohát, ki a csuda lehet az a Téves?
- Akárki is legyen, nem jó helyen keresed a barátod.
- Ó, dehogynem. Akár te is lehetnél a barátom. Az ott méz?
- Nem, egyáltalán. Egyszerű barackbefőtt.
- Nagyszerű! Édes az is, csak éppen máshogy. Ma még úgys villásreggeliztem.
- Egy mondat az ára.
- Gondolj, gondolj...
- Köszönöm. Parancsolj, itt az üveg.

Arany Laci

- ÁÁÁ!
- Ne kiabálj, szájadat betedd!
- Milyen furcsa, mintha valaki pont ezt mondta volna... De mindegy is! Szükségem van valamire! Azonnal!
- Aztán miért?

– Szörnyű rémálom volt az egész! Először megcsíptek, aztán tarka lepke szállt a fülembe, aztán egy öreg fickó kiöntött egy ingbe öltözött ürget a lyukból, és kiderült, hogy az ürge... az ürge valójában ÉN vagyok!

– Igazán fullasztó problémának hangzik. Javasolhatok egy könnyed befőttet, fénylő barackot?

– Igen, tüstént, igen!

– Egy mondat az ára.

– Csak egyetlen dologra emlékszem még. Valahogy így kezdődött a történet: *Laci te, hallod-e, jer ide...*

A tanító nyúl

– Jó napot kívánok! Én vagyok az a nyúl, kinek füle leghosszabbnak bizonyul.

– Örvendek, ajánlhatok valamit?

– Pontosan tudom, hogy miért jöttem, de magának is tudnia kellene! Maga tart az élet iskolájába!

– Hát, nem is tudom...

– Feleljen, vagy megbuktatom!

– Valószínűleg barackbefőttért érkezett a nyúl úr. Egy mondatot kérnék érte.

– Mi sem egyszerűbb: *Az egymást tapasztó táposztó levelek képezte káposzta letépett levelein belül tapasztalt betétet, mely a kopasztott káposzta törzse, úgy hívják, hogy torzsa, ha most a torzsára sorjába visszatapasztjuk a letépett táposztó káposztaleveleket a tapasztalt rendben, akkor...*

– Elég, könyörgöm, csak vigye már el az üveget.

/Megjegyzés: A nap végéig érkezett még József, az álmok királya, a Grimm testvérek több üveg befőttel távoztak, és még rengetegen vittek el magukkal néhány liter édes évet. Így történt, hogy az A jelű polc kiürült, és a gyerekkorom véget ért. Cserébe viszont tömérdek gondolat kapott a szárnyaira, és azóta sebesen repül velem./

Harmadik nap, avagy a magyar igazság:

Magyar Irodalmi Húskonzerv (hazai feldolgozású termék)

Összetevők: ivóvíz, szennyvíz, forrásvíz, szenteltvíz, Kosztolányál, Juhászív, sertés, sőt, egyenesen disznóbőr, csontrol mechanikusan vagy pennával lefejtett íróhús, nitrites és forró ólmos páclé, xantángumi, kávé-

zacc, rubintea, dohányfüst, elrontott életek, nyafogas és nyefegés, magamvanás (nagyon), fekete ország és Bab-is. A termék gazembereket is feldolgozó üzemben készült, így nyomokban tartalmazhat slam poetry-t.

Gyártja és forgalmazza: Nyugat és utódai

Minőségét megőrzi (év): a doboz tetején, alján, közepén, orrán, szemén, száján, homlokán jelzett év végéig (bár semmi sem garantált)

Felbontás után azonnal fogyassza! Ha mégsem, örökre jegelje az üveget!

Az életemben közreműködtek:

Kőműves Kelemen – aki segített, hogy a társadalomba jól be tudjak épülni

Édes Anna – aki megmutatta, hogy az élet nem piskóta

József Attila Mamája – akinél mindig van kékítő, arra az esetre, ha szürke lenne a hajam

Csongor – aki megkereste nekem Tündét

Kukoricza Jancsi – aki miatt észrevettem, hogy a Napnak fölösleges dolog sütnie oly nagyon, mindenkinek úgyis kurva melege vagy (avagy a magyar pesszimizmus)

Toldy – aki ipszilont érdemlő, nemes lelkével és hihetetlen erejével kitikkasztott minden szöcskenyáját, nehogy felzabálják elmém sarjadozó búzamezejét

Ady Istene – aki nem disznófejű, de Nagyúr

a Szegény kisgyermek – aki panaszkodik, mert halkan be-lelépett

Jónás – akít hősiessége miatt nem ért cethalál, csak kiköpte a cethal-áll

/Megjegyzés: ezek után persze, a kókadtt kóla nem fogyott jól. Szerencsére mindenki felnő./

A cethal elkapta

Úsztam, és olyan kicsi voltam.

A bálna fogának vászna tiszta, krill és akrill második össze rajta, mégsem ugyanolyan a kép. A verődő halaké csak üres zúgás, aztán nézd, mégis áttörnek a bálna sziláin. Ott benn várja az avas pusztulás mindet, összecsikarja egyik a másikat. A lemezsor sűrű, a kis bolygó nép jórészét fölnyársalja. Millió halott univerzum.

Úsztam, és olyan kicsi voltam. Fennakadtam a szilákon, és idővel nagyra cseperedtem. De jobb ez így, mint Jónás lányának lenni.

MOLNÁR DÓRA

Vadak

A napfény a testemet simogatja, a szél fűszálakat borzol körülöttem, és édes rothadásillat leng. Mély álomban tart a természet, míg egy sörétes csöve a bordáim közé nem nyomódik.

– Hé! Hé, Követ! Ébredj, te semmirekellő! – halom a rekedt hangot a puska békésebb végéről.

Feltápászkodom, lerázom a rovarokat magamról, majd a fővadászra pillantok. Róka terepszínű ruhában, csizmában, fécántollas kalapban áll mellettem. Kellemes látványt nyújt. A zöld jól illik vörös bundájához.

– Hamarosan kezdődik a tárgyalás, majd a lakoma. Menjünk.

Mindig a Rókavárban intézzük az ilyesféle mocskos ügyeket. Az üreg Berény és a Kettős-Körös csücskénél, Bódishátnál található. A zöldekkel díszített, füzek által körülölelt bejárat jól látható. Bárki könnyen megtalálja.

Mikor belépünk a nagyterembe, már minden készen áll. Az asztalok U-alakba rendezve, megterítve várnak, a közönség pedig izgatottan figyel. Halk, zümmögő puszogás tölti be az egész helyiséget. A megjelentek pletykára éhesek.

A tribünön álló hatalmas tölgyfaasztalt öt főre terítették meg, mögötte ül a bíróság. Megállok az emelvény egyik félreeső részén, mire Sas rám pillant okuláréja mögül, majd elégedetten bólint.

– Most, hogy mind összegyűltünk, kezdődjék a tárgyalás – mondja fekete köpenyében, majd az asztalra csap kalapácsával. – Hozzátok a bűnöst! Hadd döntse el a bíróság, milyen megtorlást érdemel!

Éles nyikorgással nyílnak a fenyőajtók, mögölük pedig előbukkan a bűnös, és a két Róka, aki közrefogja.

– Pfuj, csupasz ocsmányság – mondja felháborodottan Vaddisznó, aki a főasztal jobb szélén ül.

– Nem is értem, miért túrjuk meg őket.

– Uralkodj az indulataidon, kedves barátom! – piszszegi le a fővadász az udvariatlankodót.

Kísérői letérdeltetik a láncra vert bűnöst a tribün elé, de nem tángítanak mellőle. A csupasz ember osto-

bán pislog körbe, szeméből könny csorog, ajka remeg, és nyöszörög. Csúnya látvány. Egészen biztosan ellenőr, vagy ami még rosszabb, tanár.

– K-kérem, kedves... – néz könyörögve a jobbán álló felé.

– Róka – segíti ki az.

– Kérem, kedves Róka, engedjenek el! Nem tettem semmi rosszat. Ugye, ön hisz nekem, kedves... – most bal felé fordul.

– Róka – mondja másik öre. A bűnös értetlenkedik, ahogyan csak emberek tudnak, majd hangos szipogásba kezd.

A műsort megelegelve, Sas ragadja magához a szót. Ahogy felemelkedik, az egész terem elnémul.

– Bűnös vagy határátlépésben! – mennydörög a bíró. Az egész csarnokon morajlás fut végig, hatalmas hangzavar keletkezik. Még én is felszisszenek a tett súlyától, Ponty a főasztalnál pedig hitetlenkedve tátog. – Mind egyetértünk a büntetésben, nemde, barátaim?

Az egybegyűltek hangos asztalcsapkodásba kezdenek jóváhagyásuk kifejezéséül. Sas már emeli kalapácsát, amikor ismét kinyílik a nagykapu. Kutya lép a terembe.

– Kiskutyám, kutyuskám, segíts, kérlek! – könyörög a bűnös a drága öltönybe bújt Kutya felé csúszva, ám ő hátralép egyet.

– Nem azért vagyok itt, hogy megvédjelek. Macska és én is egyetértünk abban, hogy túl messzire mentél. Csak a bíróságot szeretném biztosítani afelől, hogy mi maximálisan támogatjuk a kiszabott büntetést, bármi legyen is az.

Az ember összegörnyed, majd hangosan felzokog, Sas pedig ítéletet hirdet:

– A lakoma tálalva!

A vezényszóra több száz éhes vad veti magát a földön kuporgó felé. Agyarak és csőrök csattognak, csont reped, és hús szakad.

A tribün mellett állok, onnan nézem az ítélet-végrehajtást. Vaddisznó felém fordul.

– Nem érzel szánalmat? A fajtársad. – Sárga szemébe nézek, majd vissza a lakomázók felé. Megrázom a fejem. Vaddisznó még engem figyel pár másodpercig, majd hatalmasat horkant:

– Emberek...

NAGYHÁZI MÁRTON

A Felhők Ura

(2013 szeptemberének elején láttam egy műholdfelvételt az interneten Európa felhőzetéről, melyen Spanyolországtól északnyugatra egy különösen magányos felhőre lettem figyelmes.)

*Zúg a nyugati szél,
vihart s halált zenél –
egy atlanti sárkány
sötét tüzet okád
Galízia vizén.*

*A tengert tajtékká
keveri, játékká
lesz száz sós vízoszlop –
vízből vet vártornyot
az atlanti sárkány.*

*És fölfalja ő mind
a hajókat, amint
eléri országát;
s nyirkos tüzet okád
a vízi fenevad.*

*Hanem, ki nem merész,
azt nem bántja a vész –
Galízia vize
alatt halak szíve
dobban nyugalomban.*

*S míg messze tengeren
egy lesz két őselem;
leng a nyugati szél,
parti fáknak mesél
a bős viharokról.*

*...övét nem bántja
természet sárkánya –
vakmerő embernek
vihart, halált kever
a Felhőknek Ura.*

PARA MÁRTON **ÁrtatLAN**

Az emberek sokan voltak az utcákon, pedig rájöttek már, hogy otthon ülni sokkal jobb. Kint nem mindig vicces. Kint látni kell a többi embert, úgy, hogy nem is látod őket igazán, és az állataikat és a plakátokat és a hatalmas nagy, régi épületeket, és azt szeretnéd, ha otthon éreznéd magad a városban az épületek mellett, de nem tudod, mert túlságosan világítanak, és ha lemerülsz, akkor vége mindennek.

Ezen a kisebb téren is sok ember van, és járkálnak. Mindenkinek a fején van egy képernyőkből álló kocka, ugyanakkor a kijelzőn látszanak. Az emberek meglehetősen pazarul festenek. A kocka hatoldalú, az alja ki van kapcsolva, és a teteje a fejbúbot vetíti. Nem háromdimenziós, de nem baj, mert jó.

Egy fiatal fiú megy az úton, meglát egy lányt, és nézik egymás képernyőit. Olyan az egész, mintha beleesnél egy lyukba, amelyben megint van egy lyuk,

és abba is beleesel, és abban is van egy lyuk, és így tovább a végtelenségig. Amióta az érzelmek digitalizálódtak, mindenki sokkal jobban megérti a másikat, odafigyel, és szereti egymást. Mindenki a másik végtelen lelkébe lát, és ez is jó.

A fiú és a lány megáll egymással szemben, senki észre se veszi őket, senki nem megy nekik. Beszélgetni kezdenek, a füleikbe épített hangszórók jól kihangosítják a hangjukat. A fiú mélyen és határozottan, a lány célratörően szól.

Úgy döntenek, hogy elmennek a fiú lakására. Régebb óta ismerik egymást, és belelátnak egymás képernyőjébe és lelkébe. A lakás kicsi, és nem túl modern. Nem mindenki engedheti meg magának a luxust még 2016-ban.

A fiú és a lány nagyon megszeretik egymást. Szeretnék látni, hogy milyen a másik, ezért leveszik fejükről a képernyőket. Először a fiú, aztán a lány, és meglátják az emberi arcot. A redős bőrt és a nyálkás szemeket, amelyeket szemérmesen eltakarnak egymás elől, hogy ne botránkoztassák meg a másikat, és a vizenyős ajkakat meg a szórt, ami a fejen nő.

Egy tükör áll tőlük nem messze. Ahogy megpillantják egymást mint húsdarabot, a tükör fentről lefelé feketévé változik. A fekete tükör szép csendben lefolyik a padlóra. Az anyaga cseppfolyós és sűrű, betölti az egész szobát. Bokáig állnak benne mind a ketten, és a fekete lében szemek vannak. Kíváncsi és kocsonyás álla- gú szemek.

PATAKI TAMÁS
**Megszületik Murokffy
 Tódor Ede**

Aznap, amikor megszülettem, hatos ikreket szült a református pap leánya, és úgy hírlík, vándorló varjak ében tollaitól borzongott az ég, miközben villámok cikáztak közöttük, és ördögfiókák lovagolták meg őket le-lecsúszva, bukdácsolva a rettentő nagyidőben, míg én benn, a szülőszobában visítotam, mint egy disznó, aki felismeri, hogy a Nirvána egy hatalmas hegyes kés, amellyel kettévágják, hát úgy mesélik az öregebbek, hogy aznap három faluban omlott be a föld, és a rejtélyes újdonsült tárnákból kikilógtak a báva tűznyelvek, amit népnyelven csak úgy neveznek, hogy ördögmaszlag, mert édeskés illata arra csábítja a hiszékeny nép fiát, hogy mindenféle lakoma illatait érezze orrlyukában, odacsámbo-rogjon a szakadék szélére, lesse és mélyre szippantsa a pazar földi étkek ingerlő páráit, majd huppsz, hirtelen kötele-let dobjanak a nyakába, meg- és behúzzák, hogy sikoltani sem marad ideje, mert olyan végzet-szerűen gyorsan történik az egész, mint amikor szik- lákba csapódik az a repülőmasina, amellyel mostaná- ban oly sokat kísérleteznek a honi tudósok is.

Úgy hírlík, amikor szemet vetett rám a bába, le- esett az álla, és a padlóra koppant, amely azóta is kong, hogyha mind csendben maradunk a szobában, hallani kimúló, de még erős hullámain, mert azt riká- csolta, ilyet ő még ősanyja életében sem látott, aki- nek szemén keresztül néha szétnéz az antikorokban, mert látó nő, parázból jósol, amelyet le kell pisilni, voltaképpen az összevegyülő szagokból tudja meg- mondani, hogy kire vár siralomház, kire gyermekál- dás, kinek lesz annyi buja szeretője, mint a babérhal- mi plébánosnak, és ki marad őszbe csavarodott agg- legény, aki biz' megnyalná a sót, de fut előle minden menyecske, mint a leprás királyfi elől – nos, amint

A fiú és a lány tudják, hogy már nem is szeretik egymást.

Egy nagydarab filmes kamera nézi az egészet, talán ő is valakinek a tartozéka. Nagy, kerek és éjső- tét lencséje csendesen figyeli a néma jelenetet – fény- telenségébe belehal a mindenség.

rám nézett, sejtette, hogy nem mindennapos gyerek- kel van dolga, de még szerdai gyerekekkel sem, sőt, úgy összerándult az arca, hogy utána ráncai mind kiegyenesedtek félelmükben, szeméről lehullt a ké- szülődő hályog, ajkáról koppantak a cserepek, mint amikor nagy vihar kezdi verni a háztetőt, haja, mely galambősz kontyba volt kötve, se szó, se beszéd ki- bomlott, és visszafeketedett tajtékkossá. Azt mondta, harmadik lábom van, és táltos leszek, ha felnövök, csakugyan úgy tűnhetett a bárgyú szemlélőnek, hogy torzszülött vagyok, akinek három lába és hat-hat lábujja vagy, de ángyom jobban megvizsgálta azt a harmadik lábat, és felkiáltott: Nem láb a?! Puca az, olyan, mint a kelekótya kelgyó, vaksi, de majd marni fog!

A hetedik gyerek voltam a családban, a hetedik kis Murokffy, édesanyám szörnyűséges kínok közepette kínlódott erre a világra, és mikor az első fénysugarak súrolni kezdték a veres bőromet, azon nyomban sírni kezdtem, de nem úgy, mint a többi kölyök: bögtém, mint az ágyú, amely emberéletet emésztett, a bábák pedig fogták a fejüket, és azt a rémhírt terjesztették szerte a vármegyében, hogy még egy költő született, egy újabb búslakodó tudós ember, aki megkeseríti a többiek felhőtlenül egyszerű és boldog életét. Olyan mendemondák is szárnyra keltek, hogy magzatvíz helyett bő tinta ömlött ki velem, és a körömöm, amit az emlőre növesztettem, már hosszú volt és véres, mint egy honvédségi szablya. De amint anyám cse- csén csüngtem, engem is elárasztott a tudatlanság pazar édene, gondom se volt e világra, akkor még úgy hittem, hogy nem hittem. De egyszer, egy boron- gós őszi reggelen, amikor a lámpagyújtogató már az igazak álmát aludta, felverték az ágyból, levetkőz- tettek, mint egy újdonsült menyasszonyt, kitátották a számat, tejet, mézet és ebbe oldott puha kenyeret csurgattak belé, mint nagyanyám a libáiba, kis öltönyt húztak rám, se szó, se beszéd a hintónkba siettek velem, majd bevíttek egy hatalmas, sötét épületbe, egy padhoz láncoltak, és ott üldögéltem hosszú-

hosszú éveken át, és magam sorsú, megtört gyermekemberekkel néztük, hallgattuk a búsképű professzorunkat, aki okított minket a világ csodáira, amitől megborzongtunk, és gonoszságaira, amitől megszedültünk.

Míg egyszer megszöktem, elindultam ungon-berken át, jártam széles e vármegyét, tudós kocsisok és pásztorok tanítottak engem a természet és az ég dolgaira, arra, hogyan lesz a botból kígyó, ha nyírfához ütjük a végít, és hogyan lesz az égből nagy szita, amely megőrli és rászórja az emberekre a sorsukat. Csuda dolgok történtek velem, mert ezek a hájas, útilapu-tenyerű bábák azt fecsegték szerte a polgárok és parasztok házaiban, hogy foggal születtem, mi több, mindkét kezemen hat-hat ujj volt, amelyeket a doktor úr le akart nyesni, de csak félig tudott, ezért félték is tőlem, meg nem is, ha jég verte el a földeket, vasvilákkal gyűlte a kúriánk alá, ha kinéztem az ablakon, mind hasra buktak, mert reszkettek, hogy szemmel verem meg őket, vagy elapasztom a kismamák tejét. Sokat szomorkodtam, mindenki került. Birto-kunk végében volt a mocsár, hátramentem, és előhív-tam a lúdvércemet, amire nyeret raktam, megszijaz-tam, megrántottam a kantárt, és boszorkányok szok-nyája alá lestünk be hajnalodásig, amikor ez a kis világ úgy szertefoszlott, mint álmodozó kamaszlá-nyok ajkán a nyálbuborék. Reggelente pásztoroktól méregdrágán megvett füvekből főztek nekem sötéten kavargó, gőzölgő teákat, amelyeket lángba borult fej-jel vettem magamhoz, és éreztem, hogy kis testem máglyává gyúl, és elemésztí az ággal együtt gon-dosan kuporgatott álmaimat izzadságszagú majdani szerelmekről, jól-rosszul elsült párbajokról és áfrikai felfedezőutakról. Pedig meg akartam találni a már-ványszívű lila elefántot, amelyet püspökinek nevez a troglodita köznyelv, és a hatalmas tündérkígyót, amelyik több ezer évig él majd, amikor elegendőnek ítéli a porhüvelyében töltött időt, és vedleni sem tá-mad kedve, szó szerint felfalja önmagát, azt mond-ják, aki ennek a ritka jelenségnek a tanúja, annak fér-fiereje sosem lankad, és több száz utód nemzésére lesz képes, kínozni fogja a termékenység buja démo-na, mely a vérében üt tanyát, mint a petező legyek. Hát ilyen rémképek üldöztek, amikor elpárolgott lázmérőmből a higany, olyan forrófejű voltam már gyermekkoromban is. Mire már beletörődtem a lázas változtathatatlanba, kinyílt az ajtóm, és édesanyám kíséretében egy babaszemű kislány lépett be a szobá-ba, szorosan a matróna szoknyájába kapaszkodva,

haja göndör volt, mint ezernyi kis farkába harapó kígyó, szeme mély volt, mint egy tengerszem, ajka első ránézésre vértelen, de amint közelebb jött, és fölém hajolt, egyszerre úgy ellepte a vér, mint egy hirtelen kapott sebet. Úgy nézett rám, mint amikor egy torzszülöttre nézünk, és rezzenéstelenül álljuk, nem áruljuk el borzalmunkat, csak figyeljük, mint egy különleges természeti jelenséget. Hát olyan mé-lyen süppedtem a vizes ágyba, hogy már alig látszo-ttam ki a takarók közül, de ő csak közeledett felém, majd hirtelen, mint egy támadó fenevad, rám ugrott, és megcsókolta jeges ajkával a lázlemezé mereve-dett arcocskámat. A láz egy szempillantás alatt el-tűnt, mintha háborgó démonhad hajtott volna ki a le-heletemből zsarátnokos halott lovak húzta hintóval. Patkójuk nyomát máig érzem minden lélegzetvétele-men. No, de a kislány, aki megszabadított engem a poklok poklától, ott ült a térdemen, és meg akartam ölelni, szájon csókolni, hogy megköszönjem ezt a gyógyító látogatást, de amint hóna alá nyúltam, és magam felé húztam, elborzadtam, tenyeremet ellepte a veríték, hiszen a kislány teste kemény volt, mint a fal, és összeroskadt, amint elengedtem: ez a kis-lány egy baba volt, de szeme még párat pislogott felém, mielőtt végleg rácsukódott volna a halott, hi-deg szemhéja. Meggyógyultam, felöltöttem a kis mel-lényemet, és újból nekivágtam – de most nem a mo-csári világnak, amit már kinőttem, hanem azon túl az erdők, hegyek hetedhét világának.

POLGÁR KRISTÓF

Talán a hiba

*Talán a hiba csak szarkák közt a holló.
Talán mi sem létezőnk, csak kitaláltuk.
Talán, ha több időm lenne, megfejténém.
Talán, ha most nem ezt írnám, lenne időm.*

*Az a baj, hogy levegőbe szimatolva
dallamok búzlenek és... és illúziók.
De az illúzió is csak illúzió.
Az illúzió pedig fűрге tolvaj.*

*Nem azt látom, ami van, csak
amit akarok, de az nincs,
így nem látok semmit.*

PEJIN LEA

Nyugati csiga körfűrészszel álmodik

*Te ott vagy nyugaton,
emlékszel?
Én kicsit errébb,
ahol a kurta farkú malac túr,
ahol kúrt a malac és körfűrészszel
levágtak pár darabot egy országból.
Te ott vagy nyugaton,
emlékszel?
Én kicsit errébb,
ahol tudjuk, hogy az EU csak ÁU lenne,
de mégis akarjuk
mazochista balkáni,
félbalkán vajdasági,
Te ott vagy nyugaton,
emlékszel?
Én kicsit errébb,
nem is keleten,
annál is errébb,
ahol öntvényben formázzák
a múltat, s anyáznak a malacra,
anyáznak a véres vörös csillagra,
anyáznak az anya nélküli árvákra,
hibát csak saját anyjukban nem találják.
Te ott vagy nyugaton,
emlékszel?
Én kicsit errébb,
ahol a csiga is gyorsabban fut a vonatnál,
és csak az álmokban van, ott is kicsi változás.
Te ott vagy nyugaton,
emlékszel?
Te mindig ott voltál.
Én vonszolok magam után
sorsokat,
te ott vagy nyugaton,
sajnálom.*

Soroznak

*Tudod, ki vagy te nekem?
Az a pici folt az ingemen.
Legalább paradicsom,
víz helyett.
Elkergettem magamat,
ma reggel, a vonatkozás
után, amikor láttalak
a téren, nem is értetted,
nem is ismertél fel.
Nem szoktak.*

*Tudod, mért kergetőzöm?
Mert aki gyorsabb, az győz.
Az én helyett magamnak szurkolok,
hátha elesem és felbukom egy testben,
a sajátomban.
Aztán gyorsabban szaladhatok
előled, s előlem.*

*Száz kilométerre vagytok tőlem,
de innen is érzem, milyen közhelyes,
hogy mint a filmekben, bevágódnék
harmadiknak,
ráadásul a harmadikról nem akarok kilógni,
elég az, hogy abból a sorból kilógtam,
amiből válogattál.
Elég az, hogy amiben én állok azóta is,
te nem is láthatod.*

*Láthatatlanná tévő köpeny alatt
ringatózom pár iüveggel,
azok a társaim,
ők állnak velem sorba naphosszat,
miután látlak a téren,
s miután elkergetem magam,
nem ismersz fel.
Nem szoktak.*

Ágról szakadtunk Kötter Tamás:
A harcból nincs elbocsátás,
Kalligram Kiadó, 2015.

Kötter Tamás, aki polgári foglalkozása szerint ügyvéd, novelláiban, elbeszéléseiben a rendszerváltozással megjelenő budapesti felső középosztály és a hírnévre vágyó középosztálybeliek világát tárja elénk. Mondhatni, valóságos úrutazásra invitálja az olvasót. Főhőseinek megvan mindenük, de tulajdonképpen semmijük sincs. Mindennapjaik unalomban telnek, mert szeretnek – vagy szeretnének – jólétben, gondtalanul élni, lehetőleg minél kevesebb munkával. Nem hisznek semmiben, és kevés kivételtől eltekintve apadhatatlan étvágygal fogyasztják a húszéves lányokat.

Aki először olvassa a szerzőt, ne csodálkozzon, ha hamar légszomja támad. Nem is annyira a karaktereinek lélekben szegény élete fullasztó, inkább talán az, hogy az író eleve mindegyikükről lemondott. Hiányzik elbeszéléseiből a család, a testvér, vagy legalább egyetlen, őszinte kötelék, kapcsolat. Mindez nem véletlenül maradt ki belőlük – hozzá kell szokni, hogy Kötter Tamás a szereplőinek megválthatatlanságára helyezi a hangsúlyt, mi több, a mai magyar társadalomnak olyan rétegeit tárja fel, amelyekről sokunknak nincs közvetlen tapasztalatunk.

Az író novelláit, elbeszéléseit könnyű felismerni: szórakoztatóak, kajának, ami főképpen a gyakran első számú elbeszélés kendőzetlenségének köszönhető. Kíméletlen humorának fő forrása az ironia, amellyel az ábrázolt közegen és elbeszélőin élcelődik. Gyakran úgy tetszik, mintha az általa rekonstruált, kulturális és emberi értékeit levedlő világban éppen ez az ironia nyújtana egyedüli viszonyítási pontot, de valójában az ironizáló elbeszélőknek eszük ágában sincs túlnőni saját maguk árnyain. Az írói én maradéktalanul feloldódik hőseiben, pusztán a késztetéseikben és tetteikben látattja őket, nem ítélkezik felettük, leszámítva talán az eddig tőle megjelent három, trilógiának készült kötet címében (*Rablóhalak; Dögkeselyűk;* és a Bibliából idézett *A harcból nincs elbocsátás*). A szerző világában nincsen új a nap alatt: a karakterei nemigen különböznek, sőt, vannak visszatérő szereplői, kisebb betéttörténeteket is szívesen ismétel, és nem ritkán ugyanazt a történetet írja meg egy másik szereplő szemszögéből.

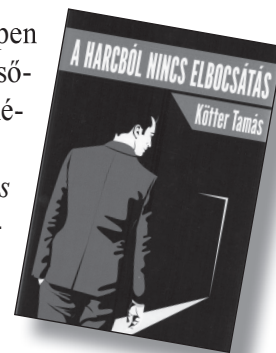
Mint azt a kötetcímek is sejtetik, Kötter Tamás művei inkább a lektúr, mintsem a magasirodalom műfajába tartoznak. Minőségi próza ez, de könnyebb súly-

csoportot képvisel: drámai vagy éppen csak sokkoló léthelyzeteiben is elsősorban szórakoztatni szeret, elmélyülni már kevésbé.

A harmadik kötet, *A harcból nincs elbocsátás* visszatérő tárgya a rövid hírességek sorsa, gyors vizsaszüllyedésük agóniája. Az öt elbeszélésnek és a címadó kisregénynek több karaktere is valóságshow-szereplő, de van közöttük bankrabló, ingatlankereskedő, kreatív producer, celebpszichológus és számtalan eltartott, fiatal lány. Különösen *A mozi* című elbeszélésben kapunk jegyzőkönyvszerűségében élvezetes portrét az új embertípusról, akit celebritásnak szokás nevezni. *A harcból nincs elbocsátás* című kisregényben egy kereskedelmi csatorna valóságshow-stábjának munkájába is bepillantathatunk, amint éppen előválogatják a szereplőket: „...miután meggyőződünk róla, hogy valamennyien mentálisan instabilak, az átlagnál jóval kisebb a konfliktustűrő képességük és nem utolsósorban betegesen narcisztikusak, a nézőkre bízunk a választást.” Kötter Tamás a tengődő, realitás elől menekülő, belátásra képtelen hősei révén mindvégig a jelenünket meghatározó, apokaliptikus társadalmi torzulásra összpontosít, és az értékvákuumban felnőtté váló rétegek döbbenetesen üres életéről tudósít. Könyvének tehetősebb szereplői is kirakatvilágban élnek, amelyben a drága autók, szórakozóhelyek, a – csak úgy költséges – fiatal szeretők az ember értékének egyedüli mércéi és identitásának szilárdnak vélt tartóoszlopai.

Az író talán ebben a könyvében foglalkozik legkoncentráltabban a fiatalságkultusszal. „Annyi idős vagy, ahány éves a barátnőd” – hangzik el egy helyütt. Kisregényének egyik legszembetűnőbb hibája éppen az, hogy kissé sémaszerű: szinte az összes férfi szereplő vérszemet kap, ha húszéves szépséget lát, és az elbeszélő nemegyszer szépírók, szociológusok, pszichológusok eszmefuttatásaival árnyalja a média által gerjesztett jelenség lélektani mozgatórugóit, hogy a szereplők lelki küzdelmeit, szenvedéseit a társadalmi jelenségek dimenziójába helyezze, hogy szembesítsen korcsosulásunk sokarcúságával – de azt hiszem, jelen esetben a kevesebb több lett volna. Ahogyan nagy szolgálatot tett volna a kötetnek egy gondos olvasószerkesztő, aki megtisztítja a különben értékes szöveget a sűrűn előforduló központoszási hibáktól.

Bíró Gergely

Szorosnál Székelyhidi Zsolt:
szorosabb *Csurom*,
 P'Art könyvek, 2016.

A szerző – nevezzük önmaga után szabadon, Zsír-, majd Űrsátán után Csursátánnak – hetedik kötetét vettem kezembe, amikor a *Csurom* című könyvet olvasni kezdtem. S folytattam is, egészen végig, hiszen úgy olvastatja, ahogy itatja magát a csurig teli korsó sör, eteti magát a párás kehely szélén lecsöp- penő pisztáciafagyalt egy forró nyári napon, tikka- dás idején.

E rövid sorokba tördelt, pörgős szabad versekből álló kötet Székelyhidi Zsolt kedveséhez írt, legújabb verseit tartalmazza, csurom ihlet, csurom szerelem, csurom élet ez, ami eredeti, korábbi könyveiből már megismert nyelvezetén élénk ömlik. Együtt freccsenni vele „kőrésekbe, tört mintákba”, hogy „hű- senek fröcskölő habok”, míg „útitervünket elkanya- rítja / a folyó”, oda, ahol „a Szerelmesek / csatornája / tenger a homokkönyílásban. / Beleugrunk, belevetődünk, / beleszuszunk, belemerülünk, / beleocsúdunk, / beleszeretünk, / belenyílunk, / belesukódunk, / be- lemutatunk / és belehallgatunk” a szerzővel együtt, ilyen ez az egész könyv, ez az egész – borítószínbén és hangulatában is – kék-fehér alkotás. Színhelyei kü- lönféle tengerpartok, továbbá Rodosz, Párizs, a Duna- part és közös otthonuk a hetedik kerületi Hársfa utcá- ban, ahol magam is hosszabb időn át albérltettem, s amely nyáron át csupa illat és virág, télen pedig el lehet rejtőzni a meleg szobába, a közös kanapéra, ahol az asztalon már kora reggel felbúg a számítógép, megteremtve a folytonosságot a napok között. A költő óceánként, „férfivíz”-ként beltengert képzel magá- nak, „karcsú vízformák, / kikandikáló habkeblek, / kerekded tengertompor” képzetét formálja; „belezúg, ráömlik, / zubog a szárazon / keresztül, anyaszült / esztelenül” tengernőjébe: ilyen a szerelem, a „víz- szenvedély” Székelyhidiék háza táján. Ők nem távo- lodnak, hanem „távolognak”, rúgják a mélységet, egy- más vízkiszorításába merülnek, belenevetnek a sóba, eltartja őket az áram; költőnk a földtől fölfelé jár, csínján bánik a hajlamokkal, kedvesének „pára áram- lik nyaklatából”; megannyi eredeti képpel, szóalko- tással találkozunk, mint Székelyhidi Zsoltnál rend- szerint.

Ezzel együtt felfedezhetünk sorai közt egyfajta gyöngéd klasszicizáló- dást is: a performer fenegyerek, akit oly jól ismerünk nemcsak korábbi köteteiből, hanem a Vass Tibor-féle hernádkaki Spanyolnátha-összejö- veteleken rendszeresen bemutatott performanszairól is, melyeket több- nyire Berka Attilával követ el du- ettben, és kalapál, fúr-farag, máskor lisz- tet vagyít vajjal, sóval és festékekkel, ken és pacsmagol, most hagyományosabb költői vizekre evez. Sorait a tőle megszokott lendületes, avantgarde hang helyett áthatja a líraiság, a megnyugvás, a lecsendesedtség.

Máskor tél van, s a költő azon töpreng, mibe ru- házkodjon, hiszen biciklin sportolva kevésbé fázik, mintha BKV-val utazna munkába. Megint máskor „a kutyúkkal kicsit vacakul áll”, már amennyiben spórolni kellene rájuk, de „októberig precíz tervben van / a lakás video- és hifi-toronnyá / alakítása, né- hány sör / megivása és néhány / élménytúra külföld- ön”. Azután férfi és nő egymásba érnek, együtt mozdulnak, „folynak a szobában”, ahol „sercegnék a szemcsék”, és „pillantásuk / tört rése alatt / egyesül az a sok / milliomod / neuromuszk szinapsz”, együt- tesük [...] „masszív / légzáró réteget / képez a valóság / és az álmuk között”, az ő „művük a folyt fény”. Szeretkezésük során „olajban ázó szövetekbe / kap a nyelvláng”. Azt gondolom, nyugodtan hívhatjuk ezt a lírát holografikus költészetnek, amennyiben min- den részletében ott rejlik az egész, csak rá kell nyitni a szemünk; minden verscserép saját szilánknyi fel- színén tükrözi vissza a teljes kötetet, melynek egysé- gessége szembetűnő. Mint a levelek erezetében az egész lombkorona, vagy a hajszálgyökerek szabdal- tóságában a főgyökérszet rajzolata kisebb dimenzióban, úgy tűnik élénk a teljes kötetnyi lírafolyam az egyes versek mintázatában: a motívumokban, a tempóvál- tásokban, a költői alakzatok rendszerében.

A borítót a kedves, Virág nagyszerű tengerfotója díszíti, egy csöppnyi sziklás parttal, ahol a szó meg- veti lábát, hogy fejest ugorhasson a mélybe, a cím fe- kete filctollfirka-betűi alatt pedig a tágas „világfehér” ég borul fölénk. Ez a két ember együtt egy mű. „Ha tehát nem is / alkalmas szó: / »összenőve«, / azért ki- fejezi / egymás / szorosnál szorosabb / viseletét.”

Simon Adri

Grimmelshausentól Mikesig

Tüskés Gábor –
Knapp Éva: *A Fortunatustól a Törökországi levelekig. Válogatott tanulmányok*, Universitas Kiadó, 2015.

A Fortunatustól a Törökországi levelekig című tanulmánykötet a két szerző – Tüskés Gábor és Knapp Éva – irodalomtudósi tevékenységének legutóbbi tizenöt évéből nyújt válogatást. A huszonkét írást tartalmazó gyűjtemény négy szempont alapján különíti el az egyes tanulmányokat: hat szöveg német–magyar irodalmi kapcsolatokat érint, öt-öt tanulmány irodalmi és képzőművészeti összefüggéseket, valamint kutatástörténeti kérdéseket vizsgál, hat dolgozat pedig Mikes Kelemen irodalmi munkásságával foglalkozik. Az előszó előrevetíti, hogy e válogatás elsősorban világi témákra helyezi a hangsúlyt, de nem mellőz egyházi műfajokat sem, így bizonyos mértékben e könyv folytatása a két kutató *Sedes musarum* című – szintén közösen jegyzett – gyűjteményes kötetének.

A szövegeket inter- és transzdiszciplinaritás jellemzi – ahogy erre már az egyik fejezetcím is utal –, hiszen a kötetben több tanulmány irodalomtörténeti és művészettörténeti vizsgálati módszereket ötvöz; bizonyos esetekben ennél azonban jóval szélesebb spektrumú a kitekintés: olykor kommunikációelméleti és filmtörténeti problémák is felbukkannak. Az irodalmi művekkel kapcsolatos kérdések túlnyomó része retorika- és poétikatörténeti vonatkozásokra irányul.

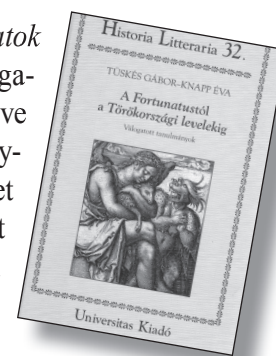
A vizsgálatok forrásközpontúak, s ennek súlyát az előszó is kiemeli: „Elméleti viták helyett jól körülhatárolt forrásanyagok többoldalú elemzésével, pontos adatértelmezéssel, konkrét problémák megfogalmazásával és esetenként megoldásával szeretnénk hozzájárulni a kutatás lehetőségeinek tágításához.” Érdekes azonban, hogy sok esetben a forrásokkal kapcsolatos újabb szempontok exponálását korábbi irodalom- vagy esetleg művészettörténeti következtetések serkentik.

A tanulmányok e szempontokat figyelembe véve „spórolásmentesen”, fáradtságot nem kímélve születtek. Mind a metodológia, mind pedig a feldolgozandó témához való hozzáállás szempontjából példaértékű – egy fiatal kutató számára különösen – a felmerülő kérdések gondos körültekintéssel történő megválaszolása, s ez valamennyi tanulmányra igaz.

A magyar Fortunatus-változatok című tanulmány műfaj- és befogadástörténeti kérdéseket is érintve összehasonlító elemzést ad, melynek részét képezi az eredeti német nyelvű mű, a verses, valamint a prózai formájú magyar nyelvű fordítás. A tanulmány a két fordítás jelentőségét és utóéletét is

taglalja. Magyarul ebben a kötetben olvasható először *A háború értelmezése Grimmelshausennél Zrínyi Miklós hadtudományi művei tükrében* című tanulmány, mely forrásfeltáró jelentősége mellett fontos adalékokat nyújt Zrínyi Miklós szerencsetanához, valamint a taktikáról, stratégiáról és tábori életről alkotott felfogásához. Izgalmas témájú az *Azonos történelmi tárgyú iskoladrámák a német és magyar jezsuita színpadon* című vizsgálat: kiderül például, hogy két eltérő hagyományú területen milyen szempontok szerint történhetett ugyanannak a történeti eseménynek a kiválasztása egy-egy színpadi darabhoz. A *Martin von Cochem imádságoskönyve magyarul (1681)* című tanulmányban a korábban ismert kiadások több mint ötven tételes listáját közel negyven tétellel bővítette a szerző, emellett az imádságos könyv magyar nyelvű fordításának szerkezeti, tartalmi, nyelvi és stiláris átalakítását is bemutatja – mérlegre téve Ágoston Péter szerepét a munka elkészítésében. A német–magyar kapcsolatokat taglaló tanulmányok sorát két Grimmelshausennel kapcsolatos írás zárja. Az utolsó előtti szöveg Grimmelshausen magyar fordításairól szól: e rendkívül érdekesítő tanulmány elsősorban Háy Gyula 1964-ben kiadott fordítását, *A kalandos Simplicissimus* című művet elemzi, de általa bepillantunk az 1960-as évek magyar irodalmi közegébe, s kézzelfoghatóvá válnak a magyar fordításirodalom akkori sajátosságai. Szintén említésre méltó művelődéstörténeti hozadékaik vannak a fejezet utolsó szövegének, a regényből készült film értelmezését, illetve az alkotás jelentőségét és utóéletét bemutató írásnak: *A Magyar Simplicissimus filmen (Rózsa János–Kardos István: A trombitás, 1978)*.

Főként ikonográfiai problémákkal találkozhat az olvasó az *Irodalom és Képzőművészet* című fejezetben, amelyhez a könyv végén egy 60 tételes kép-gyűjtemény is tartozik. *Az összezárt erények – Rimay János erény-verseinek ikonográfiai hátteréhez* című kutatásban a szerző meghatározta a Rimay János

Encomia et effecta virtutum és *Encomia virtutum* című verseit ösztönző kép ikonográfiai típusát, s bemutatott néhány, a Rimay-féle leírásokhoz közel álló képi kompozíciót is.

A két szerző Zrínyi-ikonográfiáról szóló tanulmánya (*A szigetvári és költő Zrínyi képi ábrázolásai*) a legjelentősebb magyar történeti személyiségek ábrázolási hagyományának sorába illeszti a két főúrról készült alkotásokat. A *Szent István király és a Szent Jobb együttes ábrázolása a sokszorosított grafikában* című szöveg Szent István király kézereklyéjének ábrázolásait mutatja be a XV. század második felétől a XIX. század közepéig tartó időszakból, számos irodalmi összefüggéssel.

A kötetnek különösen izgalmas részei közé tartozik a *Szent Imre? Szent László? II. Lajos? IV. Ferdinánd? Egy „befejezetlen” tézislap ikonográfiai meghatározásához* című értekezés, amelyben egy Szent László legendájából vett jelenetet ábrázoló tézislap téves magyarázatát helyesbítette a szerző.

Korábbi vizsgálatokban megfogalmazott kételyeket tisztáz aprólékos kutatómunkával a *Történetek az Szűz Máriáról* című műről szóló tanulmány is, amely a *Kutatástörténeti, irodalomelmélet, szövegkritika* című fejezetben kapott helyet négy másik tanulmánnyal együtt.

A kötet utolsó egysége Mikes Kelemen életművének recepcióját gazdagítja. A *Mikes-kutatások* című fejezet első tanulmánya – *Mikes-problémák* címmel – még 2010-ben született, ami azért fontos, mert a Mikes Kelemen tiszteletére rendezett emlékévet megelőzően vette számba a kutatás témaköreit és lehetséges új irányait: nyelvészeti, irodalomtörténeti, történeti vizsgálatokat is sürgetett a szerző. Annak ellenére, hogy időközben számos új eredmény látott napvilágot (például a Mikes-emlékévben rendezett nemzetközi konferencia tanulmánykötetében, az *Író a száműzetésben* című kötet lapjain, de megvalósult a *Törökországi levelek* francia fordítása, s készült egy válogatott Mikes-bibliográfia is), az írás alig veszített aktualitásából, hiszen több olyan kutatási terv körvonalazódik benne, ami azóta csak részben valósulhatott meg.

A *Mikes-problémák* című tanulmányban feltett kérdésgyűjtés egy részletével foglalkozik például a *Törökországi levelek retorikájához* című vizsgálat, amely a jezsuita levélelméletek nyomait kutatja Mikes idé-

zett művében. *A Törökországi levelek elbeszéléseinek forrásaihoz* című tanulmány pedig a műben található elbeszélések forrásvidékét és intertextuális kapcsolatrendszerét bővíti.

Magyarul e válogatáskötetben olvasható először az *Elbeszélő művészet és identitásteremtés a Törökországi levelekben* című írás. A tanulmány eredetileg franciául íródott, érthető tehát, hogy e szöveg Mikes elbeszélő művészetével kapcsolatban tett megállapításai között hangsúlyos helyen szerepel a XVII–XVIII. századi francia levélírói hagyomány Mikesre gyakorolt hatása. A tanulmány eredendően olyan olvasóközönségnek készült, amely kevéssé ismeri Mikes műveit, így eligazító jellege miatt indokolt lehet a közoktatásban való felhasználása is. A szerző a tanulmányban rávilágít a *Törökországi levelek* írói személyiségének összetettségére, az identitáskonstrukció műben tapasztalható problematikájára, ugyanakkor szellemes, érzékletes példákat nyújt a levelekből kiolvasható levélírói önkép formálódására.

Különösen izgalmas a Mikes korabeli Rodostó életéről, gazdaságáról, művelődéséről a *Rodostó 1720 körül Mikes Kelemen Törökországi leveleiben* című írás. A kötet legutolsó közleménye a *Törökországi levelek* kéziratának sorsával foglalkozik; választ keres arra a kérdésre, hogy miként került a kézirat Toldy Ferencről Bartakovics Béla gyűjteményébe: „A kutatás eredménye, hogy Bartakovics Béla nem vétel vagy ajándékozás útján jutott a *Törökországi levelek* kéziratához, hanem valószínűleg úgy, hogy az érsek elengedte Toldynak a vele szemben fennálló adósságát a kézirat átengedése fejében.”

E kötetnek elsősorban az irodalomtörténet-írás (és a művészettörténet) lehet a hasznélvezője, de találhatók a gyűjteményben olyan szövegek is, amelyek a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is számot tarthatnak (például *A Magyar Simplicissimus filmen* (Rózsa János – Kardos István: A trombitás, 1978); *A szigetvári és a költő Zrínyi Miklós képi ábrázolásai*; *Rodostó 1720 körül Mikes Kelemen Törökországi leveleiben*). Fontos megjegyezni végül, hogy az összeállítás nem csupán a magyarul elsőként itt megjelent tanulmányok közzétételével jelenthet újdonságot, a szerzők ugyanis több esetben az első megjelenést követő újabb adatok figyelembevételével az eredeti szövegeken is végeztek igazításokat.

Réger Ádám

Ágoston Szász Katalin (Csíkszereda, 1996) a kolozsvári Báthory István Elméleti Liceumban tanult, majd érettségizett.

Babosi László (1973, Újfehértó) a nyíregyházi Móríc Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár munkatársa, a Debreceni Egyetem néprajz–történelem doktori iskolájának egyéni hallgatója. A Partium és a Tariménés című folyóiratok után jelenleg a Szabolcs–szatmár–bereg Szemle szerkesztője. Kutatási területe: Ratkó József irodalmi és közéleti munkássága, illetve a bartóki modell irodalmi megvalósulásai. Ezekben a témákban számos publikációja jelent meg. 2010-ben Ratkó József, 2013-ban Balázs József részletes bibliográfiáját adta közre.

Báger Gusztáv (1938, Csörötnek) József Attila- és Bertha Bulcsu-emlékdíjas költő, a Szabad Német Írószövetség Ezüstkönyv-kitüntetettje. A közgazdaság-tudomány kandidátusa, az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetének főigazgatója, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára. Legutóbbi kötete: *Találgatom, mit üzensz* (versek, 2016).

Bálint Szilárd (1996) jelenleg teológiai hallgató Kolozsváron.

Bék Timur (Komló, 1997) Szegeden tanul, hogy később magyart taníthasson. Három éve ír verseket.

Bese Bernadett (Révkomárom, Szlovákia, 1996) jelenleg Budapesten él, idén kezdte az egyetemet. Az utóbbi években főleg újságírással és prózáírással foglalkozott.

Bíró Gergely (1979, Budapest) szerkesztő. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar–kommunikáció szakán végzett 2003-ban. Azóta a Magyar Naplónál dolgozik, próza- és olvasószerkesztő. Egy évtizedig szerkesztette *Az év novellái* antológiásorozatot. Legutóbbi kötete: *A kristálynak mindig* (interjúk, esszék, kritikák, 2014).

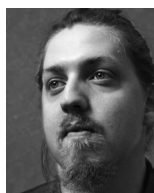
Birtalan Andrea (Budapest, 1995) Székelyföldön nőtt fel. 2013 óta slammel, az Erdélyi Slam Poetry Bajnokság Döntőjén (Kolozsvár) második helyezést ért el. A Helikon irodalmi folyóiratban publikált. Fellépett a 27. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és a Művészetek Völgye meghívottjaként. Az ELTE BTK magyar szakos hallgatója.

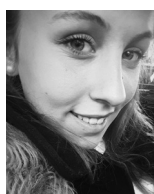
Bohus Zoltán (1941, Endrőd) A Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas magyar szobrászművész, üvegtervező, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. 1966-ban végzett a Magyar Iparművészeti Főiskolán, 1966-tól 2010-ig egyetemi tanár ugyanott. Számos hazai és nemzetközi kiállításon szerepel, munkái közgyűjteményekben, köztereken megtalálhatók, láthatók, itthon és külföldön egyaránt.

Cirok Szabó István (Szabadka, 1995) Budapesten tanul, az ELTE BTK néderlandisztika szakán. A varázsló kertje nevű zenekarban játszik, versek megzenésítésével és slam poetryvel is foglalkozik.

Csikár Norbert Adrián (Budapest, 1991) 2008-ban a *Köbe vésett köszöntő* verspályázat közönségszavasa, 2007-ben és 2012-ben a Vécsey Színpad Drámapedagógiai Műhely verspályázatán ezüst díjban és dicséretben részesült. Az ELTE BTK történelem szakos hallgatója. 2010-től néhány évig Finnországban élt, ahol logisztikai mérnöki tanulmányokat folytatott.

Dezső Katalin (Zalaegerszeg, 1996) 2012-ben kezdett verseket írni, a Zrínyi Miklós Gimnázium Tehetséggondozó Programjában érettségizett idén. Publikált a Hévízben, a Napútban és a Holnap magazinban. Irodalomtörténész szeretne lenni.

Erdélyi Dorina (Budapest, 1996) jelenleg a Károli Gáspár Református Egyetem másodéves, holland szakos hallgatója. Gyerekkora óta foglalkoztatja az irodalom. Saját élményeiből merítve próbálja megértetni az olvasóval a tizenéves generáció problémáinak kialakulását.

Fehér Boldizsár (Budapest, 1992) az ELTE BTK filozófia szakos hallgatója. Több irodalmi lapban, valamint a Magvető Kiadó 2013-as *Körkép*-válogatásában is jelent meg írása.

Hernádi Anna Borbála (Dunakeszi, 1997) jelenleg Budapesten él. Az ELTE andragógia szakán tanul.

Huszár Eszter (Budapest, 1996) építészmérnök-hallgató. A Képmás magazin *Kedves Nagyvi* című pályázatán 3. helyezést ért el.

Huszár Pál (Várpalota, 1941) történész, tanár. 1964-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett történelem–oros–német szakos középiskolai tanári diplomát. 1964-től 1992-ig a várpalotai Thuri György Gimnázium tanára. 1992-től nyugdíjazásáig a Veszprémi Egyetem német nyelv és irodalom tanszékén tanította a német nyelvterület kultúrtörténetét (német nyelven), emellett különböző uniós tárgyakat is oktatott (magyar nyelven). 1990 és 1994 között a Várpalotai Önkormányzat képviselőtestületének tagja, valamint a Veszprém Megyei Önkormányzati Közgyűlés alelnöke. Több könyve, tanulmánya, illetve tudományos cikke jelent meg történelmi, illetve egyháztörténelmi témákban.

Jánosi Zoltán (1954, Miskolc) egyetemi tanár, irodalomtörténész, az Irodalmi Magazin főszerkesztője, a Kölcsey Társaság elnöke, 2007 és 2015 között a Nyíregyházi Főiskola (2016. jan. 1-től Nyíregyházi Egyetem) rektora volt. József Attila-díjas, legutóbbi könyve: *Kutyák a babakocsiban* (tanulmányok, esszék, 2015).

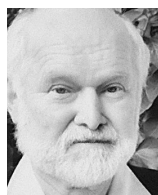
Juhász Tibor (1992, Salgótarján) író, költő a Debreceni Egyetem hallgatója. Első verseskötete 2015 nyarán jelent meg *Ez nem az a környék* címmel. A KULTer.hu szerkesztője.

Karkó Ádám (Esztergom, 1997) Budapesten él, magyar–történelem szakos hallgató. Verseket, novellákat, esszéket ír.

Kopriva Nikolett (1996) a kárpátaljai Munkácson él családjával. Három évig a Debreceni Egyetem hallgatója volt esztétika alapképzésen, idén kezdte el a mesterképzést a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Prózában és versben egyaránt kipróbálta magát, jelentek meg írásai az Együtt irodalmi folyóiratban Kárpátalján.

Kovács István (1945, Budapest) költő, polonista, történész, a Kilencek költőcsoport tagja. *A gyermekkor tündöklete* című regényéből *Budakeszi srácok* címmel játékfilm készült. József Attila- és Babérkoszorú-díjas. Legutóbbi kötete: *Érdek és szeretet. Lengyel visszaemlékezések a szabadságharcra 1848–1849* (2016).

Liszka Gyöngy (Budapest, 1997) a Kortárs Magyar Irodalom – Barátok *Verslista*-csoportjának egyik ifjú és lelkesen alkotó tagja, aki a társaságon belül több versenyt megnyert.

Mizser Fruzsina (Miskolc, 1996) idén költözött Budapestre, és bár reálgimnáziumból indult, jelenleg elsőéves egyetemista a ELTE Bölcsészettudományi karán, magyar szakon.

Molnár Dóra (Békéscsaba, 1995) egy évet élt Sopronban, ekkor a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Karának hallgatója volt. Jelenleg passzív félévét tölti, Budapesten él. Általános iskola kora óta ír.

Mózsi Ferenc (1947, Debrecen) író, Budapesten él. 1970-ben végzett az ELTE magyar–könyvtár szakán. Az első publikációja az Alföldben jelent meg 1968-ban. Legutóbbi kötete: *Pentaton kapcsolat* (publicisztika és esszék, 2016).

N. Szabó József (1949, Nagybörzsöny) nyugalmazott tanszékvezető, egyetemi tanár, a Nyíregyházi Egyetem professzor emeritusa. Tudományos katasztere több mint 300 tételt tartalmaz. Az utóbbi években a második világháború utáni magyar tudományos elit és a politika viszonyát kutatja. Számos nyíregyházi és megyei kitüntetés mellett 2007-ben megkapta az Apáczai Csere János-díjat, 2015-ben pedig a Magyar Érdemrend Lovagkereszt kitüntetését. Legutóbbi kötete: *A Magyar Kommunista Párt kultúrpolitikája a demokrácia kiépítése idején (1945–46)* (2015).

Nagy Gábor (1972, Kőrmend) József Attila- és Bella István-díjas költő, író, irodalomtörténész. A Magyar Művészeti Akadémia tagja. A debreceni KLTE magyar–német szakán végzett, az irodalomtudomány doktora. 2004-től a Nyugat-magyarországi Egyetem docense. A sárvári diákköltő-pályázat zsűritagja. A Széphalom Könyvműhely, a Magyar Napló, jelenleg a Hítel szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Kijátszott holnap* (versek, 2015).

Nagyházi Márton (Kazincbarcika, 1994) a Műegyetemen tanul vegyészmérnöknek, emellett színmű- és prózáírással foglalkozik.

Oláh Katalin Kinga (1974, Budapest) szobrászművész a Magyar Képzőművészeti Egyetemen végzett 2004-ben. Mesterei voltak Rétfalvi Sándor, Kó Pál. Munkái Aachenben, Angers-ban, Budapesten, Biatorbágyon, Csöngén, Pécsen, Tokajban, Zsámbékon vannak.

Orbán János Dénes (1973, Brassó) költő. Magyar-angol szakon végzett Kolozsváron. Volt a Bretter György Irodalmi Kör elnöke, az Előretolt Helyőrség főszerkesztője. 1998 óta az Erdélyi Híradó Kiadó igazgatója. 2003–2008 között az Irodalmi Jelen szerkesztője, 2006–2012 között az Erdélyi Magyar Írók Ligájának elnöke. Jelenleg a Magyar Idők kulturális rovatát vezeti. Sziveri János- (1996), József Attila- (2002) és Magyarország Babérkoszorúja-díjas (2014). Legutóbbi kötete: *A Swedenborg kávéház* (regény, 2015).

Para Márton (Csíkszereda, Románia, 1994) a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem Bölcsészettudományi Karán hallgatott színháztudományt, jelenleg Budapesten él.

Pataki Tamás (Dicsőszentmárton, Erdély, 1991) verset és prózát ír. Az ELTE BTK történelem szakán végzett. Murokffy Tódor Ede letűnt-világbéli kalandjainak vagy ellen-kalandjainak krónikása.

Pejín Lea (Zenta, Szerbia, 1996) még nem publikált; eddig főként zenével, saját dalok szerzésével és versek megzenésítésével foglalkozott.

Polgár Kristóf (Szolnok, 1997) 2012 óta a Szolnoki Szigligeti Színházban szerepel, 2016-ban Szolnok Város Ifjúsági Díjával tüntették ki.

Pósa Zoltán (1948, Debrecen) író, költő, irodalomtörténész. József Attila- (2000), Szellemi Honvédelem- (2007), Péterfy Vilmos-életműdíjas (2010), Pro Cultura Újbuda (2013), a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje (2013) kitüntetésben részesült. Újabb kötete: *Seminoma avagy kórház a város közepén* (regény két kötetben, 2015).

Ratkó József (1936–1989) József Attila-, Radnóti- és Magyar Művészetért-díjas költő, író, műfordító. A Hetek költői közösségének meghatározó tagja. A bartóki modellt és a társadalmelemző költészetet gazdagító sokágú munkásságával és közéleti tevékenységével a rendszerváltás jelentős előkészítője. *Segítsd a királyt!* című drámájáért (1984) Szép Ernő- és Év Könyve-díjat kapott, majd magyarra ültette az *Antigonét*. *Összegyűjtött Műveit* (Versek, Drámák, Próza) 2000 és 2014 között három kötetben adták ki. 2012-ben életműve Pro Comitatu- és Magyar Örökség-kitüntetésben részesült.

Réger Ádám (Csorna, 1986) szerkesztő, a Magyar Napló munkatársa, az Irodalmi Magazin felelős szerkesztője. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tanult magyar, történelem és hittan szakon, jelenleg az Irodalomtudományi Doktori Iskola doktorandusza. Régi magyarországi irodalommal kapcsolatos dolgozatai tanulmánykötetekben (többek között: *Nyelv, irodalom, esztétikum*, 2011; *Pázmány nyomában*, 2013; *Menny és pokol a barokk kori ember életében*, 2014) és különböző folyóiratokban (pl.: Antik Tanulmányok, Irodalomtörténeti Közlemények) jelentek meg.

Simon Adri (1974, Szeged) 1998-ban diplomázott a JATE bölcsészkarán, magyar-irodalomelmélet szakon. Szegeden OKJ rendszerinformatikus képesítést szerzett. Verseket, recenziókat publikál. 2010 óta Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Földrengés* (versek, 2015).

Székelyhidi Zsolt (1973, Debrecen) író, költő, zenesz. Tanulmányait a miskolci Nagy Lajos Király Magánegyetem magyar nyelv és irodalom szakán végezte. 2007-től a Spanyolnátha művészeti folyóirat szerkesztője, 2011-től főszerkesztő-helyettese. Legutóbbi kötete: *Csurom* (versek, 2016).

Tarbay Ede (1932, Budapest) József Attila-, IBBY- és Stephanus-díjas költő, író, műfordító, dramaturg. A Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakán végzett. A Miskolci Nemzeti Színház, az Állami Bábszínház, a Budapesti Gyermekszínház dramaturgjá, a Magyar Televízió munkatársa, a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola óraadó tanára. Legutóbbi kötete: *Régi és új mesék Varjúdombról* (verses mesék, 2015).

Zalán Tibor (1954, Szolnok) József Attila-, Radnóti-, Graves-, clevelandi József Attila-, Madách-, kétszeres Csokonai-, Szép Ernő-, Nagy Gáspár- és Mészöly Miklós-díjas, Quasimodo-émlékdíjas költő, író, dramaturg. A szegedi JATE bölcsészkarán szerzett magyar-oroszos szakos diplomát. A Kortárs, a chicagói Szívárvány, az Iskolakultúra, a Kelet, a Várucca és a Magyar Teátrum szerkesztője. Legutóbbi kötetei: *Legszebb versei* (2016), *Két színpadi játék – unferlédi, Szása i Szása* (2016).